

Az Apor-kódex egyike legösszetettebb, legtöbb kérdést felvető kódexeinknek. Ezen belül az elején szereplő 42 töredéklap sok különleges problémát vet fel, melyekkel H. Bottyánfy Éva több évtizeden át foglalkozott, sokoldalúan elemezve e lapok szóanyagát, ezek latin megfelelőit, előfordulásait a kódex ép lapjain, párhuzamos helyeit a kódexirodalomban, s mindezek alapján azokat a lexikai jelenségeket, amelyek egy másik fordítóra vallanak. Nehéz, bonyolult és hálátlan feladatra vállalkozott Zelliger Erzsébet azzal, hogy egy másik tudós befejezetlenül maradt művét közzéteszi. Az eredeti szerzői szándék tiszteletben tartása s ugyanakkor a hibák javításának, a hiányok pótlásának s bizonyos szálak elvarrásának az igénye kényes döntések elé állítja a szöveg gondozóját.

A munka a következő fejezetekből áll: Zelliger Erzsébet előszava; H. Bottyánfy Éva bevezetése; az Apor-kódex 42 töredéklapja (sokféle kiegészítéssel); a szóanyag; a szópárokat bemutató fejezet; a bibliográfia.

A kötet anyaga alapul szolgálhat a bibliafordítások történetének további kutatásához, egyes ómagyar szövegek leszármazási viszonyának tisztázásához, különféle szókészletteni elemek vizsgálatához s nem utolsósorban az ún. Huszita biblia kérdéseinek megvilágításához. Módszertanilag is figyelemreméltó tanulságok származhatnak belőle. A teljes Apor-kódex 2014-ben megjelent kiadását szerencsésen egészítik ki azok a korábbi kutatási eredmények, melyek most napvilágot látnak.

AZ APOR-KÓDEX TÖREDÉKLAJAI

15. SZÁZAD ELSŐ FELE / 15. SZÁZAD VÉGE

AZ APOR-KÓDEX TÖREDÉKLAPJAI

15. SZÁZAD ELSŐ FELE / 15. SZÁZAD VÉGE

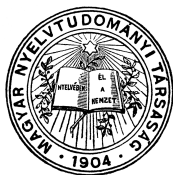
AZ APOR-KÓDEX TÖREDÉKLAPJAI

15. SZÁZAD ELSŐ FELE / 15. SZÁZAD VÉGE

Írta

H. BOTTYÁNFY ÉVA

Közzéteszi
Zelliger Erzsébet

Magyar Nyelvtudományi Társaság
Budapest
2016

A kiadvány megjelenését az MTA Folyóirat- és Könyvkiadó Bizottság
támogatta.

Lektorálta
Korompay Klára

ISBN 978-615-5061-09-7

© Bottyánfy Éva örökösei, Zelliger Erzsébet, 2016

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást és a mű bővített, illetve rövidített változatának kiadási jogát is.

Technikai szerkesztő
Terbe Erika

TARTALOM

A közzétevő előszava.....	7
Bevezetés.....	11
A zsoltárrészek hasonmása és betűhű átírata jegyzetekkel.....	13
A töredékek szókészlete.....	98
A szópárok.....	117

A KÖZZÉTEVŐ ELŐSZAVA

Kedves tanárom, később kolléganőm, Horváth Károlyné Bottyánfy Éva életének fő kutatási területe a jelentéstan és az Apor-kódex töredékei voltak. Elsősorban jelentéstani alapon kívánta az összehasonlító módszer alkalmazásával a kódex töredékesen fennmaradt 42 lapjának szövegét rekonstruálni. Ehhez számos előtanulmányt írt. Megjelent egy részlettanulmánya (H. BOTTYÁNFY 1973a), de távolabbról idekapcsolható több jelentéstani tanulmánya, adattára is (H. BOTTYÁNFY 1973b, 1991, 1994, 1997, 2003). Az összegző munka befejezésében a szerzőt hosszan tartó, súlyos betegsége akadályozta meg. Még elmondhattam neki, hogy Magyarországra érkezett a kódex, amelyet az Országos Széchényi Könyvtárban restaurálnak, és lesz egy nyelvemlék-kiállítás, amelyen be is fogják mutatni. De tudta: ő azt már nem láthatja. Akkor kért meg, hogy a kéziratát jelentsem meg.

Akkoriban született meg a döntés, hogy az itt lévő és restaurált kódex új kritikai kiadása készüljön el, amelyet az Országos Széchényi Könyvtár kezdeményezésére a kódexet őrző sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeummal és a Román Nemzeti Könyvtárral kötött szerződés tett lehetővé. A kódexkiadási munkálatok az ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékén folytak. Az időközben megjelent kiadvány a kódex történetét, restaurálásának egész menetét és a vele kapcsolatos legújabb kutatások teljességét tartalmazza (HAADER LEA – KOCSIS RÉKA – KOROMPAY KLÁRA – SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014: 7–114). A kiadványnak a kódex töredékeit tartalmazó részét és a bevezető fejezetnek H. BOTTYÁNFY ÉVA kutatásaira vonatkozó részét én írtam (i. m. 59–61).

Bottyánfy Éva kéziratát a fiától, Horváth Gergelytől kaptam meg, aki az anyag egy részét korábban számítógépbe gépelte. Ezek: a Bevezetés, a zsolttárszek a Vulgata és a párhuzamos szövegek alapján történő rekonstrukcióval, a töredékek szótári anyaga és az első két szópár. A továbbiak a szerző kézírásában kerültek hozzám. Az egész munka összes adata ellenőrzésre várt.

Az a tény, hogy a legújabb teljes kiadás munkatársai közé tartoztam, kettős hatással volt a töredékeket tartalmazó kiadvány befejezésére. Egyrészt folyamatosan foglalkoztam a szöveggel, másrészt a teljes kódexkiadás és a H. BOTTYÁNFY ÉVA szövegközlési gyakorlata lényegesen különbözött egymástól. Ez többszöri átgondolást (olykor átírást) igényelt a kétféle koncepció szükséges figyelembe vételéhez. Elsősorban a hiányos adatok kiegészítését érintette ez a kérdés. A teljes kódex kiadása a szöveg rekonstrukcióját nem vállalta.

A töredékek és feloldásuk megjelenítése volt a következő megoldandó feladat. A kézirat írásának hosszú folyamatában H. BOTTYÁNFY ÉVA nem gondolhatott arra mindvégig, hogy a SZABÓ DÉNES készítette fakszimile kiadványhoz (1942)

képest újabb, jobb felvételekhez lehessen jutni. Ennek megfelelően a képanyag közlése nem merült fel elképzeléseiben. Így amikor a hasonmás kiadást említi, az mindig a Szabó Dénes féle kiadást jelenti. Szándéka szerint a zsoldárszövegek Vulgata szerinti latin sorait a rekonstrukció alapjául szolgáló Döbrentei- és Keszthelyi kódex sorai követik a két kódexsor között az Apor-kódex kiegészített töredékeivel. Ebben a munkafázisban ilyen volt a szövegsorok megjelenítése:

30. zsoltár

V. 8 Quoniam respexisti humilitatem meam,
D. Mert en alazatoffagomot meg tekinted :
A. Merth¹ t[ekented]
Ke Merth tekenteed een alazatoffagomath

V. salvasti de necessitatibus animam meam.
D. en lelkemet zikfegekből idvözited
A. ky me(n)[ted]
Ke meg zabadeýtaal / een zýkfýgýmbewl een lelkemeth

A restaurálás során készített, ennek a folyamatát is rögzítő DVD adta lehetőség és a teljes kiadás (valamint a Régi Magyar Kódexek sorozat kiadási gyakorlata) arra ösztönzött, hogy a hozzájuk illeszkedő formában jelenjen meg a képi és a szöveganyag. A jelen kiadásban a képek a DVD-n alapulnak, az átírás H. Bottyánfy Évától származik (esetleg itt-ott módosítva a közlétező által). A párhuzamos szövegeket a DöbrK. 76–114. és a KeszthK. 66–141. lapján lehet megtalálni. A BatthyK.-ból származó idézetek a kódex 236–241., 243., 245–249., 251–258. és 260–263. lapjairól valók. Előfordulnak olyan párhuzamos zsoltárversek is, amelyek a forráskódexekben (DebrK., HorvK., TelK., ÉrdyK., ÉrsK., TihK.) is csupán idézetként szerepelnek. Ezeknek a forrásbéli lapszáma az idézet mellett található.

Az adatközlésben mindig az adott forráskiadvány átírását vettem át. Az Apor-kódex átírása során a *ȝ*, *ȝ*, *7* grafémák helyett a ma használatos betűformát használtam, de megtartottam a mellékjeles betűket és a *cs* jellegzetes *z* jelét. A töredékek kiegészítésekor a kéziratnak megfelelően jártam el: SZABÓ DÉNES hangjelöléseihez (1963) a megfelelések csak így illeszthetők, az erre való hivatkozás SzD. monogrammal történik. A szerző a kikövetkeztetett részeket -be, a nehezen olvasható betűket (-)be tette. A szemmel láthatóan jelen levő, de töredékessége folytán nem azonosítható egyes betűket pont (.) jelöli. A kikövetkeztetett szövegrészek az Apor-kódex alapján rekonstruált ómagyar helyesírással kapcsolódnak a megcsonkult szóalakokhoz. Ebben Szabó Dénes eljárását követi.

H. BOTTYÁNFY ÉVA (1973a: 76) foglalkozott a töredékek másolóinak, a „kezek”-nek a kérdésével is, sőt megállapításait megalapozandó írásszakértő véleményét is megkérdezte. Ennek alapján az 1. kéz írása az 1–18. lap, a 2. kézé a 19. (előtte 8 lapnyi hiány van), ismét az 1. kéz a 20–34., a 3. kéz a 35–36., a 4. kéz a 37–42. lapokat másolta. (SZABÓ DÉNES (1942: XIV–XV) a töredéklapokon belül két kezet különít el: szerinte az 1. kéz az első 36 lapot, másolta, a 37. laptól kezdődik a második kéz munkája.) Az Apor-kódex 2014-es kiadásának munkaközössége a 19. lap írása alapján elképzelhetőnek tartja itt egy új kéz jelentkezését, de tekintettel arra, hogy előtte 4 levél hiányzik, az egyetlen töredéklapon olyan csekély számú az eltérésként figyelembe vehető adat, hogy annak alapján nem tekinthető bizonyosan külön kéznek. A 37. laptól kezdve egyetlen kéz munkája az összes zsoltár másolása (és még a 165–176/12-ig). A két kéz hangjelölésére l. HAADER–KOROMPAY 2014: 63–66. A szövegnek a kezekhez kapcsolásához – amikor a magyarázatban szükséges volt – a teljes új kódexkiadást vettem alapul (vö. pl. a 4. szópár végén található megjegyzést), de utaltam H. BOTTYÁNFY ÉVA kéziratának a kezeket illető véleményére.

A töredékek bemutatása a párhuzamos szövegekkel egészül ki, de a H. BOTTYÁNFY ÉVA kéziratától eltérő módon: a fénykép, mellette a kiegészített átírás, alatta a latin megfelelő található baloldalon, vele szemben pedig a párhuzamos szövegek. A kódexek rövidítésének a hagyományostól eltérő módját (l. a szerzői bevezetésben) itt megtartottam. Lapszám eredetileg nem tartozik hozzájuk, hiszen a zsoltárszámok és versszámok alapján könnyen megtalálhatóak akár a DöbrK., KeszthK., KulcsK. akár a BatthyK. zsoltárai. Olykor azonban olyan kódexekből is származnak zsoltáridézetek, amelyekben ezek ott is csupán idézetként szerepelnek. A kéziratban eredetileg itt sem szerepelt lapszám. Az ilyen idézeteket az ellenőrzés során csak több-kevesebb nyomozás után lehetett megtalálni (vö. BOROS 1903), néha még akkor sem. A megtalált idézetekhez utólag, a szöveg után megadtam a lapszámot is. Nem kerültek elő az alábbi zsoltáridézetek:

Ps 31,11:	Érs.	Ewrewllyetek wr Istenbe Es <i>wyag yatok</i> ty yghazak
	Érs.	Es diczekegyetek <i>mynd</i> thy thyzta zywow
32,1:	Ti.	Wrwllyetek <i>ygazak</i> wr Istenben
	Ti.	mert yllety az yokat az <i>dyczeereth</i> :
Ps 50,17:	Wi.	Vram nyssad meg <i>en ayakymath</i>
	Wi.	Es en <i>hyrdety</i> ate diczeretedet

A töredék hasonmás szövege mellett található az átírt szövegrész, mellette []-ben a latin és a párhuzamos szövegek alapján történő kiegészítés. A felső indexben megadott számok alapján a latin megfelelőt és/vagy az arra vonatkozó jegyzeteket lehet megtalálni. A latin szövegben és a párhuzamos kódexsorokban a töredékbeli szónak megfelelő rész dőlt betűkkel található.

A munka második egysége a szójegyzék. Eredetileg három csoport volt itt (l. a szerző Bevezetésében), ezt kiegészítettem azzal, hogy végül egyesítettem a szójegyzék három részét. Ezzel kiküszöbölhetőek lettek az esetenként előforduló ket-tős besorolások, de főképpen az az előnye, hogy így a Töredékek teljes szókincse és egyes szavak gyakorisága is áttekinthetővé vált.

A harmadik egység a szópárokat tartalmazza. A forráskódexek rövidítésénél itt visszatértem a szakirodalomban szokásos formához. Egy-egy vizsgált szó Vulgatabeli előfordulását is megadja a kézirat, pl. „a Concordantia szerint hússzor”; „a Bibliában 58-szor” stb. Ezeket a számokat nem ellenőriztem, de a gyakoriság jelölőjeként akkor is informatívak, ha 2-3 adattal több vagy kevesebb található akár hibázás esetén, de a Concordantiák is különböző mértékben részletezők, tehát ebből fakadó eltérés is lehetséges lenne. Az olyan információk viszont fontosak, ha egy-egy Vulgata-beli latin szó csak olyan szentírási könyvekben fordul elő, amelyek a korai kódexfordításokból hiányoznak.

A szópárokkal foglalkozó rész hosszú időn keresztül több szakaszban készült, miként az előzetes tanulmány megjelenési ideje (1973) és a kézirat utolsó részeinek formája, készültségi állapota is mutatja. Egy-egy szópár esetén előfordul, hogy megszakad a kézirat, máskor hiányos az adatközlés. Ezeket a lehetőség szerint igyekeztem kiegészíteni, vagy lábjegyzetek formájában megjegyzéseket fűztem hozzá. Egy-egy szópárral kapcsolatban vannak megjegyzések a töredékek és az egész zsoltárfordítás, illetőleg a töredékek és az ún. Huszita Biblia további kódex-einek fordításaira vonatkozóan. – Az 1973-as tanulmányban szereplő *kintornál ~ énekel* és a *hít ~ balgatag* szópár a véglegesnek szánt változatból kimaradt.

Az egész munkát lezáró összegzés – bár a Bevezetés ígéri – végül is nem készült el. Ezt valamelyest pótolandó a kéziratból kiolvasható néhány záró gondolatot, az elemzésekből adódó módszertani és egyéb megjegyzéseket – tipográfiaiilag elkülönítve – fogalmaztam meg.

Ezúton köszönöm meg a könyv lektorának, Korompay Klárának az értékes megjegyzéseit, Terbe Erikának pedig a technikai szerkesztés fáradtságos munkáját.

Budapest, 2015. november 22.

Zelliger Erzsébet

BEVEZETÉS

Hosszú idő óta foglalkozom az Apor-kódex töredékben maradt első 42 lapjának nyelvi kérdéseivel.

Magának a kódexnek a külső, nem nyelvi sajátosságairól újat mondani már nemigen lehet, ezt nem is tekintem feladatomnak.

A könyvről először 1878-ban történik említés TOLDY FERENC A magyar irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig rövid előadásban című tanulmányában (A MTA értesítője XII, 70). A nyelvemléket Apor-kódexnek először VOLF GYÖRGY nevezi el, aki a Nyelvemléktár (Nytár.) VIII. kötetében (Bp. 1878–1881) elsőként adja közre, és részletesen ismerteti.¹

A kódex hasonmás kiadását SZABÓ DÉNES készíti el (Apor-kódex: Codices hungarici II., Kolozsvár 1942). Bevezetőjében (III–XX. l.) SZABÓ összefoglalja a kódex előéletére és egyéb körülményeire vonatkozó tudnivalókat. Ismerteti a bekötés tábláit, a kötés jellemzőit, összefoglalja a kódex akkori állapotának kérdéseit, a papiros és a vízjegyek problémáit, a lapbeosztásra, a kézírásra, a kódex összetételére, valamint a sorsára vonatkozó tudnivalókat.

A kódex első 42 lapjának csak a kötés melletti felső sarkai maradtak meg. Ezeken a 30. zsoltár 8. versétől az 55. zsoltár 8. verséig töredékes részek és szavak vannak meg. A 43. laptól kezdve találjuk a további zsoltárokat a Vulgata rendje szerint. Az 1. lapot megelőző részből feltehetően 37 levél hiányzik. [Voltaképpen 25 levél a hiány, vö. TÓTH ZSUZSANNA és MADAS EDIT in HAADER–KOC SIS R.–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014: 17, 121.] Ezeken volt az 1–30. zsoltár. Egyes lapok az épen maradt részből is hiányoznak, így a 18. és a 19. lap között négy, a 38. és a 39. lap között egy, a 80. és a 81. lap között négy, a 140. és a 141. lap között kettő, a 164. és a 165. lap között egy, a 188. és a 189. lap között huszonnöt, és a 228. lap után tizenöt levél.

A zsoltárok a 164. lapon fejeződnek be a 150. zsoltár 3. versével. A következő, 165. lapon már Szt. Atanáz hitvallásának befejező részét találjuk. A kódex további lapjain található szövegek tartalomjegyzékét VOLF közli a Nytár. VIII. kötetének XLV–XLVI. lapján.

A kódexre vonatkozó újabb irodalmak közül 1996-ban jelent meg RAJSLI ILONA feldolgozásában az Apor-kódex szótára a Délvidéki nyelvemlékeink sorozata II. számaként. Noha alapvető kritériumként a szerző a teljességet jelöli meg, valójában csak a főbb szófajokat gyűjti össze. A kiadvány másik hiányossága, hogy

¹ A kódex elnevezése SZILÁDY ÁRONTÓL származik BOÉR HUNOR (2009) megállapítása szerint (vö. HAADER–KOC SIS R.–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014: 30), VOLF szerepe az elnevezés elterjesztésében volt.

nem a hasonmás kiadás, hanem a VOLF-féle, ma már korszerűtlennek tekinthető és eléggé hibás kiadás alapján készült el.

1997-ban jelent meg Debrecenben a KLTE Magyar Nyelvtudományi Tan-
székének kiadásában JAKAB LÁSZLÓ és KISS ANTAL szerkesztésében Az Apor-
kódex ábécérendes adattára a Számítógépes Nyelvtörténeti Adattár 7. köteteként.
Ebben a kötetben a kódex épen maradt lapjainak valamennyi szavát feldolgozták a
szerzők, és ilyen módon a kódexben előforduló összes adatot további kutatások
céljaira hozzáférhetővé tették. A számítógépes kódok segítségével a szóra vonat-
kozó minden hang- és alaktani tudnivaló meghatározható és elemezhető. A töredé-
kek feldolgozása során e kiadvány nagy segítséget nyújtott az épen maradt részben
előforduló szavak megtalálásához.

Már korábbi vizsgálódásaim során észrevettem – és a részletesebb elemzések
folyamán csak megerősödtem feltevéseimben –, hogy kb. 30 zsoltárt, a zsoltárok
első harmadát más szerző fordította, mint a többit. Tétellem bizonyítására – amihez
nagy segítséget nyújtott a fentebb említett Adattár – a továbbiakban azokat a szópá-
rokat vizsgálom, amelyek ugyanannak a latin szónak két- vagy többféle fordítását
mutatják, az egyik a töredékekben, a másik az ép részben őrződött meg. Megvizs-
gálom a BécsiK. és a MünchK. azon szavait is, amelyeknek latin megfelelőit, illet-
ve azok magyar fordítását az AporK.-ben is vizsgáltuk. A teljesség érdekében Ca-
lepinus szótára alapján a tárgyalt latin szó szinonimáit, valamint magyar fordításait
is elemzem.

Dolgozatom három fő részre oszlik. Az elsőben a töredékesen maradt zsoltár-
részeket igyekszem helyükre illeszteni. Így az első sorba a Vulgata szövege kerül a
Biblia lelőhelyei szerint. A második sorba a legkorábbi teljes zsoltárfordítás, a
Döbrentei-kódex kerül, mert ennek alapján helyezhető el az Apor-kódex töredéke a
következő, 3. sorba. A negyedik sorba a Keszthelyi kódex zsoltárfordítása kerül.
Későbbi kódexek (Tihanyi kódex stb.) zsoltáraiból csak akkor közlök adatot, ha
van idézhető szöveg, illetve ha a fordítást fontosnak találom (pl. ilyen a Batthyá-
nyi-kódex). A második rész a töredékek szótári anyagát tartalmazza, három cso-
portba osztva. Az elsőbe a biztos, a másodikba a valószínűsíthető, a harmadikba a
bizonytalan olvasatú szavak kerültek. A harmadik részbe a töredékes és épen ma-
radt Apor-, Bécsi és Müncheneri kódexek párhuzamos szövegeinek elemzése kerül a
megadott szempontok szerint. Végül a dolgozat legvégén elemzéseim eredményeit
összegzem.

Munkám során általában a TESz. rövidítésjegyzékét követem, de a három idé-
zett kódexet – gyakori előfordulásuk okán – BK., MK., ill. AK. formában rövidí-
tem. Ha ezek együtt fordulnak elő, akkor – az egyébként vitatott – „Huszita biblia”
(HtB.) elnevezést használom.

Budapest, 2008.

H. Bottyánfy Éva

**A ZSOLTÁRRÉSZEK HASONMÁSA ÉS BETŰHŰ ÁTIRATA
JEGYZETEKKEK**

Merth¹ t[ekented]²

kÿ me(n)[ted]³

Be⁴ (s)[em]⁵

[ellen]

segh(n)[ek]⁶

[ala]

ta(d)⁷

[ne]

k(e)[m]⁸

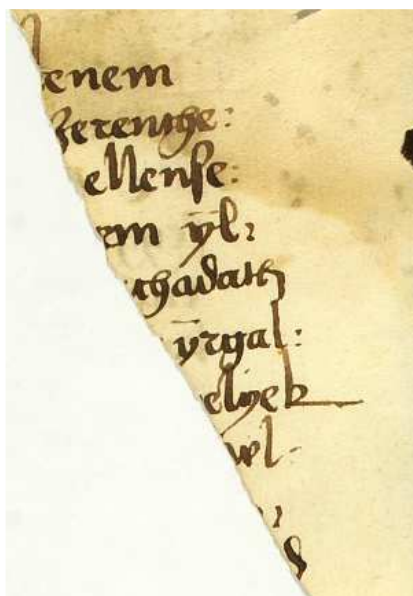
.

- Ps 30,8 *Quoniam*¹ *respexisti*² humilitatem meam,
*salvasti*³ de necessitatibus animam meam.
 9 *Nec*⁵ *conclusisti* me *in*⁴ manibus *inimici*;⁶
*statuisti*⁷ in loco spatioso pedes meos.
 10 *Miserere mei*,⁸ Domine, quoniam tribulor;
 conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, et venter meus.

¹ SzD. *merth*. A szó eleji *m* kétségtelenül új zsoltárverset kezdő nagybetű, ld. a 4., 7., 23. és 25. lapokon található *M* betűket ⁷ A veláris hangrendű végződés *állat* ~ *állít* töre utal. Lehet *[alla]ta(d)* is.

- 8 D. *Mert* en alazatosagomot meg *tekented* :
Ke. *Merth tekenteed* een alazatosagomath
- D. en lelket ziksegekbøl *idvözited* ·
Ke. *meg zabadeýtaal* / een zýksýgýmbevl een lelket
- 9 D. Es engem *ellenseg* kezebe *sem* rekeztel
Ke. *Nem* adaal engemeth *ellensegýmnek* kezebe
- D. en labaimot tér hel'en *hel'heted*
Ke. *helhezteteed* teer helyen een labaýmth
- 10 D. Vram irgalmaz *nekem* : mert *nomorvltatom*
Ke. Irgalmazý *ennekem* wram merth bantatom

	[y](st)enem ¹
	zerenche- ²
[m]	ellense- ³
[gymnek]	[eng]em yl- ⁴
[dezektel]	[or]chadath ⁵
	ÿrgal- ⁶
[massagodba]	[zegen]elÿek ⁷
	[zegen]wl- ⁸
[enek]	.
	(d)

- Ps 30,15 dixi: *Deus meus*¹ es tu;
 16 in manibus tuis *sortes meae*.²
 Eripe me de manu *inimicorum meorum*³ et a *persequentibus*⁴ me.
 17 Illustra *faciem tuam*⁵ super servum tuum;
 salvum me fac *in misericordia tua*.⁶
 18 Domine, non *confundar*,⁷ quoniam invocavi te.
*Erubescant*⁸ impii, et deducantur in infernum;
 19 muta fiant labia dolosa,

² SzD. *zerenche*: [m] Lehet *zerenche*[ym] is; ⁴ SzD. *yl*: [dezektel]; ⁵ SzD. [o]rchadath;

⁸ SzD. [zegen]wl[enek].

- 30,15 D. mondam en *istenem* te vag' :
Ke. mondottam een *y'stenem* wagÿ the /
- 16 D. en *zerenLem* te kezeidbe
Ke. the kezeÿdbe vannak een *ereÿm*
- D. Raga' ki engem en *ellensigimnek* kezekbøl : es *engem v'zøktøl* ·
Ke. Zabadoh meg engemeth een *ellensegÿmnek* kezebowl / ees *engem haborgatooktwl*
- 17 D. Finlessed te *orcadot* te zolgadon :
Ke. Vÿlagosohad the *zÿnedeth* the zolgadon /
- D. es vram idvøzøh engem te *irgalmadba*
Ke. ees ÿdwezeh engemeth the *yrgalmassagod mÿath*
- 18 D. ne *zi'gønølek* · mert teged kialtalak
Ke. Vram ne *gùalaztassam* mert hywtalok tegedeth
- D. *Zi'gøn v'll'enek* ke'getlenek · es vitessenek pokolba
Ke. *Zegÿenwlenek* kegÿetlenek / ees vÿtessenek pokolba

mond[ottam]¹
 el ve[tettem]² [orcha]
 ya (e)[lel]³
 en
 n(ý)[koron]⁴
 (Z)[eressetek]⁵

- Ps 30,23 Ego autem dixi¹ in excessu mentis meae:
Projectus sum² a facie³ oculorum tuorum.
 Ideo exaudisti vocem orationis meae, dum⁴ clamarem ad te.
 24 Diligite⁵ Dominum, omnes sancti ejus,

¹ Lehet mond[am] is; ² Lehet el ve[tettem] is; ⁴ n(y) ⇨ m(y)[koron].

30,23 D. en te *zemeidnek zine elol : el vettettem* •
Ke. *el vettettem the zemejdnek elele*

D. en te *zemeidnek zine elol : el vettettem* •
Ke. *el vettettem the zemejdnek elele*

D. Azerth en kōñorgesemnek zavāt meg hallad *mi idon* rad kaialtanek :
Ke. Azerth meg halgattad een ýmadsagomath *mykoron* te hozýad
kajaltottam

24 D. *Zeressetek* otot mind o zenti :
Ke. *Zeressetek* wrath mynd zenthek

[gomat]
[ondottam]

. hamisa-¹
(m) M²
ellenem³
es the⁴
[bynem](n)ek⁵
[m](ÿ)nden⁶
[alkal](m)as⁷
k

- Ps 31,5 et *injustitiam*¹ meam non abscondi.
Dixi:² Confitebor *adversum me*³ injustitiam meam Domino;
*et tu*⁴ remisisti impietatem *peccati mei*.⁵
 6 Pro hac orabit ad te *omnis*⁶ sanctus
 in tempore *opportuno*.⁷
 Verumtamen in diluvio aquarum multarum.

¹ SzD. hamisa:[gomat]; ² M[ondam] is lehet; ⁴ SzD. the.

- 31,5 D. es en *hamossagomot* el nem reitem
 Ke. ees een *yğassagomath* el nem reýtettem
- D. *Mondam en ellenem* vrnak en hamossagomot : ki vallom :
 Ke. *Mondottam* een meg gyonom *een ellenem* een
 ygazta[lan]sagoma[th] wrnak
- D. *es te* meg boLatad en *binomnek* kegetlenseget •
 Ke. *[es] the* meg bochataad een kegyetlensegemeth
- 6 D. Azert kellő időn : *minden* zent te rad imatkozik
 Ke. Azerth folyamýk the hozýad *mýnden* zenth
- D. -----
 Ke. *zýkseegnek* ýdeýen

[erwen]

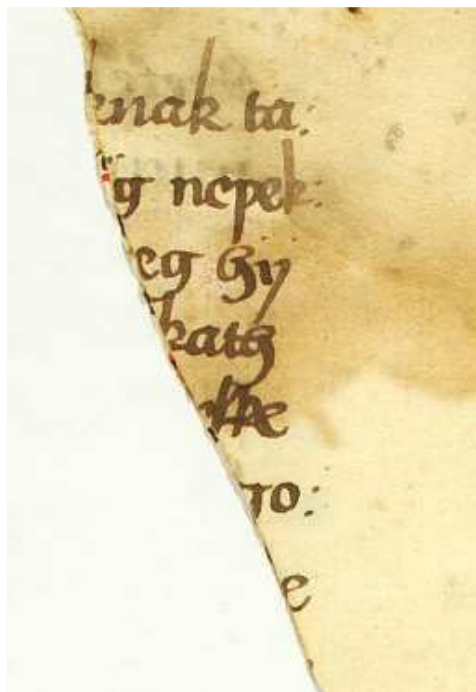
dÿete(k)¹
 mÿn[d]²
 I[gazak]³
 d(ÿ)[cheret]⁴

- Ps 31,11 Laetamini in Domino, et *exultate*,¹ *justi*;
 et gloriamini, *omnes*² recti corde.
 32,1 Exultate, *justi*,³ in Domino;
 rectos decet *collaudatio*.⁴
 2 Confitemini Domino in cithara;

¹ SzD. [erwen]dyetek. A *Laetamini* fordításának tekinti, a betűszám szerint azonban inkább az *exultate* fordításának tűnik.

- 11 D. Igazak őrőfetek : es őrvengetek vrban :
 Ke. Eerwlyetek wrba ees vȳgadyatok ȳgazak /
- D. es eéenes zivek *mind* dilekegetek
 Ke. ees dȳchekedyetek *mȳnd* zȳwbelyȳ ȳgazak
- 32,1 D. IGazak őrvengetek vrban :
 Ke. Eerwlyetek ȳgazak wrba /
 Érs. Wrwllȳetek ȳgazak wr Istenben (253)
 Ba. Oerwllȳetek ygazak az Ur Istenben :
- D. eéetembeli *tiztelett* eéenes<s>eket illet
 Ke. ȳgazakath ȳlleth egybe walo *dȳchereteth*
 Érs. mert ȳlletȳ az yokat az *dȳczeereth* (253)
 Ba. Mert ekeľfegtekre vaéon ti nektec az o *diczereti*.

	[pogano](k)nak ta- ¹
[nachyt]	[kedy]g ² nepek- ³
[nek]	[m]eg hÿ ⁴
[ia]	[tanacho]kath ⁵
	[er](e)kke ⁶
	(g)o- ⁷
[ndolaty]	[nemzetr]e ⁸

- Ps 32,10 Dominus dissipat *consilia gentium*;¹
 reprobatur *autem*² cogitationes *populorum*,³
 et *reprobat*⁴ *consilia*⁵ principum.
- 11 Consilium autem Domini *in aeternum*⁶ manet;
*cogitationes*⁷ cordis ejus in generatione et *generationem*⁸

⁴ A szó jelentése 'meghiúsít', 'hiábavalóvá tesz'; ⁶ SzD. [er]ekke.

- 32,10 D. V*r nemzeteknek tana*Lit meg zaggatt'a :
 Ke. V*r sem*ÿe te*z*ÿ *nepeknek tanach*ÿth
 Ba. Szellel f*z*aggatt'a az Ur *embereknek tanaczat* :
- D. *nepeknek kedig* gondolattokot meg hÿia :
 Ke. meg keseertÿ *kedeeg nepeknek* gondolatÿth
 Ba. Es az *nepeknek* gondolatit
- D. es meg *hyvan* feiedelmeknek *tana*Lokot
 Ke. ees meg *lat*ÿa feÿedelmeknek *tanach*ÿth
 Ba. *hiaban valocka* t*es*zi.
- 11 D. V*rnak* kedeg tanaL*a* mind *or*o*ke* marad :
 Ke. V*rnak* kedÿg tanatÿa *erekke* meg marad
 Ba. Az Ur*na*c kediglen tanaczi *o*r*o*ck*e* meg maradnac :
- D. ÿ zivenek *gondolati* : nemzetr*vl* *nemzetre*
 Ke. w zÿwenek *gondolat*ÿnemzetrel *nemzetre*
 Ba. Es az o fziuenek *gondolati* mind nemzetfegr*o*l *nemzetf*egre.

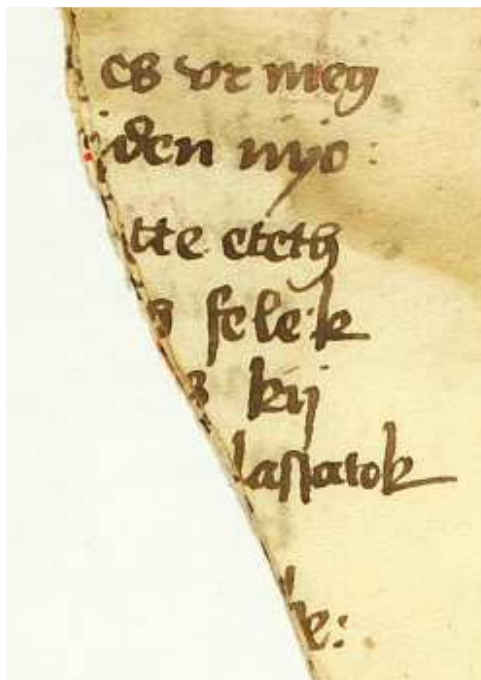
Hog ^y ¹	
lelkeke[t] ²	[ehseg]
ben ³ M[y] ⁴	
mert(h) ⁵	[oltal]
mo[nk] ⁶	
m[y] ⁷	[newe]
b[e] ⁸	
.	

- Ps 32,19 *ut*¹ eruat a morte *animas*² eorum,
 et alat eos *in fame*.³
- 20 Anima *nostra*⁴ sustinet Dominum,
 *quoniam*⁵ adjutor et *protector*⁶ noster est.
- 21 Quia in eo laetabitur cor *nostrum*,⁷
 et *in nomine*⁸ sancto ejus speravimus.

⁵ SzD. *merth*.

- 19 D. *Hog* halalbol o *lelkeket* ki ragaga :
 Ke. *Hogŷ* meg zabadoha / halaltwl wnekŷk *lelket* /
 Ba. *Hog* az halalbol ki ŷzabadicza az o *lelkeket* :
- D. es *ehsegbe* okot iltesse
 Ke. ees eltese w wketh *ehsegbe*
 Ba. Es el tarcza oket az *ehŷegnek* ideien.
- 20 D. *Mi* lelkonk vrat tvr :
 Ke. *Mŷ* lelkenk el zenwed wrath
 Ba. Az *mi* lelkwŷnk annac okaert tamafzkodik az Urhoz :
- D. *mert* mi segedelmøn : es mi *oltalmonk*
 Ke. *merth* mŷnekenk segedelmenk ees *oltalmonk*
 Ba. *Mert* o az mi erøs *otalmazonk*.
- 21 D. *Mert mi* zivøn v benne orvend :
 Ke. *Merth* w benne erwend *mŷ* zŷwuenk
 Ba. *Mert* az *mi* ŷziuwŷnk o benne meg orvendez :
- D. es v zent *nevebe* remenkettøn •
 Ke. ees w zenth *newebe* remenkettøn
 Ba. Czak hog bizzunk az o ŷzentŷeges *neueben*.

	es ¹ vr ² meg ³
[halgata]	[myn]den ⁴ nyo ⁵
[morosagabol]	[ky mente]tte ⁶ eteth ⁷
	[etet](h) fele-k ⁸
[nek]	[e](s) ⁹ ky ¹⁰
[ragadya]	lassatok ¹¹
	[remen](k)e ¹²
[dyk]	

- Ps 33,7 Iste pauper clamavit, et¹ Dominus² exaudivit³ eum,
 et de omnibus⁴ tribulationibus ejus⁵ salvavit⁶ eum.⁷
- 8 Immittet angelus Domini in circuitu timentium⁸ eum,
 et⁹ eripiet¹⁰ eos.
- 9 Gustate, et videte¹¹ quoniam suavis est Dominus;
 beatus vir qui sperat¹² in eo.

² SzD. vr; ³ Lehet [hallgata] vagy [halgatta] is; ⁵ SzD. nyo:[morosagabol]; ⁷ SzD. eteth;

¹¹ SzD. lassatok.

- 33,7 D. Ez zegen kialta : *es vr vtet meg halla* :
 Ke. Ez zegeen kajaltha / ees wr meg halgata wteth /
 Ba. Akar mel' zegen' effek az Urhoz meg halgatt'a őtet :
- D. *es minden nomorvsagabol idvőzeite vtet*
 Ke. *ees mynden haborwsagybool meg zabadejtha wteth*
 Ba. *Es minden naua'iaibol ki menti őtet.*
- 8 D. *Vtet filoknek* : kőrnőle angalit ki kvldi :
 Ke. *ký ereztý angýalaath wteth feleeknek kernwle* /
 Érdy El bochattya wr iften az ew angýalaat ez ewtet feelő zolgayanak
 melleeye (554v)
 Ba. Tabort iar Istennek angála azok kőrnőwl : kik *felik az Urat*
- D. *es ki ragága vket*
 Ke. *ees meg zabadejtha wketh*
 Érdy *es meg zabadoyttya ewtet* : (554v)
 Ba. *meg Ézabaditt'a őket.*
- 9 D. **K**ostoll'atok : *es lassatok* ho□ vr idesseges :
 Ke. **H**ozýatok wegýetek ees *lassatok* / merth ýgeen edews az wr /
 Érdy *koftollyatok es laflátok* mert yghen eedes az wr isten (619r)
 Ba. *Koſtoll'atok es laflátok* meg mel' ige(n) io le□en az Ur :
- D. bodog ember ki v benne *remenkedik*
 Ke. bodoog ember ký *remenkedyk* w benne
 Ba. Bodog az ki *bizic ő* benne.

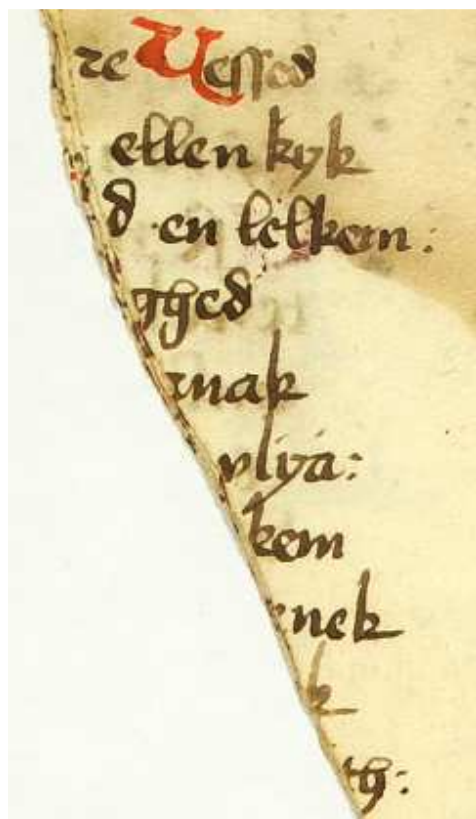
es ¹ kewesed ²	[yg]
azakon ³	
URn[ak] ⁵	[gonoz]
tewek[en] ⁶	
eml(e)[kezeteket] ⁷	
es ⁸	[myn]
d[en] ⁹	

- Ps 33,15 inquire pacem, *et*¹ *persequere*² eam.
 16 Oculi Domini *super justos*,³
 et aures ejus in preces eorum.⁴
 17 Vultus autem Domini⁵ *super facientes mala*.⁶
 ut perdat de terra *memoriam*⁷ eorum.
 18 Clamaverunt justī, *et*⁸ Dominus exaudivit eos;
 et ex *omnibus*⁹ tribulationibus eorum liberavit eos.

² SzD. *kewesed*; ⁴ A sornak nincs nyoma a töredékben; ⁵ SzD. *URN[ak]*; ⁶ SzD. *[gonoz] tewek[en]*; ⁷ A *memoria* fordítása az Apork. további zsoltárszövegeiben *emlekezet*, egy ízben *emleitet* (126: Ps 110,4); ⁹ Legvalószínűbb helye a lapon található *d* betűnek.

- 15 D. keres biket : *es kǫvessed* ʋtet
 Ke. keres bekesegeth / *ees kwuesed* wtheth
 Ba. Ígékezzek a bekefegre *es kǫue llē* őtet.
- 16 D Vrnak zemei *igazakon* :
 Ke Vrnak zemeÿ *ÿgazokon* vадnak /
 Ba Mert az Urnac ízemei figelmetefek az *artatlanokra* :
- D es ʋ fǫli ʋ imaLagokon
 Ke ees w fǫleÿ w ʋmadsagokon
 Ba Es fǫlei azoknak kǫńǫrgesekre.
- 17 D. *Gonozvl tivǫkǫn* kedeg • *vrnak* nehéz tekintise :
 Ke. *Vrnak* kedeeг orchaÿa *gonoz teweken* wagÿon
 Ba. Kemeń tekinteti peniglen azokra kic *gonoľzul czelekednek* :
- D. hođ földrvl ʋ *emleiteteket* el vezesse
 Ke. hogy el vezesse feldrel w *emlekezetÿth*
 Ba. hođ ki puztitt'a ez földről az ő *hireket neu(e)k*t.
- 18 D. Igazak kialtanak : *es vr* ʋket meg halla :
 Ke. Kaÿaltanak *ÿgazak* / *ees wr* meg halgata wketh /
 Ba. Az igazac mikor fel kialtnac meg halgatt'a az Ur :
- D. es *minden* nomorvsagokbol ki zabadita ʋket
 Ke. ees *mÿnden* navalÿaÿokbol meg zabadeÿta wketh
 Ba. Es *minden* ő náual'aio(b)ol ki ízabaditt'a őket.

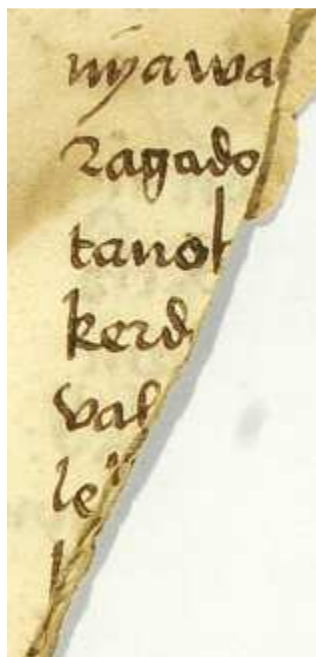
[segedelm]re¹ Uessed²
 [ky] ellen³ kyk⁴
 [mondya]d⁵ en⁶ lelkem⁷
 [nek] [ydvess]ghed⁸
 [porytass](a)nak⁹
 [ford]vlyā¹⁰
 [nak] [ne]kem¹¹
 [Legy](e)nek¹²
 [vrna]k¹³
 [sete]th¹⁴

- Ps 34,2 et exsurge *in adiutorium*¹ mihi.
 3 *Effunde*² frameam, et conclude *adversus*³ eos *qui*⁴ persequuntur me;
*dic*⁵ *animae*⁷ *meae*:⁶ *Salus tua*⁸ ego sum
 4 Confundantur et *revereantur*⁹ quaerentes animam meam;
 avertantur retrorsum et confundantur cogitantes *mihi*¹¹ mala.
 5 *Fiant*¹² tanquam pulvis ante faciem venti,
 et angelus *Domini*¹³ coarctans eos
 6 Fiat via illorum *tenebrae*,¹⁴ et lubricum;

¹ A hiányzó szó *segedseg* is lehet, bár a kódex ép részeiben ez a szó csak egyszer fordul elő (88,8), míg a *segedelem* alak 23-szor; ² SzD. *Uessed* [ky]; ⁵ Lehet [mongya]d is; ¹⁰ SzD. [pyr]vlyā:[nak]. A magyar szó nem a *confundantur*, hanem az *avertandur* megfelelőjének tűnik; az előbbi túl messze esik előző töredéktől.

- 34,2 D. es tamağ fel en nekem *segedsegre*
Ke. ees kelfel ennekem *segedelmemre*
- 3 D. *Ösd ki kenLedet* : es rekezd azok *ellen* : kik engem *ívnek* :
Ke. *Vedkÿ* teredeth ees ranch meg azok *ellen kÿk* haborgathnak
engemeth
D. *monğad en lelkemnek*: en vağok te *idvösseged*
Ke. *mondÿad een lelkemnek* / een vağók the *ÿdwesseged*
- 4 D. *Poritassanak* es zıgėnğl'enek eğetembe • kik en lelkem keresik •
Ke. *Gÿlaaasztassanak* / ees zegÿennultessenek kÿk keresÿk een
lelkemeth
D. hoğ ÿtet el veğik *Zıgėnkeğenek* : es *pironkoğanak* : kik *nekem*
gonozt gondolnak
Ke. *Hatra* terÿenek ees megh *gÿalatassanak* kÿk *ennekem* gonozth
gondolnak
- 5 D. *Liğenek* mikint por zel elott :
Ke. *Legÿenek* mÿkeppen por zeel ellen /
D. es *vrnak* angala ÿzie ÿket
Ke. ees *vrnak* angÿala vzÿe wketh
- 6 D. *Leğen* nekik *setet* saros sik vtok :
Ke. *Legÿen* wnekÿk vtok *seteth* / ees ÿzamtekos /

n̄yawa[lyasth]¹

ragado[ktwl]²

tano(k)³

kerd[nek]⁴

val[a]

le[lkemnek]⁵

.

- Ps 34,10 *egenum*¹ et pauperem *a diripientibus*² eum.
 11 Surgentes *testes*³ iniqui,
 quae ignorabam *interrogabant*⁴ me.
 12 Retribuebant mihi mala pro bonis,
 sterilitatem *animae meae*.⁵
 13 Ego autem, cum mihi molesti essent, induebar cilicio;

¹ SzD. *nyawa*[lyasth]. Lehet *n̄yawa*[l'asth] és *n̄yawa*[l'ast] is.; ² SzD. *ragado*[ktwl].

- 34,10 D. *novol'ast • es zegent • ʋtet foztoktvl*
Ke. *nawalyasth / ees zegeenth wketh el weztektwl*
- 11 D. **I**ktelen *tanok* fel kelven:
Ke. **F**elkelenek hamÿs *tanook*
- D. ol'ion *kerdenek* kit nem tvdok vala
Ke. ees kÿketh nem twdok wala azon *keerdnek* wala engemeth
- 12 D. Iokert gonozokot fizetnek*vala* nekem
Ke. Adnak *vala* nekem gonozokath joerth
- D. *en lelkiemnek* zsirtalan voltat
Ke. *een lelkiemnek* meddwsegeeth

- 18 D. *Nag' g'vlekezesbe • neked vallok :*
Ke. *Vallak tegedeth nag' egyhazba*
- D. *nehez neppbe tiztellek tegedet*
Ke. *nehez nepek kezeth d'ycherlek tegedeth*
- 19 D. *Ne vigaganak en raitam • kik iktelen velem ellenkednek :*
Ke. *Ne erwlyenek een raytam / kyk ellenkednek ennekem*
kegyetlenseggel /
- D. *kik engem g'vlotek : es zemekel intinek*
Ke. *kyk gywlelteneke engemeth yngen / ees yntettenek zemekkel*

ewre(w)[ly] ¹	[mon]
gyak ²	[Z]
ege(n)[wlyenek] ³	
eg(b)[e] ⁴	[g]
o[nozymnak] ⁵	

- Ps 34,25 Non dicant in cordibus suis: Euge, *euge*,¹ animae nostrae;
 nec *dicant*:² Devoravimus eum.
- 26 *Erubescant*³ et revereantur *simul*⁴ qui gratulantur *malis meis*;⁵

¹SzD. ewrew[ly]; ² SzD. [mon]gyak; ³ SzD. [Z]egen[wlyenek]; ⁴ SzD. eg(b)[e].

- 25 D. Ne mongák o zivokbe orol' orol' mi lelkennek :
 Ke. Ne mondjak w zywekbe erwlj'erwlj'mj lelkennek /
- D. se mongák be hel'vk okot
 Ke. ees ne mondjak bee nyelyek wteth
- 26 D. *Szegekenek* · es pirongianak : kik *en gonozimnak* orolnek
 Ke. *Zegyenwljenek* / ees pyronkodjanak *egyetembe* kjk erwlnek *een gonozymon*

[at] [haylokaba]n¹ gonozok-²
 [gonoss]agot⁴ kedeg⁵
 [m](ý)nden⁶
 . es⁸
 (T)e⁹
 hegý¹⁰
 [nag]ý¹¹
 [ydw]ez[ytez]¹²

- Ps 35,5 *Iniquitatem*² meditatus est *in cubili suo*;¹
 astitit *omni*⁶ viae non bonae,³
*malitiam*⁴ *autem*⁵ non odivit,³
 6 Domine, in caelo miserocordia tua,⁷
*et*⁸ veritas tua usque ad nubes.
 7 *Justitia tua*⁹ sicut *montes*¹⁰ Dei;
 judicia tua abissus *multa*.¹¹
 Homines et jumenta *salvabis*,¹² Domine,

³ A kódexben a két sor valamilyen okból fel van cserélve és valószínűleg néhány szó, esetleg egy sor hiányzik is; ⁴ Lehet [gonos]agot is; ⁷ A sornak nincs nyoma a töredékben;

¹² SzD.: [ydw]ez[ytez]. A hiányzó szövegrész terjedelmét tekintve a töredékes ez betűkapcsolat a szó végén is állhat.

- 35,5 D. *Qnɔn hailokaba hamossagot gondola •*
 Ke. *Alnoksagoth gondolth w haʃlokaba*
 Ba. *Hamiŋŋagot gondolt az ɔ́ agában*
- D. nem io vtra *mindenre* alla •
 Ke. ʃylen wolth *mýnden* gonoz wthba
 Ba. es tarfolkodic *minden* uthoz ki ne(m) io :
- D. *gonossagot kedeg* nem ɡʷlɔle
 Ke. *gonossagoth kedeeɣh* nem ɡʷwlelth
 Ba. az *gonoŋtul pedig* el nem tauozik.
- 6 D. **V**ram te irgalmad meńben •
 Ke. **V**ram meńybe wagyon the ʃrgalmassagod
 Ba. Az te io uoltod Ur Iŋten elhatot az egekre :
- D. *es* te bizonsagod fellegig
 Ke. *ees* the bʏzonsagod mýnd egygen vagyon
 Ba. *Es* igaz mondalod meg halatta az kɔdɔket.
- 7 D. **T**e igassagod mikent istennek *hege* •
 Ke. **T**e ʃgassagod mýkeenth istennek *hegye*
 Ba. Az *te* igalŋagod mikeppen az ŋio(n)nak *hege* :
- D. te itileted • *sok* miŋseg
 Ke. ees the ʃteleted *nagý* melseges
 Ba. Es az te iteleted mikeppe(n) az tengernek meŋŋeges ɔ́ruene.
- D. **V**ram embereket es barmokot *idvɔzytez* •
 Ke. **E**mbereketh ees barmokath *ʃdwezeýtez* wram
 Ba. Embereket es az oktalan allatokat te tartalɔ :

Ot¹
 my(w)[elkettenek]²
 al(h)[atanak]³
 (N)[e]⁴

- Ps 35,13 *Ibi*¹ ceciderunt qui *operantur*² iniquitatem;
 expulsi sunt, nec *potuerunt stare*.³
 36,1 *Noli*⁴ aemulari in malignantibus,

² SzD. myw[elkettenek]; ³ Lehet al(h)[attanak] is.

- 13 D. *Oth* estek • kik kegetlenseget *teznek*
 Ke. *Oth* le esenek mynd kȳk *mȳwelkethtenek* kegetlensegeth
- D. ki vzetenek • megh sem *alhatanak*
 Ke. kȳ ȳztettenek meg sem *alhattanak*
- 36,1 D. ATkozokba *ne gȳnȳrkȳgel* •
 Ke. *[N]e* gȳenerkedȳel gonozokkal /

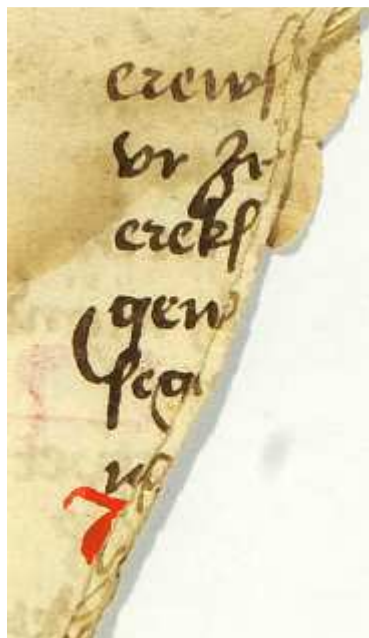
[ssal]

. atkozta-¹[wettetne](k)² kȳk³[z](e)nwedek⁴Es⁵[le](ze)n⁶(e)s⁷

- Ps 36,8 noli aemulari ut *maligneris*.¹
- 9 Quoniam *qui*³ *malignantur exterminabuntur*;²
*sustinentes*⁴ autem Dominum, ipsi heriditabunt terram.
- 10 *Et*⁵ adhuc pusillum, et non *erit*⁶ peccator;
*et*⁷ quaeres locum ejus, et non inuenies.

⁴ SzD. [z]enwedek.

- 8 D. ne *gõnõrkõgel* • hog' ne *atkoztassal*
Ke. ne akarÿ gyenyerkedned hogÿ *zÿdalmaztassal*
- 9 D. **Mert** *kik* atkozodnak hatar *kvlõl vettetnek* •
Ke. **Merth** *kÿk* zÿdalmaztathnak *kÿ zaggatathnak*
- D. vrat kedeg *tÿrõk* • azok földet magoknak õrõkeitik
Ke. wr kedeg *zenwedek* ereksegeth weeznek
- 10 D. **Es** im keves idõ • es bins nem *lezen* •
Ke. **Ees** ygen kewes ydeÿgen *lezen* býnes ember /
- D. helÿt keresed • meg sem leled
Ke. *ees* kereswen w helÿeth nem lelÿk

ereus[yth] ²	[meg] ¹
vr ³ ze[pleteleneknek] ⁴	
ereks[egek] ⁵	[ze]
gen[elnek] ⁶	[eh]
seg[nek] ⁷	[by]
n[esek] ⁸	
(U)[rnak] ⁹	

- Ps 36,17 *confirmat*² autem justos Dominus
 18 Novit Dominus³ dies *immaculatum*⁴
 et *hereditas eorum*⁵ in aeternum erit.
 19 Non *confudentur*⁶ in tempore malo,
 et in diebus *famis*⁷ saturabuntur,
 20 quia *peccatores*⁸ peribunt.
 Inimici vero *Domini*⁹ mox ut honorificati fuerint

¹ Az előző lap alján az utolsó szó. ² SzD. [meg]ereus[yth]; ³ SzD. vr; ⁵ SzD. [ew]ereks[egek]; ⁶ SzD. [ze]gen[wlnek].

- 17 D. vr kedeg igazakot *meg erösy*t
Ke. wr kedeeg ýgazakath *meg ereseýth*
- 18 D. Ismerte *vr zeplöteleneknek* ý napokot •
Ke. Ismerthe *wr zepleteleneknek* napýth
- D. es ý *öröksegek* öröke • lezen
Ke. ees w nekýk *ereksegek* ereke meg marad
- 19 D. Gonoz napon • nem *zeéénölnék* •
Ke. Nem *gyälaztatnak* meg gonoz ýden
- D. es *ehsegnek* napian meg elegednek •
Ke. ees *ehsegnek* ýdeýen meg elegwltetnek
- 20 D. mert *binösök* el veznek
Ke. merth *býnesek* el veznek
Érdy az *hamyfl`mondook* mynd el veznek : (391r)
- D. *Vrnak* kedeg ellensigi mel' hamar tiztessegben leznek
Ke. *Vrnak* kedýg ellensegý hertelen týztessegbe lettenek /

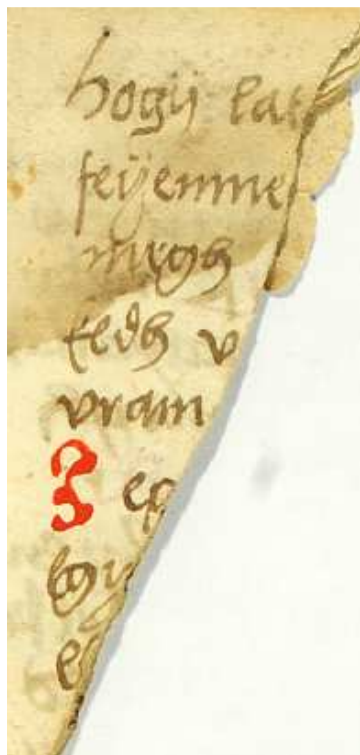
lakozyal¹
 [M]erth² vr³
 nem⁴
 [zentyt](h)⁵ mýnd⁶
 H⁷
 [amisak] [ke]gyet⁸
 [leneknek] [el w]ez⁹
 [fel]deth¹⁰
 (h)

- Ps 36,27 et *inhabita*¹ in saeculum saeculi;
 28 *quia*² *Dominus*³ amat iudicium,
 et *non*⁴ derelinquet sanctos suos;
*in aeternum*⁶ conservabuntur.
*Injusti*⁷ punientur,
 et semen *impiorum*⁸ *peribit*⁹
 29 Iusti autem hereditabunt *terram*,¹⁰

³ SzD. vr; ⁵ A h esetleg a hiányzó [zentyt] szó végén áll.

- 27 D. es *lakozial* ɔɾɔkɔl ɔɾɔke
Ke. ees *lakozyal* erekwɪ erekke
- 28 D. **Mert** vr itiletet zeret ·
Ke. **Merth** wr zereth ýtelelteth
- D. es ý zentit meg *nem* hagǵa
Ke. -----
- D. *mind* ɔɾɔke tartatnak
Ke. ees meg tartathnak
- D. **Hamossak** ǵɔtretnek ·
Ke. **Hamýssak** ǵýetretnek
- D. es *keǵetleneknek* magia *el* vez
Ke. ees w magzatýok *eel* weez
- 29 D. **Igazak** kedeg *foldet* lakoziak ·
Ke. **Igazak** kedýg erekeýtyk *feldeth*

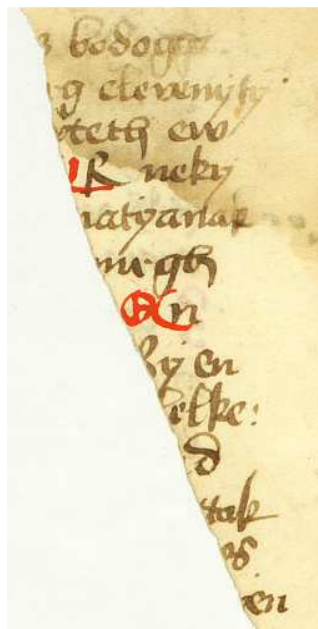
hogy lat[hatnam]¹
 fejemma[k]²
 megh [hagya]³ [ne]
 kedh⁴ v[ram]⁵
 vram⁶
 Zeg[enwlyenek]⁷
 egy[be]⁸
 e(l)[wegyek]⁹

- Ps 39,13 et non potui ut viderem.¹
 Multiplicatae sunt super capillos *capitis mei*,²
 et cor meum dereliquit³ me.
- 14 Complaceat tibi,⁴ Domine,⁵ ut eruas me;
 Domine,⁶ ad adjuvandum me respice.
- 15 Confundantur⁷ et vereantur simul,⁸
 qui quaerunt animam meam, ut auferant⁹ eam.

³ SzD. megh [hagya]; ⁴ SzD. [ne]kedh.

- 13 D. es nem tehetem *hog' lathatnam*
 Ke. ees nem tehetem *hogÿ lathnek*
- D. **En feiemnek** haiai felöt sokasvltak •
 Ke. **Meg** sokasulanak een kegÿetlensegÿm / een *feÿem* haÿzalÿnak fe-
 lette /
- D. es en zivem • engem *meg ha'ga*
 Ke. ees een zÿwem *meg hagÿa* engemeth
- 14 D. **Vram** kellessek *neked hog' • zabadoh* meg engem
 Ke. **Kelyen** the *neked wram* hogÿ zabadoh meg engemeth /
- D. *vram* nezy engem segidsegre
 Ke. een segeÿthsegemre tekencz
- 15 D. **Poritassanak** es *zigen v'lenek e'getembe •*
 Ke. **Gÿalaztassanak** / ees *zegÿenulÿenek* egyetembe
- D. en lelket keresök **Fordv'nak** hatra •
 Ke. kÿk keresÿk een lelket / hogÿ *el wegÿek* wteth

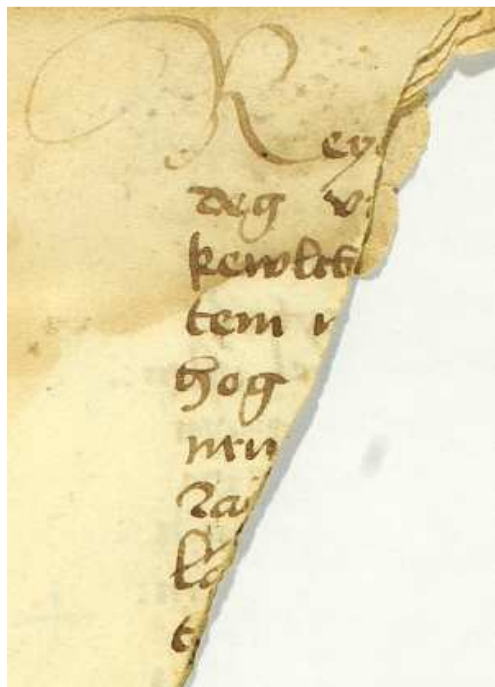
[e](s)² bodogga⁴
 [m](e)g eleweny³
 (w)teth⁵ ew⁶
 (U)R⁷ neky⁸
 [ba](n)atyanak⁹
 megh¹⁰
 [forgatad] En¹¹
 [yrgalma](z)y¹² en¹³
 [nekem] lelke-¹⁴
 [met] [ellene]d¹⁵
 [mondo](t) tak¹⁶
 (e)s¹⁷
 [ye](y)en¹⁸

- Ps 40,3 Dominus conservet eum, et vivificet⁴ eum,¹
 Et² beatum³ faciat eum in terra,¹
 et non tradat eum⁵ in animam inimicorum ejus.⁶
 4 Dominus⁷ opem ferat illi⁸ super lectum doloris ejus;⁹
 universum stratum ejus versasti¹⁰ in infirmitate ejus.
 5 Ego¹¹ dixi: Domine, miserere¹² mei;¹³
 sana animam meam,¹⁴ quia peccavi tibi,¹⁵
 6 Inimici mei dixerunt¹⁶ mala mihi:
 Quando morietur, et¹⁷ peribit nomen ejus?
 7 Et si ingrediebatur¹⁸ ut videret, vana loquebatur;

¹ Az első két sor ismeretlen okból itt is fel van cserélve (vö. 14. l.); ⁴ SzD. bodogga; ⁵ SzD. vteth. Valószínűbb, hogy az első betű w, ezt meg egy e előzheti (ld. 28:44,12); ⁶ SzD. ew; ⁷ SzD. Ur; ⁹ SzD. [ba]natyanak; ¹⁰ SzD. megh [forgatad].

- 40,3 D. **Vr** v̇tet meg tartia • es *meg elevenyiti* •
 Ke. **Vr** meg tartÿa wteth ees *eeltesse* wteth /
- D. *es* földön v̇tet *bodogga* tezi
 Ke. *ees bodogga* tegÿe wteth felden
- D. *es* v̇ ellenseginek lelkiye nem ágga *v̇tet*
 Ke. *ees* ne agÿa *wteth* / *w* ellensegÿnek markaba
- 4 D. **Vr** v̇ *banatt'anak* agán • *neki* segedelmet tezen •
 Ke. **Vr** segedelmeth agyon *nekÿ* *w* *serelmenek* agÿan /
- D. v̇ betegsegebe • minden ágat *meg forgatad*
 Ke. *wnekÿ* mÿnden agÿath *forgataad* *w* betegsegebe
- 5 D. **En** mondam vram *irgalmaz nekem* •
 Ke. **Een** kedeege mondottam / vram *ÿrgalmazÿ nekem*
- D. vigaziad meg en *lelket* mert vitek te *ellened* •
 Ke. merth vetettem *teneked*
- 6 D. **En** ellensegim • *nekem* gonozokot *mondanak* •
 Ke. **Een** ellensegÿm *mondottanak* gonozth ennekem
- D. ha hal meg • *es* el vez v̇ neve
 Ke. mÿkoron hal meg / *ees* el veez *wnekÿ* newe
- 7 D. **Es** ha be *ip*vala latnia • heysagokot zol vala •
 Ke. **Ees** ha bel *ÿw* vala / hogÿ meg latna hewsagokat gondol vala *w* zÿwebe /

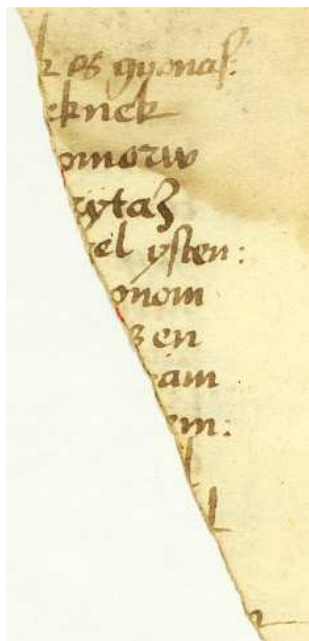
Rey[am] ¹	[ke]
deg ² v(r)[am] ³	
kewlch [fel] ⁴	[fyze]
tem ⁵ (n)[ekyk] ⁶	
hog ⁷	
ne(m) ⁸	
ra(ÿ)[tam] ⁹	[artat]
l(a)[nsagert] ¹⁰	
t[e eleted] ¹¹	

- Ps 40,10 qui edebat panes meos, magnificavit *super me*¹ supplantationem.
 11 Tu *autem*,² Domine,³ miserere mei,
 et *resuscita*⁴ me; et *retribuam*⁵ eis.⁶
 12 In hoc cognovi *quoniam*⁷ voluisti me,
 quoniam *non*⁸ gaudebit inimicus meus *super me*.⁹
 13 Me autem propter *innocentiam*¹⁰ suscepisti;
 et confirmasti me *in conspectu tuo*¹¹ in aeternum.

¹ SzD. Rey[tam]. Noha a TESz. adatai szerint vannak vegyes hangrendű alakok (pl. TelK. reyta, TihK. ritham, KulcsK. reyatam), mégis úgy gondolom, itt Rey[am] a helyes kiegészítés. Ezt azzal indoklom, hogy a kiszakítás helyén az y utáni t felső részéből valamilyen nyinek látszania kellene. Úgy tűnik, hogy az y után félsoros betű következett. ³ SzD. vr[am;. ⁴ SzD. kewlch [fel]; ⁹ SzD. ray[tam].

- 10 D. ki en keñeremet eszivala • en *raitam* Lalardsagot naçoita
 Ke. kÿ ezy vala een kenyeremeth nageÿta een *raÿtam* w chalardsagath
 Érdy ky az en kynyeremet eezy vala, vezedelmet gondola en ellenem
 (187v)
- 11 D. *Vram te kedeg* • irgalmaz nekem :
 Ke. *Te kedeeg wram* ÿrgalmazÿ nekem /
- D. es *tamazi megfel* • es *meg fizetem nekjk*
 Ke. ees *tamaz fel* engemeth / ees *meg fyzetem nekÿk*
- 12 D. Ebbe ismerem • *hog* engem akaral
 Ke. Ezbe meg ÿsmertem / *hogy* hakartal engemeth /
- D. mert en ellensegem *raitam nem* vigad
 Ke. hogÿ *ne* erwlÿenek een ellensegÿm een *reytam*
- 13 D. Engem kedeg *artatlansagert* fogadal •
 Ke. Engemeth kedeeg een *artatlansagomeerth* hozÿad fogadal /
- D. es engem *te elotted* mind orokig meg erøsejtel
 Ke. ees meg ereseÿtel engemeth *the eleted* erukke

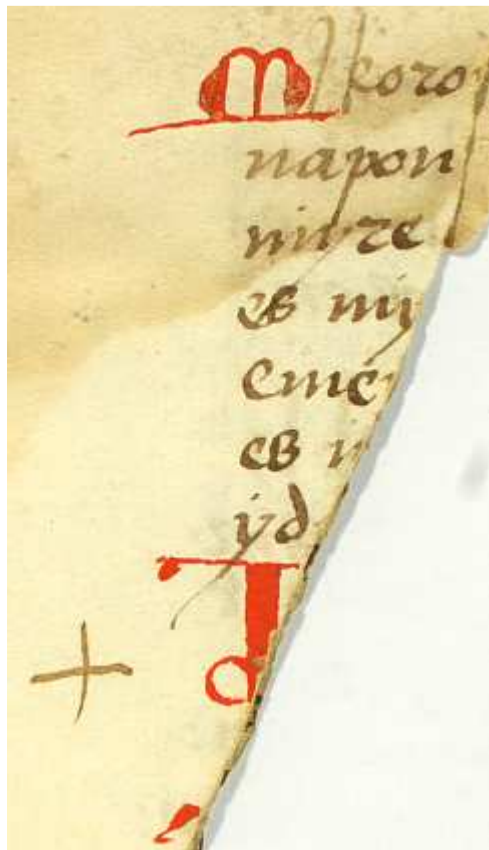
[Wygassagna]k¹ es² gyonas-³
 [nak] [gyenyerked]eknek⁴
 [z]omorw⁵
 [habo](r)ytaz⁶
 [Remenked](y)el⁷ ysten-⁸
 [ben] [gy]onom⁹
 [e]s¹⁰ en¹¹
 [reÿ]am¹²
 (e)m-
 [lekezem] ¹
¹³
 ? (n)

- Ps 41,5 in voce *exultationis*¹ et² *confessionis*,³ sonus *epulantis*.⁴
 6 Quare *tristis*⁵ es, anima mea?
 et quare *conturbas*⁶ me?
*Spera*⁷ in Deo,⁸ quoniam adhuc *confitebor*⁹ illi,
 salutare vultus mei,
 7 et¹⁰ Deus *meus*.¹¹
*Ad meipsum*¹² anima mea conturbata est; propterea memor ero tui
 de terra Jordanis, et Hermoniim a monte modico
 8 Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum;

¹ Lehet [Erwendesne]k is; ² SzD. gyonas:[nak]; ⁴ SzD. [teltez]eknek. Az *epulor* magyar megfelelői a BécsiK.-ben és a MünchK.-ben *gyenyerkedik*, az Apork.-ben még egyszer fordul elő: Ps 67,4: *epulentur: génerkeggenek*; valószínűbb tehát, hogy itt is ez a szó hiányzik. A hiányzó betűk száma is hosszabb szót igényel; ⁵ SzD. [z]omorw; ⁷ SzD. [Remenked]yel. ¹³ Utána két sornak nincs nyoma.

- 41,5 D. *Örvendesnek* zovaba : es *vallasnak* • *töltözöknek* hangossaga
Ke. *Výgassaagnak* zavaba ees *vallasnak* *gyënerkedenek* hangossaga
- 6 D. En lelkem mire vag *zomorv* •
Ke. Mýre wagý *zomorw* een lelkem
- D. es mire *haboritaz* engem
Ke. ees mýre *haboreýtaz* meg engemeth
- D. *Remenkegel* *istenben* • mert meg es ý neki *vallok* •
Ke. *Remenkedýel* *wrba* / mert meg ees *vallok* *vneký* /
- 7 D. en zinemnek *idvössege* • *es en* *istenem*
Ke. een zýnemnek *ýdwessege* / *ees een* *istenem*
- D. En lelkem enon *ram* meg haborolt *Azokert* meg emlekezem te
rvlad
Ke. Eenen *bennem* een lelkem meg haborwlth / *azerth* te rolad meg
emlekezem /

Mikoro[n]¹
 napon[ked]²
 mÿre³
 es⁴ mÿ[re]⁵
 eme[nkedyel]⁶
 es⁷ n[eky]⁸
 yd[wessege]
 I[tely]⁹

[R]

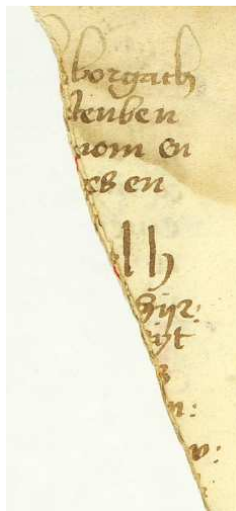
- Ps 41,11 *dum*¹ dicunt mihi per singulos *dies*:² Ubi est Deus tuus?
 12 *Quare*³ tristis es, anima mea?
*et*⁴ *quare*⁵ conturbas me?
*Spera*⁶ in Deo, quoniam *adhuc*⁷ confitebor *illi*,⁸
 salutare vultus mei, et Deus meus.
 Ps 42,1 *Judica*⁹ me, Deus,

¹ SzD. *Mikoron*.

- 11 D. *Mikoron naponked* • mongák nekem • hol vagón te istened •
 Ke. *Mýkron* mondnak nekem *naponkeed* hol wagyon the ýstened
- 12 D. en lelkiem *mire* vağ zomorv •
 Ke. *mýre* wagý zomorw een lelkiem
- D. *es mire* haboritaz engem
 Ke. *ees mýre* haboreýtaz meg engemeth
- D. *Remenkegel* istenben • mert meeg *es* ý *neki* vallok
 Ke. *Remenkegyel* ýstenbe / merth meg *ees neky* vallok /
- D. en zinemnek *idvøssege* • es en istenem
 Ke. ees zýuemnek *ýdwessege*, ees een ystenem
- 42,1 D. **V**r iften *itil'* engem •
 Ke. *[I]telý* meg engemeth isten /

[detek]

(ha)borgach¹
 [y](s)tenben²
 [gyo](n)om³ en
 es⁴ en⁵
 l h^{6*}
 hÿr-⁷
 [k]ÿt⁸
 s
 n-
 (w)-
 (k)

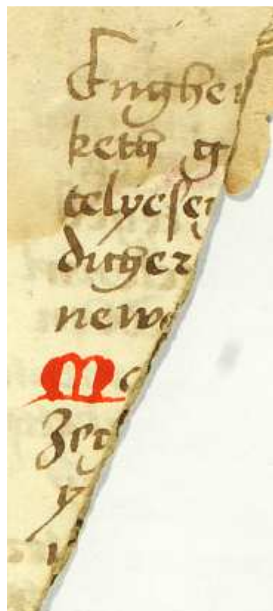

- Ps 42,5 et quare *conturbas*¹ me?
 Spera in Deo,² quoniam adhuc *confitebor*³ illi,
 salutare vultus mei, *et*⁴ Deus *meus*.⁵
- Ps 43,2 Deus, *auribus nostris audivimus*,^{*}
 patres nostri *annuntiaverunt*⁷ nobis:
 opus *quod*⁸ operatus es in diebus eorum
 et in diebus antiquis.
- 3 Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos;
 Afflixisti populos et expulisti eos
- 4 Nec enim in gladio suo possederunt terram,

¹ SzD. *h(a)borgach*; ⁶ A két zsoltár közötti töredékes *lh* betűkapcsolat nem része a zsoltár szövegének.

^{*} A két betű a 43,2 zsoltárvers magyar változatának töredéke lehet, mai magyar változatban: „Istenünk, saját fülünkkel *hallottuk*”. Feltehetőleg az *l h* egy hasonló felépítésű ómagyar mondat utolsó két szavának maradványa lehet (HAADER–KOC SIS R.–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014: 167).

- 5 D. es mire *haboritaz* engem
 Ke. ees mÿre *haborejtaz* meg engemeth
 Ba. es miert *bulitaŕ* engemeth:
- D. **Remenkegel** *istenben* mert meeg es ÷ neki *vallok* •
 Ke. **Remenkegyel** *istenbe* merth meg ees wteth *vallom* /
 Ba. Bizzal az Ur *Iŕtenben* mert meg leŕzen hog meg ŕzabaduluan halat
 adgak az en Iŕtenemnek.
- D. en orcamnak idvössege *es en* istenem
 Ke. een zÿuemnek ÿdwesege / *ees een* istenem
- 43,2 D. mi att'ank *hirdette* nekönk
 Ke. mÿ atÿaÿnk *hÿrdeteek* meg nekem
- D. dolgot kit : tõttel ÷ ideiekbe •
 Ke. Az dolgoth *kyih* mÿuelketteel

Enghe(m) ¹	[myn]
keth ² g[yetrekwl] ³	
telyese(g) ⁴	
dicher[enk] ⁵	
new(e)[dbe] ⁶	
M (a) ⁷	[meg]
zeg[enytel] ⁸	[ky nem]
y[wz] ⁹	
.	

- Ps 43,7 et gladius meus non salvabit *me*;¹
 8 salvasti enim nos *de affligentibus*³ nos,²
 et odientes nos confudisti.
 9 In Deo *laudabimur*⁵ tota die;
 et *in nomine tuo*⁶ confitebimur in saeculum.
 10 *Nunc*⁷ autem repulisti et *confudisti*⁸ nos;
 et *non egredieris*,⁹ Deus, in virtutibus nostris.
 11 Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros;

¹ SzD. *Enghem*. Az *E* valószínűleg csak lapkezdő nagybetű, mert nem kezd új mondatot;

⁴ A szót nem lehet azonosítani sem a Vulgáta, sem a párhuzamos szövegek alapján. Mivel a latinban van egy *conficior* ige, amelynek egyik jelentése 'befejez, megtesz', esetleg arra gondolhatunk, hogy a fordító félreértette a latin igét és a *beteljesedik* szóval értelmezte. Ilyen jelenségre az Apork.-ben is több példát találunk; ⁵ SzD. *dicher[enk]*; ⁷ Valószínűleg a *ma* hsz-ra egészíthető ki. Az Apork. zsoltárszövegeiben mindenütt *ma* a *nunc* latin szó magyar megfelelője, pl. Ps 70,17; 76,11; 112,2 stb.; ⁸ Lehet *[meg] zeg[enytel]* is; ⁹ SzD. *y[wz]*.

- 7 D. es en tɔrɔm *engem* meg nem idvɔzɔit
Ke. ees een terem nem zabadej̃th meg *engemeth*
- 8 D. **Mert** *minket g'otrɔkt vl* · minket meg zabadytortal ·
Ke. **Merth** meg zabadej̃taal *mj̃nketh g'yetrektwl* /
- D. es minketh *g'vlɔlɔket* meg *zig'eneitettel*
Ke. ees mj̃nketh *gywleleketh* / meg *gyalazad*
- 9 D. **Mind** nap estig istenbe *tizteskedɔnk* ·
Ke. **Istenbe** *d'ychedeekenk* naponkeeth
- D. es te *nevedbe* mind ɔrɔke neketh vallonk
Ke. ees the *newedbe* vallonk tegedeth erekke
- 10 D. **Imar** kedeg minket el ṽztel · es *meg zig'eneitettel*
Ke. *ma* kedeg el vettel / ees *meg gyalaztaal* mj̃nketh
- D. isten es mi erɔnkbe *ki nem meeg'*
Ke. ees *nem j̃wz k'y* j̃sten m̃y yozagonkba

	[Panazl]onak ¹ es ²
	[zawatw]l ³ ellenseg- ⁴
[nek]	Uzek ⁵
[nek]	teged ⁶
	[zegen]telenwl ⁷
	[wegzes]edben ⁸
	menth ⁹
	[eswene](n)keth ¹⁰
	(m)ÿ ¹¹
[nket]	[be]ter- ¹²
[yte]	[yst]hen ¹³
[enk]	(ÿ)

- Ps 43,17 *a voce³ exprobrantis¹ et² obloquentis,*
a facie inimici⁴ et persequentis.⁵
- 18 *Haec omnia venerunt super nos; nec obliti sumus te,⁶*
et inique⁷ non egimus in testamento tuo.⁸
- 19 *Et non recessit⁹ retro cor nostrum;*
et declinasti semitas nostras¹⁰ a via tua;
- 20 *quoniam humiliasti nos¹¹ in loco afflictionis,*
et cooperuit¹² nos umbra mortis.
- 21 *Si obliti sumus nomen Dei nostri¹³*
et si expandimus manus nostras ad deum alienum,

¹ Lehet [Zydalmaz]onak is; ⁵ SzD. Uzek[nek]; ⁸ A latin *testamentum* szó magyar megfelelője a BécsiK.-ben, a MünchK.-ben és az Apork. ép részeiben mindenütt *testamentom*. Az itteni palatális végződés más magyar szóra enged következtetni. A DöbrK. hagyás adata alapján *végzés* vagy *rendelés* szóra gondolhatunk.

- 17 D. *Panazlonak* es ragalmazonak zavat *vl* •
 Ke. *Ragalmazonak* ees ellenem zolonak zawatwl /
- D. *ellensegnek* : es *ízonek* orcaiatvl
 Ke. *ellensegnek* / ees engemeth *ýzenek* orchayatwl
- 18 D. Ezek mind rank ivtanak • *teged* meeg sem felettõnk el •
 Ke. Mýnd ezek ýwuenek mýreyank / ees nem ... feledenk *tegedeth*
- D. es te *haǵasodba hamossan* nem tvtõnk
 Ke. ees nem mýwelkettenk *hamýssan* the *ýgassagodba*
- 19 D. Es mi zivõnk vizha nem *ment* •
 Ke. Ees nem *teerth hatra* mý zýwenk /
- D. es te vtadbol mi *õsuehõnkõ* felre haitottad
 Ke. ees el haýtaad mý *vtonkath* the wtadtwl
- 20 D. Mert ǵetrelmnek hel'en alazal *minket* •
 Ke. Merth meg alazaal *mýnketh* haborwsagnak helyen /
- D. es minket halalnak arníka *be fedeze*
 Ke. ees *bel fede-* mýnketh halalnak arneka
- 21 D. Ha mi *istenonk* nevet el feletvk •
 Ke. Ha felettek el mý *ýstenenknek* -neweeth /

E(N)¹E(N)²yro m(e)[ster]³ember[ek]⁴azoke(r)[th]⁶ewr(e)[wkke]⁷azt(e)⁸

[zepsége]

dd(e)[l]⁹th[amady]¹⁰

- Ps 44,2 dico *ego*¹ opera mea regi.
 Lingua *mea*² calamus *scribae*³
 velociter scribentis.
- 3 Speciosus forma prae filiis *hominum*,⁴
 diffusa est gratia in labiis tuis;⁵
*propterea*⁶ benedixit te Deus *in aeternum*.⁷
- 4 Accingere gladio tuo super femur tuum,⁸ potentissime.
- 5 Specie tua et *pulchritudine*⁹ tua
 intende, prospere *procede*,¹⁰ et regna,

¹ A töredék két zsoltárversét egy E betű és két egymás feletti N kezdi; ³ SzD. *yro me[ster]*; ⁵ A sornak nincs nyoma a töredékben; ⁷ SzD. *ewr[ewkke]*; ⁸ Az *azt(e)* töredék valószínűleg *az te*-ként olvasandó. Névelő a töredékes részben ezen kívül nincs, az ép részben 66-szor fordul elő; ⁹ Lehet *[zyne]dd(e)[l]* vagy *[dyze]dd(e)[l]* is.

- 44,2 D. *EN* dolgimot kiraľnak mondom • mert en zivem io igyt torla¹
 Ke. *een* mondom een dolgomath kŷralnak
 Ba. Mondguk az mi enekleřwnket az kiraľnak tifzteřřegere.
- D. *En* řelvem hamar *iro mester* tollaval iriad
 Ho. Az *en* nyeluem olyan mynt az gyorson *jro mesternek* talla (21)
 Ke. *Een* nŷelwem hamar *jro mester* tollal řřřad
 Ti. Az *en* řeluem Az hamar *iro diaknak* iro zertzama : (239)
 Ba. Az mi řeluřnk řz : Lelek řřtennek iro řzerřřama : ki mindenkoron igen hertelen ir.
- 3 D. *Ember* fiainak řřřotte termettel dizesb •
 Ke. Termettel zep *embereknek* řřřř feleth /
 řřřdy hogy mynden *embereknek* řřřřnaal zeeb zemeelyř volt az Criftus: (44v)
 Ba. Ekelř az Chriftus emberřegenek abrazattř minden *emberek* fiainak felette :
- D. te aiakidba malazt ki řřřott •
 Ho. El ozlot az malazt az te ayakaydban (187)
 Ke. malazth kŷ elteth the ařakřdon
 Ti. řřtetek malazt az the aiakidra : (366)
 Ba. Meg telek řz : Lelekkel az ř řzaia
- D. *mert* isten *řřřke* meg aldot tegedet
 Ke. *azerth* meg aldoth -tegedeth wr *erekke*
 Ba. *annak okaert* meg aldatek az řřtentřř *řřřcke*.
- 4 D. **H**atalmasřl *tenřn* farodon řveczziel meg • tenřn třřřddel
 Ke. Ewedeřřel meg *the* tereddel eressen the vekonřodon
 Ba. *Az te* emberseged řzerent řřřřřel fel az te řřzentseges igednek řęęereben.
- 5 D. **T**e dizeddel • es te *zepsegeddel*
 Ke. **T**e zřneddel ees the *zepsegeddel*
 Ba. Az te ekeřřeged řzerent es az te *řřpeged řřerent*
- D. zerenLesřl řęęekeziel • *tamař* elo • es orzagolř
 Ke. řęęekezřel bewsegesth *kelfel* ees orzaglř
 Ba. tekencz mi reanc : řřueřęęřkre *czelekedřel* es orzagolř mi bennřnk.

¹A DřbrK. fordításában a 2. vers első két sora fel van cserélve

	[ekesseged]eth ¹ merth ²
	[yma]dÿad ³ ewteth ⁴
	[ayan](d)okban ⁵ ke ⁶
	mÿnden ⁷
[nyergnek]	kyralÿ lea ⁸
[nyanak]	[perem](e)gben ⁹
	Kyral ¹⁰
[nak]	[vta]na ¹¹
	hoz ¹²
[atnak]	hozat ¹³
[nak]	[at]ÿad ¹⁵
[erth]	(e)

- Ps 44,12 Et concupiscet rex *decorem tuum*,¹
*quoniam*² ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt³ eum.⁴
13 Et filiae Tyri in muneribus⁵ vultum tuum deprecabuntur;⁶
*omnes*⁷ divites plebis.
14 Omnis gloria ejus *filiae regis*⁸ ab intus,
*in fimbriis*⁹ aureis,
15 circumamicta varietatibus.
Adducentur regi¹⁰ virgines *post*¹¹ eam,
proximae ejus *afferentur*¹² tibi.
16 *Afferentur*¹³ in laetitia et exultatione;
adducentur in templum regis.¹⁴
17 *Pro patribus tuis*¹⁵ nati sunt tibi filii;
constitues eos principes super omnem terram.

² SzD. merth; ^{3, 4} SzD. [yma]dyad ewteth; ⁸ SzD. kyralÿ lea:[nyanak]; ⁹ SzD. [perem]egben; ¹⁰ SzD. Kyral[nak]; ¹² SzD. hozat:[nak]; ¹⁴ A sornak nincs nyoma a töredékben. ¹⁵ SzD. [at]ÿad:[erth].

- 12 D. Es kiral' kivanña te *ekessegedet* :
 Ho. es keunya az kyraly az te *ekessegedet* · (76)
 Ke. Ees megh kewanña kýral the *zeepsegedeth*
 Ti. mert megh keuantha ur az te *zýnødet*: (276)
 Ba. Es meg ízereti az menñei kiral' az te *íziuedet* :

 D. *mert v te vrad istened · es vtet imágak*
 Ho. *Mert ev az te vrad istened* · (76)
 Ke. *merth w the wrad istened ees ýmadýak wteth*
 Ti. ø az the urad istenød: (276)
 Ba. *Mert ô az te Urad Istened es imadýad ôtet.*
- 13 D. Es tyrvsnak leañi *aiandekokban* ·
 Ke. Ees týrwsnak leany *aýandokkal* tegedeth aýandokoznak
 Ba. Es az pogan nepek te elõdben mennek tízfteffeggel:

 D. es nepnek *minden* kazdagi te orcadnak kørørgnek
 Ke. ees *mýnden* kazdagok
 Ba. Es *minden* gazdag feiedelmek.
- 14 D. *kiral' leañanak* minden díløsege beløl vagøn
 Ke. *kýralý leanyanak* mýnden w dýchessege vagýon
 Ba. Az hw kerefztennek minden tízftefføge az ô tífzta lelki efmereti :

 D. arañas *peremekben* tarka zinben
 Ke. aranyas *peremekbe* / ekeseýtwen kernwl kýlemb kýlemb zýnnel
 Ba. Es az ô kwlõmb kwlõmb íolýaga.
- 15 D. *kirali* leañok *vtanna* hozatnak ·
 Ke. Hozatathnak *kýralnak* zýzek annak *vtanna*

 D. v rokoni neked elø *hozatnak*
 Ke. vneký rokon vtanna valok *hozattathnak* teneked
- 16 D. rømbe es ørvendesbe *hozatnak* elø ·
 Ke. *Výtethnek* teneked výgassaagba ees erwendeesbe
 Ba. *Vitetnek* nag' ørømmel es nag' uigallaggal:

 D. kiral'nak templomaba *vitetnek*
 Ke. ees bel mennek kýralnak lakodalmaba
 Ba. hozattatnac az kiral'nak hailekaiglan.

 D. *Att'aidert* neked fiak zýllettek ·
 Ke. Te *atýaýderth* fýak zýllettenek teneked
 Ba. Az regi íz: *att'áknak* hel'ette ízwllettetnek te neked Ur Íften fiaid :

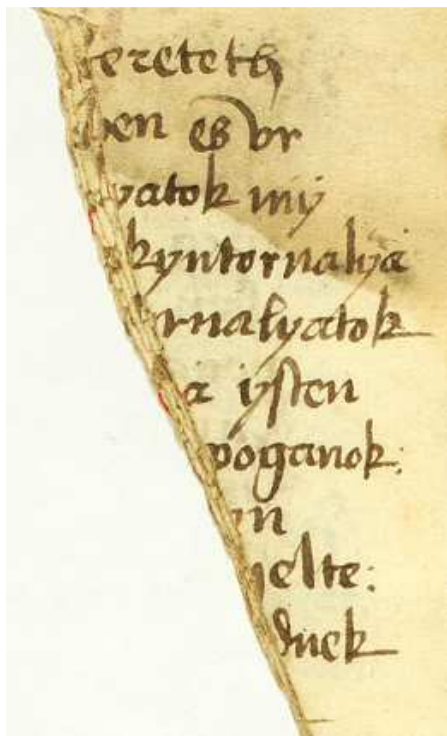
ereyben¹ F[o]lyo vyznek]² [wygaz]
 talya³ is(t)[ennek]⁴ [megzent]
 ele⁵ ew⁶
 meg (n)[em yndul]⁷
 isten⁸
 pog(a)[nok]⁹
 za(w)[ath]¹⁰
 vr[a]¹¹
 n
 (I)

- Ps 45,4 conturbati sunt montes *in fortitudine ejus*.¹
 5 *Fluminis*² impetus *laetificat*³ civitatem *Dei*.⁴
*santificavit*⁵ tabernaculum *suum*⁶ Altissimus.
 6 Deus in medio ejus, *non commovebitur*.⁷
 adjuvabit eam *Deus*⁸ mane diluculo.
 7 Conturbatae sunt *gentes*,⁹ et inclinata sunt regna:
 dedit *vocem suam*,¹⁰ mota est terra.
 8 *Dominus*¹¹ virtutum nobiscum
 susceptor noster Deus Jacob.
 9 Venite, et videte opera Domini,

⁶ SzD. ew; ⁸ SzD. isten; ¹⁰ SzD. zaw[ath].

- 45,4 D. es meg habородanak o neki *ereibe* • hegek egbe habородanak
Ke. ees meg rengenek hegyek w *eressegekbe*
- 5 D. *Fo'lo viznek* hertelensege *istennek* varosat meg *vigasztall'a* •
Ke. **H**ertelen valo *folyo* vyz meg *vgyasztalya* *ystennek* varasaath
- D. *felseg v* hailokat *meg zentele*
De. *Megh zentple* felsegos : az o hailokat (21)
Ke. *meg zentele* w haylokath felseges ysten
- 6 D. **I**sten onon kozepin • *meg nem indul* •
Ke. **I**sten w benne *meg nem yndwl*
- D. *isten* regiel • holval meg segeiti vtet
Ke. segell y wteth *ysten* regel ees holwal
- 7 D. *Nemzetek* meg haborylanak • es orzagok ala hailanak •
Ke. **M**eg habородanank *nepek* ees alahaylanak orzagok
- D. *zovat* ada • es fold indvla
Ke. ada w *zawath* ees feld meg yndwla
- 8 D. **I**ozagoknak *istene* mi velonk •
Ke. **I**ozagoknak *wra* vagyon my velenk

	(z)ereteth ¹
	[enek](b)en ² es ³ vr ⁴
	[Kyntornal](y)atok ⁵ mÿ ⁶
	kyntornalya ⁷
[tok]	[kynto]rnalyatok ⁸
	[kyral]a ⁹ ysten ¹⁰
	(p)oganok ¹²
[on]	[zek](y)n ¹³
	[ezwe g](y)elte ¹⁴
[nek]	[fël](d)nek ¹⁵

- Ps 46,5 speciem Jacob quam *dilexit*.¹
 6 Ascendit Deus *in júbilo*,²
*et*³ *Dominus*⁴ in voce tubae.
 7 *Psallite*⁵ Deo *nostro*,⁶ psallite;
*psallite*⁷ regi *nostro*, *psallite*,⁸
 8 quoniam *rex*⁹ omnis terrae *Deus*,¹⁰
 psallite sapienter.¹¹
 9 Regnabit Deus *super gentes*,¹²
 Deus sedet *super sedem*¹³ sanctam suam.
 10 Principes populorum *congregati sunt*¹⁴ cum Deo Abraham,
 quoniam dii fortes *terrae*¹⁵ vehementer elevati sunt.

¹ SzD. *zereteth*; ⁴ SzD. *vr*; ⁷ SzD. *kyntornalya[tok]*; ¹⁰ SzD. *ysten*; ¹¹ A sornak nincs nyoma a töredékben. ¹² SzD. *poganok:[on]*; ¹⁴ SzD. *[ezwe g]elte:[nek]*.

- 46,5 D. iacobnak termetet kit *zereteth*
Ke. lacoobnak abrazaath / kÿth *zerethe*
- 6 D. Isten fel mene • vig *inekbe* •
Ke. Fel mene isten vÿgassagba /
Te. felmene isten ōruendetōfſegbe : (166)
- D. *es vr* fel mene kÿrt zoba
Ke. *ees wr* kwrthnek zawaba
Te. *es vr* kÿrtne^c zauaba: (166)
- 7 D. *Kintornaʼatok mi* Istenŋonknek kintornaʼatok •
Ke. *Inekelyetek mÿ* istenenknek ÿnekelyetek
- D. *Kintornaʼatok mi* kiralʼonknak *kintornaʼatok*
Ke. *ÿnekelyetek mÿ* kÿralÿonknak *ÿnekelyetek*
- 8 D. Mert minden földnek *kiralʼa isten* •
Ke. Merth *isten* mÿnden feldnek *kÿralÿa*
- D. kintornaʼatok bōl^{en} •
Ke. ynekelyetek bwlchen
- 9 D. isten *nemzeteken* orzaglando
Ke. Orzagl ÿsten *nemzeteken* /
- D. Isten ŋonŋ zent *zekin vl* •
Ke. ÿsten ÿl w zenth *zekÿn*
- 10 D. Nepeknek feiedelmi • abraham istenevel *meg gʼvltek* •
Ke. Nepeknek feÿjedelmÿ *ezwe gÿwlenek* abraamnak ystenewel /
- D. mert *földnek* erōs istenj igen fel emelkettek
Ke. merth *feldnek* erws istenÿ ÿgen fel emelkettene^k

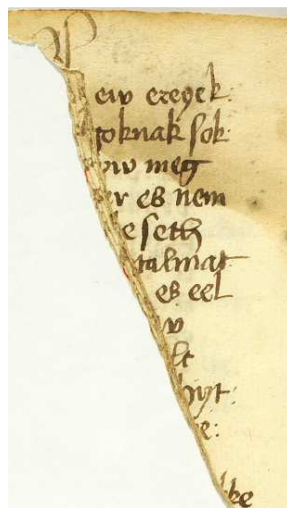
vgy¹ lat[onk]²
 my³ yste[nenknek]⁴
 erewk(k)[e]⁵
 yrgal(m)[assagodat]⁶
 kezep[ette]⁷
 te⁹ d[ychereted]¹⁰
 tel(ÿ)[es]¹¹
 es¹²
 y[teletyderth]¹³

- Ps 47,9 Sicut audivimus, sic¹ vidimus,²
 in civitate Domini virtutum, in civitate *Det*⁴ nostri.³
 Deus fundavit eam in aeternum.⁵
- 10 Suscepimus, Deus, misericordiam tuam⁶
 in medio⁷ templi tui.
- 11 Secundum nomen tuum, Deus,⁸
 sic et laus¹⁰ tua⁹ in fines terrae.
 Justitia plena¹¹ est dextera tua.
- 12 Laetetur mons Sion,⁸
 et¹² exultent filiae Judae,
 propter iudicia tua,¹³ Domine.

¹ SzD. vgy; ⁵ SzD. erewkk[e]; ⁶ Gondolhatunk yrgal(m)[adat] fordításra is, de a sor betűinek számát tekintve a fent közölt alak valószínűbb; ⁷ SzD. kezep[ette]; ⁸ A sornak nincs nyoma a töredékben.

- 47,9 D. Mikent hallank *vġan latok*
 Ke. Mġkeppen hallottok / *azonkeppen latok*
- D. Iozagok vranak varosaba • *mi istenŋnknek* varosaba
 Ke. ŷozagoknak wra warasaba / *mġ istenenknek* warasaba
- D. isten v̄tet mind *ŋrŋke* allatta
 Ke. isten allatta wteth *erekke*
- 10 D. Isten te *irġalmadot* fogadok •
 Ke. Fogadook isten the *ġrġalmassagodath* /
 Ērġdy vettek wr Isten az the zenth *yrġalmaſſagodath* (143r)
- D. te templomodnak *kŋzepin*
 Ke. the eġyhazadnak *kezeppette*
 Ērġdy Az the zenth templomodnak *kŋzepette* (143r)
- 11 D. Isten tenŋn nevedent •
 Ke. Tenen newed zerenŋh isten /
- D. *vġan te diĻereted* : fŋldnek vegeig •
 Ke. ezkeppen / ees the *dġchereted* feldnek wegeġgh /
- D. te iogod *tell'es* igassaggal
 Ke. ees ŷgassagal *telġes* te ŷogodh
- 12 D. Sion heġe *ŋrŋllŋn* •
 Ke. Erwlġen sġonnak heġġe /
- D. Ivdas leaŋi *ŋrvengenek* :
 Ke. ees vġgadġyatok Iudanak leaŋġ
- D. vram te *itiletidert*
 Ke. the *ġteletederth* vram

	(K)[yk] ¹ ew ² ereyek ³
[ben]	[kazdagsa](g)oknak ⁴ sok ⁵
[asagaba]	[Atyaf](y)w ⁶ meg
	[emb](e)r ⁷ es nem ⁸
	[engezte](l)eseth ⁹
	[yw]talmat ¹⁰
	es ¹² eel ¹³
	w ¹⁴
[ezedelmeth]	[meg ho]lt ¹⁵
	hÿt ¹⁶
[ok]	[ydege](n)e ¹⁷
[knek]	[ewre](k)ke ¹⁸

- Ps 48,7 *Qui*¹ *confidunt in virtute*³ *sua*,²
*et in multitudine*⁵ *divitiarum suarum*⁴ *gloriantur.*
8 *Frater*⁶ *non redimit, redimet homo*:⁷
*Non*⁸ *dabit Deo placationem*⁹ *suam.*
9 *et pretium*¹⁰ *redemptionis animae suae.*
Et laborabit in aeternum,¹¹
10 *et*¹² *viver*¹³ *adhuc in finem.*
11 *Non videbit interitum,*
cum viderit sapientes morientes.¹⁵
*Simul insipiens et stultus*¹⁶ *peribunt;*
*et relinquent alienis*¹⁷ *divitias suas;*
12 *et sepulchra eorum domus illorum in aeternum*.¹⁸

⁶ SzD. [Atyaf]yw; ⁹ A töredékes első betű jól látható hosszú szára *l*-re utal, a két párhuzamos kódexszöveg könyörgés adatára tehát nem gondolhatunk. A BatthK. engesztel. igével fordítja a kifejezést. A *placatio* mindössze két helyen fordul elő az egész bibliában, itt és a Mak.I. 1:47. versében. MA. zsoltárfordításában *váltság*, Sík S. fordításában pedig *váltság-pénz* a megfelelője; ¹¹ A sornak nincs nyoma a töredékben; ¹³ SzD. *eel*; ¹⁴ SzD. *w[ezedelmeth]*. Lehet, hogy a *w* nem a szót kezdő első betű, hanem az *[e]w* névmást jelöli; ¹⁶ SzD. *hyt*. A szó végén kettőspont van, ami általában elválasztásra utal. Gondolhatunk esetleg egy többes számú *hyt-[ok]* alakra [l. R. *hít* 'esztelen, balga', vö. TESz.], az állítmány ui. többes számban van; ¹⁸ A hiányzó rész az előző adatok alapján kétféleképpen egészíthető ki: *ewrekke* vö. 27: 44,3 és *erewkke* vö. 31: 47,9.

- 48,7 D. *Kik ɔnɔn ereiekbe biznak •*
 Ke. *Kj̄k bȳznak wnen erej̄ekbe*
 Ba. *Kic az ǫ gazdagfagokban bizakodnak :*
- D. *es ʋ kazdagsagoknak sokassagakba / diLekednek*
 Ke. *ees w kazdagsagoknak sokassagaba Dȳchekednek*
 Ba. *Es az ǫ marhaioknak foka fagaban diczekednek.*
- 8 D. *Att'a fiv meg nem valt • valt meg ember • e*
 Ke. *Atj̄afj̄ meg nem valth / meg valth ember /*
 Ba. *Ha fenki meg nem valhatt'a att'afiat karhozattul :*
- D. *es ʋ kɔnɔrgeset istennek nem aȳa*
 Ke. *ees nem adj̄a istennek w kenj̄ergeseth*
 Ba. *Es meg nem enge f̄telheti az Ur Iftent gazdagfagau(a)l*
- 9 D. *Es ɔnɔn lelke valtsagnak ivtalmat •*
 Ke. *Ees w lelke valtasanak j̄wtalmath*
 Ba. *Mert igen dragalatos az ǫ lelkenek valtfaga az Christus:*
- D. *es ɔrɔke mvlkalkodik •*
 Ke. *ees mwkalkodj̄k erekke*
 Ba. *kitǫl ǫk mind ǫrǫcke el fzakadnac*
- 10 D. *es meeg vegig j̄l*
 Ke. *ees eel mȳnd vegj̄gh*
 Ba. *Noha ez vilagon naȳ fokkaig elnek :*
- 11 D. *Nem lat vezedelmet*
 Ke. *Nem latj̄a wezedelmeth /*
 Ba. *Es hamar meg nem halnak.*
- D. *mikoron meg halo • ezseseket latand*
 Ke. *mȳkoron Latand bwcheketh meg halnȳ*
 Ba. *Mert iol lattuk hog az gazdagoc az szegenekkel egȳwt meg halnak :*
- D. *eztelen es hyht eȳtembe el veznek*
 Ke. *egȳtembe balgatag ees hej̄th el weznek*
- D. *Es ʋ kazdagsagokat • el haȳak idegeneknek •*
 Ke. *Ees el haȳgȳak egj̄ebeknek w kazdagsagj̄th /*
 Ba. *Es el marad ǫ tǫlǫc az ǫ gazdagfagoc*
- 12 D. *es ʋ koporsoiok • ʋ hazok • mind ɔrɔke*
 Ke. *ees wnekj̄k koporsoj̄ok lezen w hazok erekke*
 Ba. *Noha az ǫ hazok nepe meg marad es az ǫ ǫrǫk f̄gekek reaiok marad;*

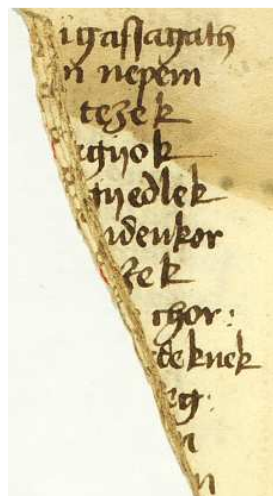
Isten ¹ me[g]	[pokol]
nak ² k(e)[zetel] ³	
n [N]e ⁵ fel[y] ⁶	[le]
yend ⁷	
haza(n)[ak] ⁸	[meg]
hala[nd] ⁹	
zal ¹⁰	
n	
(d)	

- Ps 48,16 Verumtamen *Deus*¹ redimet animam meam *de manu*³ *infern*²,
cum acceperit me.⁴
- 17 *Ne*⁵ *timueris*⁶ cum dives factus *fu*⁷*erit* homo,
et cum multiplicata fuerit gloria *domus*⁸ ejus;
- 18 quoniam, cum *interierit*⁹, non sumet omnia,
neque *descendet*¹⁰ cum eo gloria ejus.
- 19 Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur;
confitebitur tibi cum benefeceris ei.

⁴ A sornak nincs nyoma a töredékben; ⁵ A másoló a későbbi (rubrummal) beírándó *N* helyét *n* örbetűvel jelezte; ⁷ SzD. [*le*]yend.

- 16 D. Demaga bizoń *isten* en lelkemet *meg* váltia *pokolnak markabol* •
 Ke. De bȳzonȳaua*l isten meg* zabadeȳtȳa een lelkemeth / *pokolnak markabol* /
 Ba. De minket *meg* váltot az Ur *Iften pokoltul* :
- D. mi idõn el veiend engemet
 Ke. mȳkoron el veend engemeth
 Ba. Mert hozza fogadot minket.
- 17 D. *Ne felelmiel* mi iden ember kazdagga *lezen* •
 Ke. *Ne akar felnȳ* mȳkoron kazdagga *leend* ember
 Ba. *Ne fellw̃nk* ezen mikor az hitetlen ember meg gazdagodik :
- D. es mikoron ṽ *hazanak* diLõsege meg sokasvland
 Ke. ees mȳkor meg sokasuland w *hazanak* dȳchesege
 Ba. Es mikoron el hirhedik az õ hire neue.
- 18 D. Mert mikoron *meg haland* • nem vezen mindent •
 Ke. Merth mȳkoron *meg haland* nem wezen el mȳndenth
 Ba. Mert mikor *meg hal* el nem viŕzi vele az õ gazdagfagat :
- D. es ṽ diLõsege ala sem *zal* vele
 Ke. sem nem *zalle* w wele w dȳchesege
 Ba. Es femmit nem hafznal õ neki pokolba(n) az õ gazdagfaga.

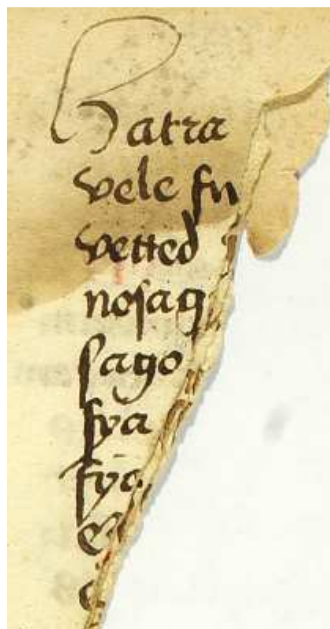
igassagath¹
 [e]n³ nepem⁴
 tezek⁵
 [v](a)gȳok⁶
 [fe](g)yedlek⁷
 [my](n)denkor⁸
 [ve]zek⁹
 chor-¹⁰
 [er]deknek¹¹
 [h]eg-¹²
 n¹³
 n¹³

- Ps 49,6 Et annuntiabunt caeli *justitiam ejus*,¹
 quoniam Deus iudex est.²
- 7 Audi, *populus*⁴ *meus*,³ et loquar;
 Israel, et *testificabor*⁵ tibi.
 Deus, Deus tuus ego *sum*.⁶
- 8 Non in sacrificiis tuis *arguam te*,⁷
 holocausta autem tua in conspectu meo sunt *semper*.⁸
- 9 Non *accipiam*⁹ de domo tua vitulos,
 neque *de gregibus tuis*¹⁰ hircos;
 10 quoniam meae sunt omnes ferae *silvarum*,¹¹
 jumenta *in montibus*,¹² et boves.
- 11 Cognovi omnia volatilia caeli;
 Et pulchritudo agri mecum est.

¹ SzD. *igassagath*; ² A sornak nincs nyoma a töredékben; ³ SzD. *tezek*; ⁷ SzD. *[fe]gyed-*
lek; ¹⁰ SzD. *chor[daibol]*; ¹¹ SzD. *[er]deknek*; ¹² SzD. *[h]eg:[ekben]*. Tévesen a 22.
 lapról közli az adatot. ¹³ Van még két feloldhatatlan *n* a faksimilében.

- 49,6 D. Es meñnek elo hirdetik v̇ *igassagat* •
Ke. Ees meg h̃yrdet̃yk meñyek w *̃ygassagath*
- D. mert istenbiro
Ke. merth isten ̃ygaz b̃yro
- 7 D. Halgass *en nepem* • es israelnek
Ke. Halgassad meg *een nepem* ees zolok
- D. zolok • es im neked tanosagot *tezek* •
Ke. isdraelnek / ees walaasth *tezek* neked /
- D. isten te • istened en *vagok*
Ke. merth een *wag̃yok* the istened
- 8 D. The aldozasidba • nem *feg̃lek* teged •
Ke. Nem *feg̃ylek* meg tegedeth the aldozat̃ydba /
- D. te aldomasid *minden idon* en elottem vannak
Ke. ees the aldomas̃yd een elettem vannak *m̃yndenkoron*
- 9 D. Te hazadbol boriokot nem *vezek* •
Ke. Nem *wezek* the hazattwl twlkokath
- D. sem bakokot te *Lordaidbol*
Ke. sem the *̃yoh̃yd kezwl* kosokath
- 10 D. Mert *erdoknek* vadai mind eneim •
Ke. Merth enẽym m̃ynden *erden walo* wadak /
- D. *hegẽkbe* barmok es okrok
Ke. ees *hegyen walo* barmok ees ekrek

hatra¹
 vele² fw[ch]³
 vetted [vala]⁴
 nosag[gal]⁵
 sago[kat]⁶
 fya⁷
 fȳ(a)⁸
 e(z)[eketh]⁹
 (e)

[go]
 [chalard]
 [atyad]
 [anyad]

- Ps 49,17 et projecisti sermones meos *retrorsum*.¹
 18 Si videbas furem, *currebas*³ *cum eo*.²
 et cum adulteris portionem tuam *ponebas*.⁴
 19 Os tuum abundavit *malitia*;⁵
 et lingua tua concinnabat *dolos*.⁶
 20 Sedens, adversus *fratrem tuum*⁷ loquebaris,
 et adversus *filium matris*⁸ tuae ponebas scandalum.
 21 *Haec*⁹ fecisti, et tacui.
 Existimasti inique quod ero tui similis:

¹ A h új lapot kezdő nagyobb betű. ² SzD. *vele*; ³ SzD. *fw[ch]*; ⁴ SzD. *vetted [vala]*; ⁵ SzD. *[go]nosag[gal]*; ⁷ SzD. *fya*.

- 17 D. es *hatra* vetted en bezedimet •
Ke. ees *hatra* weteed een bezedÿmeth
- 18 D. **Ha** orvot latz vala ÿ *vele fvtz* vala •
Ke. **Ha** laacz wala viuoth *wele* ezwe *fwcz* wala
- D. es te rezedet paraznakkal *veted vala*
Ke. ees paraznakkal *veted wala* the baratsagodath
- 19 D. **Te** zad *alnoksaggal* bevøle
Ke. **Te** zaad bewelkedeek *gonossagal*
- D. ef te ñelved *Lalardsagokot* ynekel vala
Ke. ees the nÿelwed zol wala *chalardsagoth*
- 20 D. **Ų**lven te *att'adfia* ellen zolaz vala •
Ke. **V**ezteeg ÿlwen the *atÿad fyä* ellen zolaz wala /
- D. es te *añad ñermeke* ellen vezedelmet vetz vala
Ke. ees the *anÿadnak fyä* Eellen wethcz wala wezedelmeth
- 21 D. *ezeke*t tød • es en vezteglek
Ke. *ezeketh* teed ees een wezteeg halgateek

36.

	[ten]en mag ¹
[adnak]	[gono]zt ² the el- ³
[etted]	bezeded- ⁴
[be]	[ytelt](e)tel ⁵ M ⁶
[erth]	[f](o)gontam ⁷
	[e](n) anÿam ⁸
	[zerett]el ⁹ es ¹⁰
	[ty](t)kÿt ¹¹
	(h)ar- ¹²
[matozy]	es ¹³
	[enge]m ¹⁴

- Ps 50,6 *Tibi*¹ soli peccavi, et *malum*² coram *te*³ feci;
 ut justificeris *in sermonibus tuis*,⁴ et vincas cum *judicaris*.⁵
- 7 Ecce *enim*⁶ in iniquitatibus *conceptus sum*,⁷
 et in peccatis concepit me *mater mea*.⁸
- 8 Ecce enim veritatem *dilexisti*,⁹
 incerta *et*¹⁰ *occulta*¹¹ sapientiae tuae manifestasti mihi.
- 9 *Asperges*¹² me hyssopo, *et*¹³ mundabor;
 lavabis *me*¹⁴, et super nivem dealbabor.

³ SzD. *the*; ⁴ SzD. *bezeded*:*[be]*; ⁷ SzD. *[f]ogontam*; ⁸ SzD. *anyam*.

- 50,6 D. Lak *tenon magadnak* veteek • es *te elotted* • *gonozt tottem*
 Ke. Chak *teneked* wethkeztem ees *gonossagoth the elletted* tettem /
 Ba. Te *neked* felfeges Isten vallom bwnofnek magamat : Mert *te elotted* niluan vadtac az en *gono* *ez czelekedetim*.
- D. hog te *bezedidbe* igazul • es gozi mikoron *iteltetnel*
 Ke. hogy ygazwlthassal the *bezedydbe* / ees Dydalmath weeg mykoron *yteeltetel*
 Ba. Hog igaznak iteltell az te *fogadalodban* : Es meg gozzed azokat kik hamiffan *itelnek* tegedet.
- 7 D. **Mert** im en hamossagogba *fogantam* •
 Ke. **Merth** yme *fogattattam* kegyetlenseegbe /
 Ba. **Mert** en bwnben *fogontattam* az en anamnak meheben :
- D. es en *anam* binokbe fogadot engemet
 Ke. ees bynnek myatta fogadoth engemeth *een anyam*
 Ba. Bwnben lettem ez vilagra is.
- 8 D. **Mert** ime bizonasagot *zerettel* •
 Ke. **Merth** yme byzonsagoth *zeretteel*
 Ba. Te pedig igallagot *zerettel* mind az altalis noha en bwnos vagok :
 D. es tenon bollesegednek ketsegesit • es *titkit* nekem meg ielenttetted
 Ke. ees the bwchesegeednek *tythkyth* meg yelenteted nekem
 Ba. Az te bolczefegednek *titkait* meg ielenttetted ennekem.
- 9 D. **Vram harmatozi** engem isoppal • es meg tiztvlok •
 Ke. **Harmatoz** meg wram engemeth the malasztoddal / ees meg tyztwlok
 Ba. **Hincz** meg engemet ifoppal es meg tifztulok :
- D. moss megh *engem* • es honal ionkab feierolok
 Ke. mosmegh *engemeth* / ees honal feyerb lezek
 Ba. Mofs meg *engemet* az te vereddel es feierb lefzek az honal.

megh*¹
 Idwes[segem]²
 en³ ne(l)[wem]⁴
 en⁵ a[iakimat]⁶
 hÿr(d)[eti]⁷ [a]
 ka[rtad] [al]
 d[ozast]⁹
 (k)

- Ps 50,16 *Libera me*¹ de sanguinibus, Deus, Deus *salutis meae*,²
 et exsultabit *lingua*⁴ *mea*³ justitiam tuam.
- 17 Domine, *labia*⁶ *mea*⁵ aperies;
 et os meum *annuntiabit*⁷ laudem tuam.
- 18 Quoniam si voluisses *sacrificium*⁸ dedissem utique;
 holocaustis non delectaberis.

¹ SzD. *megh*; ⁷ SzD. *hyrd[eti]*.

* Ezen a töredékes lapon kezdődik a második (BÉ. szerint negyedik) kéz írása.

- 16 D. Isten en *idvøssegemnek* istene · og *meg* engem veerlengøktvl ·
 Ke. Zabadoh *meg* engemeth een bñnymbwl isten een *jdwessegemnek* istene
 Ba. Oh en *iduezitø* Iftenem fʒabadicz *meg* engemet minden bñneimbøl :

 D. es en *ñelvem* te igassagidot ørvendi
 Ke. ees hýrdetý *een nýelwem* the ýgassagodath
 Ba. ho□ az en *ñeluem* nág ørømmel valhafla az te igallagodat.
- 17 D. Vram meg ñitod *en aiakimot*
 Ke. Vram nýssad meg *een aýakýmath*
 Ba. Nílsd meg uram az *en aiakimat* :

 D. es en zam *hirdeti* te tiztessegødet ·
 Ke. ees een zaam meg *hýrdetý* the Dýcherethedeth
 Ba. Es az en fʒam *hirdeti* az te diczeretedet.
- 18 D. Mert ha *akartad* volna · bizoñaval *aldomast* attam volna
 Ke. Merth ha *akartad* wolna *aldozaasth* tettem wolna / býzonýaual
 Ba. Mert ha *akartad* uolna *aldozatot* tettem volna en teneked :

[k](y)¹ hato²
 estyk³
 [my](k)ent⁴ a-
 .akla-
 (h)-⁵
 (y)ga-⁶
 [sagot]
 [bezedet]h^{7*}

- Ps 51,3 *qui*¹ *potens*² es in iniquitate?
 4 *Tota die*³ injustitiam cogitavit lingua tua;
*Sicut*⁴ novacula acuta fecisti dolum.
 5 Dilexisti malitiam super benignitatem;
 iniquitatem magis quam loqui *aequitatem*.⁶
 6 Dilexisti omnia *verba*⁷ praecipitationis, lingua dolosa.

¹ SzD. [k]y; ² Az AporK. további részében a *potens* fordítása mindenütt 'hatalmas'; ³ SzD. *estyk*; A *tota die* fordítása az AporK. további zsoltáraiban rendre *mend estig*, vö. Ps 55,2, 3, 6, 70,8, 15, 24 stb.; ⁵ [A kéziratban nem szerepel ZE]; ⁶ SzD. *yga*:*[sagot]*. ⁷ A nagyon bizonytalan azonosítású *[bezedet]* *t*-jét követő néma *h* lehet.

*[A következő levél hiányzik ZE.]

- 51,3 D. **TE** *ki* hamossagokba *hatalmas* vag' • mith dilekedel hamossagba
 Ke. the *kÿ* *hatalmas* wagÿ the kegyetlensegedbe
 Ba. *ki* *hatalmas* vag' az hamiffagban : Nem tudode hog' az lstennek
 irgalmiffaga meg all mind o'ro'cke.
- 4 D. Te nel'ved mind *nap* *estig* hamossagot gondola •
 Ke. **Mÿnd** *napestÿg* hamÿssagoth gondola the nyelwed /
 Ba. Az te nelued *ege* *Ë* *napon* hamiffagot fzollot :
- D. Lalarsagot tol *mikent* eles beretva
 Ke. ees teel chalardsagoth *mÿkenth* elews borothwa
 Ba. *Mint* e'g' eles borotua tettal alnokfagot.
- 5 D. **Gonossagot** kegesseg felott zeretel
 Ke. **Zereteel** gonossagoth kegyessegnek felette /
 Ba. Szeretted fzollani az gonoffagot inkab hog' fem mint az
 iamborfagot :
- D. zolnod ionkab hamossagot • hog' nen *e'genesseget*
 Ke. ees ÿnkaab zolanÿ kegyetlensegeth / hogÿ nem *ÿgassagoth*
 Ba. Es az hamiffagot inkab hog' sem mint az *igallagot*.
- 6 D. **Minden** le eitp *bezedet* zerettel • Lalard nelvel
 Ke. **Zereteel** mÿnd le eÿthaw *bezedeketh* chalard nyelwel
 Ba. Oh alnokfagnak nelue : Te fzeretted fzollani az vezedelmes
bezedet.

el hÿmch[ed] ¹	[aldo]
zom ² ten[eked] ³	
vram ⁴ m[erth] ⁵	[törödel]
menbol ⁶	
ellens[egemet] ⁷	
H[algasd meg] ⁸	[onzolato]
ma[t] ⁹	[halgas]
m[eg] ¹⁰	
d.	

- Ps 53,7 et in veritate *disperde*¹ illos.
 8 Voluntarie *sacrificabo*² tibi,³
 et confitebor nomini tuo, *Domine*,⁴ *quoniam*⁵ bonum est.
 9 Quoniam ex omni *tribulatione*⁶ eripuisti me,
 et super *inimicos meos*⁷ despexit oculus meus.
- Ps 54,2 *Exaudi*,⁸ Deus, orationem meam,
 et ne despexeris *deprecationem meam*,⁹
 3 intende mini, et *exaudi*¹⁰ me.
 Contristatus sum in exercitatione mea;

¹ SzD. *el hymch*. A szót egy javított betű zárja. A 2. kéz írásában a *cs* hangot mindig *ch* betűkapcsolat jelöli. Lehet, hogy a 37. lapot kezdő másoló még bizonytalankodott, hogy *ch*-t vagy *cz*-t írjon. Az a nézetem, hogy először *h*-t írt – erre utal a betű nagy hasa –, majd átjavította *z*-re. A kódex 46:58,13 és 59:67,31 adataiban *himczed* alakot találunk; ⁶ A palatális hangrendű végződés arra utal, hogy a fordító a *tribulatio* latin szót az általa a továbbiakban is használt *törödelm* szóval fordította. A *-ből* rag előtt valószínűleg *-em* birtokos személyjel van, csak a második *m* helyett tévedésből *n*-et írt a másoló; ⁹ Az *-m* birtokos személyjel utáni veláris *a* az *unszolat* töre utal. A *deprecatio* kifejezést a továbbiakban a fordító mindenütt ezzel a magyar szóval ülteti át.

- 53,7 D. es tenon bizonsagodba *oziad* el okot /
 Ke. ees the ygassagodba *ozjad* el wketh
 Ba. Az te igaffagodbol roncz meg oket.
- 8 D. En akaratost *aldozok neked* ·
 Ho. Akaratom zerent *aldozom teneked* · (86)
 Ke. Akaratom zerenth *aldozom teneked*
 Ba. Ackoron nag o rommel *aldozom en te neked*:
- D. *mert* io · en te nevednek vallok
 Ho. es vallast tezek te neuednek · *mert* io · (86)
 Ke. ees vallok te newednek *wram merth* jo
 Ba. Es halakot adok az te neuednek io voltarul.
- 9 D. Mert minden *nomorusagbol* ki ragadal engem /
 Ke. Merth mynden *haborwsagbol* megh zabadeytal engemeth /
 Ba. Mert minden *nomoru fagimbol* meg szabaditottal engemet :
- D. es en zemem / en *ellensigimet* meg vtaalvan nyze
 Ke. ees een *ellenssegymen* megh haborodeek een zemem
 Ba. Es az en *ellenlegimet* meg utala az en szeme(m).
- 54,2 D. Isten *halad* meg en imaLagomot :
 Ke. [H]*algassad* megh isten een ymadsagomath
 Ba. *Halgalad* meg Ur Isten az en imatlagomath :
- D. es meg ne vtaalad en *kpnrgesemet* :
 Ke. ees ne wtaaljad megh een *kenjergesemeth* /
 Ba. Es az g en *konnorgefemet* meg ne utald.
- 3 D. es vgekeziel nekem es *halgass meg* engemet
 Ke. ygyekezjel hozyam / ees *halgas megh* engemeth
 Ba. Haiol' hozzam es *halgas meg* engemet :
- D. En torekedesembe meg zomorodam :
 Ke. Meg zomorodam een gyorsasagomba
 Ba. Mert en igen el remwltem es kefergek.

	[elt]awoztam ¹
	[kiet]lenben ²
	[vdvozy](t)e ³ enge ⁴
	(e)s zellet ⁵
[bøl]	[vr](a)m ⁶ es
	[la]tek ⁷
	varos ⁸
[ban]	[eng]emet ⁹
	⁹
	[fog](y)at ¹⁰
[kozek]	[e]l ¹²
[lensegem]	

- Ps 54,8 Ecce *elongavi*¹ fugiens;
et mansi *in solitudine*.²
- 9 Expectabam eum qui *salvum*³ *me*⁴ *fecit*⁵
*a*⁵ pusillanimitate *spiritus*,⁵ et tempestate.
- 10 Praecipita, *Domine*,⁶ divide linguas eorum;
quoniam *vidi*⁷ iniquitatem et contradictionem *in civitate*.⁸
- 11 Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas;
et labor in medio ejus,
- 12 et injustitia;
et non *defecit*¹⁰ de plateis ejus usura et dolus.
- 13 Quoniam si *inimicus meus*¹¹ maledixisset mihi,

¹ SzD. [elt]awoztam; ⁵ SzD. es zellet:[bøl]. A második szót Szabó Dénes a latin *tempestate* fordításának tartja. A *szellet* mindenütt (17 esetben) a *spiritus* megfelelője; a *tempestat* fordítása pedig (AporK. 60: 68,3): *fergetek* és (AporK. 61: 68,19): *fergetege*, (BécsiK. 165: Dán 11,40): *véz*, (MünchK. 22va: Mt 16,3): *fezgêteg* és (MK. 63vb: Lk 8:24): *haboroiat*. Minthogy e töredékek fordítója kétségtelenül azonos a nem töredékes részek fordítójával, nem tarthatjuk valószínűnek, hogy itt a *szellet* szó a *tempestat* és nem a közvetlen szomszédságában lévő *spiritus* fordítása. Kár, hogy a *pusillanimitate* megfelelőjére csak a párhuzamos zsoltárfordítások alapján lehet következtetni, az egész Vulgátában csak itt fordul elő; a *pusillanimus* mn is csak háromszor (Sir 7:9, Iz 35:4 és I. Tessz 5:14), ezek magyar fordítása egyetlen magyar kódexben sem található meg. Elképzelhető ugyanakkor az is, hogy a töredékes *(e)s* ennek a szónak az utolsó két betűje, s nem az *és* kötőszó; ⁹ Téves fordítás eredménye, a fordító az E/3. *eam* szót az *engem* névmással értelmezte. ¹¹ SzD. [fog]yat: [kozek].

- 54,8 D. Ime fvtvan *el tawozam* :
 Ke. Ime fwthwan *el tawozam* /
 Érdy yme ky *tawozam* fythwan (576r)
 Ba. Niluan meffze el futnek innet :
 D. es lakozam *kiietlembe*
 Ke. ees meg maradeek *kÿetlenbe*
 Érdy es lakozaam az *pwztaban* (576r)
 Ba. Es *kietlenben* lakoznam.
- 9 D. Varom vala azt • ki engem
 Ke. Varom wala azth kÿ *megh zabadeÿtha* engemeth
 Ba. Sietnek *meg Éabadulni*
 D. *lelki* approdsagbol idvøzeite : es habozasbol :
 Ke. *lelkemnek* aprosagabool ees wezedelmebeel
 Ba. fzelueztől : Es haborutul menekedni.
- 10 D. *Vram* hertelenkegel ozd meg v̄ nélveket :
 Ke. Sÿes *wram* / ees ozÿad el w nÿelweketh
 Ba. *Ur* Iften valtoztafd el nélueket es vezefsd el ōket :
 D. mert hamossagot : es vetekedest *latek* az *varosba*
 Ke. merth *lattam* w kegÿetlenseegeketh ees ellenkedeseketh *warasba*
 Ba. Mert *latok* az *varosban* hamiffagot es viſſza vonaft.
- 11 D. V̄tet hamossag yiel es nappal ōnōn kō falin kōrŋōl vezi
 Ke. Nappal ees eÿel kernwl wezÿ wteth wnen kw falÿn kegÿetlenseegh
 Ba. Effele gonofzok vadnak az varosban : Es eiel nappal ō kōſzōttōk infeg
 D. es ōnōn kōzepin mvnka :
 Ke. ees w nekÿ kezepette mwka
 Ba. ef keferw̄feg.
- 12 D. es *hamossag*
 Ke. ees *hamÿssaagh*
 Ba. *Hamiſſag* uralkodik ot :
 D. Es v̄ neki vcairvl vsvra es Lalarsdag meg nem *fōga*
 Ke. Ees nem *fogÿathkozeek* el w wtaÿrol osora ees chalardsaagh
 Ba. Es az ō uczaiokrul el nem *tauozi*k az hazugfag es az czalardfag.
- 13 D. Mert ha en *ellensegem* engem atkozott volna
 Ke. Merth ha een *ellensegem* gonozth mondoth volna nekem
 Ba. Ha az en *ellenſegem* f̄zidalmazna engemet

Dawyd¹

fognak e(w)

iaronkv(a)[la]²val³ Ioyō[n]⁴ [zalya]nak⁵ ele(v)[enen]⁶hailako(k)[ba]⁷ [vr]hoz⁸ v(u)[oltottem]⁹Eswe¹¹hirdet[em]¹² [meg]zab(a)[dyta]¹³ [azok]tol¹⁴sok(a)[k]¹⁵ [meg]ha[lgat]¹⁶v[ágōn]¹⁷

v

(o)

- Ps 54,15 in domo Dei *ambulavimus*² cum consensu,
 16 *Veniat*⁴ mors super illos,
 et *descendant*⁵ in infernum *viventes*,⁶
 quoniam nequitiae in *habitaculis eorum*,⁷ in medio eorum.
 17 Ego autem *ad Deum*⁸ *clamavi*,⁹
 et Dominus salvabit me.¹⁰
 18 *Vespere*,¹¹ et mane, et meridie, narrabo et *annuntiabo*,¹²
 et exaudiet vocem meam.¹⁰
 19 *Redimet*¹³ in pace animam meam *ab his*¹⁴ qui appropinquant mihi;
 quoniam inter *multos*¹⁵ erant mecum.
 20 *Exaudiet*¹⁶ Deus,
 et humiliabit illos, qui *est*¹⁷ ante saecula.
 Non enim est illis commutatio,
 et non timuerunt Deum.

¹ Későbbi, más kéztől való beírás a lap tetején, BÉ. nem foglalkozott vele. (Vö. Kocsis R. 2014: 80–82).

³ Kétségtelenül a -val ragot találjuk a töredékben, de az alapszó bizonytalan. A *consensus* a Vulgátában még háromszor fordul elő (BölcsK. 10:5, I.Kor. 7:5, II.Kor. 6:16). Ezeknek a helyeknek kódexbeli fordítása tudomásom szerint nincs. A CAL. 245: *Eggyezés, egy ertelóm*; MA. I 2r: *Eggyet ertes* adatában palatális hangrendű a szó, erre tehát nem gondolhatunk. Amennyiben itt is a DöbrK. és KeszthK.-beli *akarát* az alapszó, akkor a rag hasonulás nélkül járul hozzá. (Ez az ApokK.-re nem jellemző, vö. TörtNyt. II/1, 379–380); ⁴ SzD. Ioyō[n]; ¹⁰ A sornak nincs nyoma a töredékben; ¹¹ SzD. *Eswe*.

- 15 D. isten hazaba : eġ akaradba *iaronk vala*
 Ke. istennek hazaba *ġaronk wala eġy akarattal*
- 16 D. **Halal** *iḡiḡn* azokra :
 Ke. **Iwġen** halal w reġaġok /
 Ba. Hirtelen halal *ġall'on* ō reaioġ /
- D. es elevenen pokolba *zal'anak*
 Ke. ees *zalġanak* pokolba elewenen
 Ba. es eleuenen nell'e el az pokol ōket :
- D. **Mert** ű neġik *hailokokba* alnoksag űn közepettek
 Ke. **Merth** alnoksagok vannak w *lakodalmokba* / ees w kezettek
 Ba. Mert csak gonofġag vaġon az ō *ġwġle šekben*.
- 17 D. **En** kedeg *vr̄ra* *kaialtek* :
 Ke. **Een** kedeeġh *wr̄hoz fohazkodam*
 Ba. En pedig az *IštenhŲz* *kiáltok* :
- D. es vr̄ engem idvŲzite
 Ke. ees wr̄ ŷdwezeġthe engemeth
 Ba. Es meg tart engemet
- 18 D. **Dellest** es holval : es delbe *hirdetem* : es meg űzenem :
 Ke. **Regel** ees holwas ees delbe *hġr̄detem* ees meg ŷelentem wteth
 Ba. Mind *ešŷue* reggel es delben *pana šolkodom* neki : hozza kialtok
- D. es ű en zomot meg halia
 Ke. ees megh halgatġa een zomath
 Ba. es meg halgattġa az en šzomat
- 19 D. **En** lelkemet betegsegbe *meg valt'a* / *azokot* kik hoziam közeleitenek :
 Ke. **Meg** *waltġa* bekeseegbe een lelkemeth *azoktwl* kġk kezelgethnek
 een hozġam
 Ba. *ġabadit* bekeuel engemet *azoktul* kik ream tŲrneġ:
- D. mert *sokak* közŲt voltak velem
 Ke. merth *sokak* kezeth wala een welem
 Ba. Jollehet ellenšegim vadnak.
- 20 D. **Isten** *meg halia* :
 Ke. **Megh** *halgath* isten engemeth
 Ba. *Meg halgat* engem az ŲrŲk *Išten*
- D. es ki ŲrŲk elet *vaġon* ŲkŲt meg alazia
 Ke. ees meg alazġa wketh / kġ ez wġlaagnak kezdetġ elwth *wolth*
 Ba. es meg ġalazza oket :

[me](n)d estik¹
 [tørødelme](z)et² engemet³
 (m)end estig⁴
 [ha]dakozok⁵
 [hoziusaga]tol⁶ felek :⁷
 [yste](n)ben⁹ dÿ-¹⁰
 [czekedem] [re](m)enkettē¹¹
 [te](s)t¹² Mend¹³
 (e)n elle-¹⁴
 [nem] Ben
 [nom](a)t
 [le](l)ke-¹⁵
 [met] [h](a)ra-¹⁶
 [godba] .-
 (le)-

- Ps 55,2 *tota die*¹ *impugnans, tribulavit*² *me*.³
 3 *Conculcaverunt me inimici mei tota die*.⁴
*quoniam multi bellantes*⁵ *adversum me*.
 4 *Ab altitudine*⁶ *diei timebo*.⁷
ego vero in te sperabo.⁸
 5 *In Deo*⁹ *laudabo*¹⁰ *sermones meos*;
in Deo speravi.¹¹
non timebo quid faciat mihi caro.¹²
 6 *Tota*¹³ *die verba mea execrantur*;
*adversum me*¹⁴ *omnes cogitationes eorum in malum*.
 7 *Inhabitabunt, et abscondent*;
ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinerunt animam meam.¹⁵
 8 *pro nihilo salvos facies illos*.⁸
*in ira*¹⁶ *populos confringes*.
Deus,
 9 *vitam meam annuntiavi tibi*;

² A *tribulor* fordítása az Apok. ép részeiben mindig *tørødelmez*; ⁸ A sornak nincs nyoma a töredékben; ¹⁰ A töredék feloldása *dÿ[czerem]* is lehet.

- 55,2 D. *napestig* viaskodvan *ñomorgata engemet*
Ke. mýnd napestýg wýaskodwan meg *nýomore ýtha engemeth*
- 3 D. **En** ellensegim *mind napestig* ñomodanak engem
Ke. **Meg** nýomodanak engemeth een ellensegým / *mýnd nap esteegh*
- D. mert sok *hadakozo* vaĝon en ellenem
Ke. merth sook *wýaskodook* wannak een ellenem
- 4 D. **Napnak** *hoziosagatl felek*
Ke. **Napnak** *hozýwsagatl felek*
- D. en kedeg te benned remeńkedem
Ke. een kedeeg te benned remenkedem
- 5 D. **En** bezedimet *istenbe diLerem* :
Ke. *Istenbe dýchekedem* een bezedýmmel
- D. en istenbe *remenkettem* •
Ke. istenbe *remenkettem* /
- D. nem felek hoĝ valamel' *test* mit nekem teĝen
Ke. nem felek mýth tegýen nekem wala melý *testh*
- 6 D. **En** igyim *mind nap* estig en ellenem bozonkodnakvala
Ke. *Mýnd nap* esteeg een bezedým ellenkednek wala
- D. vńekik minden gondolatt'ok gonozra
Ke. *een ellenem* wnekýk mýnd gondolatýok wala gonossagra
- 7 D. **Ben** lakoznak : es el røitik
Ke. **Ben** lakoznak hogý el reytenenek /
- D. vńk • en sark *ñomasomot* meg ørizek
Ke. wk een labam *nýomath* meg erýzýk
- D. **Mikent** en *lelket* vń pokolba tvrek:
Ke. **Mýkeppen** tartaak een *lelket* *meth*
- 8 D. semmiert idvøzeitid vńeth
Ke. semýe / azonkeppen ýdwezehed wketh
- D. nepeket *haragodba* meg tørz^s
Ke. the *haragodba* nepeketh meg terz

A TÖREDÉKEK SZÓKÉSZLETE

A szókészlet anyaga három csoportba sorolható. Az elsőbe azok a szavak kerülnek – még néhány megmaradt betű esetén is – amelyek teljes bizonyossággal azonosíthatók. A második csoportba a nagy valószínűséggel azonosítható szavakat sorolom. A harmadikba a bizonytalan szavak kerülnek; ide helyezem azokat a szavakat, amelyeknek betűi nagyon hiányosak, vagy csak toldalékaik maradtak meg épen, de a párhuzamos kódexbeli szövegek alapján azonosíthatók, esetleg kétféleképpen is kiegészíthetők. Ez utóbbi változatok a töredékek feloldását tartalmazó részben lap alji jegyzetbe kerülnek.

A szavakat mai formájukban szótárazom. Ezt azért teszem, mert a fordítás és a másolat(ok) között eltelt idő miatt teljes bizonyossággal el sem dönthető – töredékekről lévén szó –, hogyan írták, illetve ejtették az adott szó hangjait. Ezt követi a kódexben található alakváltozatuk. A képzett szót alapszónak tekintem a ragozás és a jelezés szempontjából, mivel mondattani elemzésre nincs lehetőség. Az adat után három szám következik. Az első a kódex lapszámáé, a második a zsoltaré, a harmadik a zsoltárversé.

Az adatok közlésekor a hiányzó részeket szögletes zárójelbe, a nehezen olvasható betűket pedig kerek zárójelbe teszem. A töredékek mellett – sorvégen – gyakran találunk kettőspontot. Ezek választójel értékűek. Néhány esetben nem ott van az elválasztás, ahová a nyelvérzék szerint kívánczok. A második kéz írásában és az ép részekben ilyen jel nincs.

A szófajokra utaló rövidítések és feloldásuk:

fn – főnév

hsz – határozószó

i – ige

ik – igekötő

in – igenév

ksz – kötőszó

mn - melléknév

msz – módosítószó

ne – névelő

nm – névmás

nu – névutó

rag

szn – számnév

Biztos olvasatú szavak

állhat i: *al(h)[atanak]* 15:35,13
anya fn: *anyam* 36:50,7
átkoztatik i: *atkozta-[ssal]* 16:36,8
az² nm: *azoke(r)[th]* 27:44,3
bánat fn: *[ba](n)atyanak* 20:40,4
be ik: *Be* 1:30,9
benn hsz: *Ben* 42:55,7
beszéd fn: *bezeded-[be]* 36:50,6
boldog mn: *bodogga* 20:40,3
csorda fn: *chor-[daydbol]* 34:49,9
dicsér i: *dicher[enk]* 25:43,9
egybe hsz: *egy[be]* 19:39,15; *eg(b)[e]* 13:34,26
el ik: *el* hymch[ed] 39:53,7; *el* ve[tettem] 3:30,23
él i: *eel* 32:48,10
eleven mn: *ele(v)[enen]* 41:54,16
elevenít l. **meg** ik a.
ellen nu: 10:34,3 *ellen*
ellenem hsz: *ellenem* 4:31,5; *elle-[nem]* 42:55,6
ellenség fn: *ellenseg-[nek]* 26:43,17; *ellense-[gymnek]* 2:30,16;
ellens[egemet] 39:53,9;
ember fn: *ember[ek]* 27:44,3
én nm: *en* 3:30,23; 10:34,3; 20:40,5; 22:41,7; 24:42,5 (két adat); 37:50,16;
37:50,17; *En* 20:40,5; *E(N)* 27:44,2 (két adat); *(e)n* 42:55,6; *[e]n* 34:49,7
engem nm: *engemet* 42:55,2; *enge*^l 40:54,9; *Enghe(m)* 25:43,7;
[eng]emet 40:54,11
erdő fn: *[er]deknek* 34:49,10
erő fn: *ereyben* 29:45,4; *ereyek-[ben]* 32:48,7
erősít i: *[meg]erews[yth]* 17:36,17
és ksz: *es* 4:31,5; 8:33,7; 9:33,15; 9:33,18; 14:35,6; 20:40,6; 22:41,5; 23:41,12
(két adat); 24:42,5; 26:43,17; 30:46,6; 31:47,12; 32:48,8; 32:48,10;
36:50,8; 36:50,9; 40:54,10; *Es* 16:36,10; *(e)s* 16:36,10; 40:54,9; *[e]s*
22:41,7
est fn: *estig* 42:55,3; *estik* 42:55,2; *estyk* 38:51,4
este hsz: *Eswe* 41:54,18
ez nm: *e(z)[eketh]* 35:49,21
fegyed i: *[fe](g)yedlek* 34:49,8
fej fn: *feyemne[k]* 19:39,13

fél i: *felek* 42:55,4; *fel*[y] 33:48,17
félő in: *felek*[-nek] 8:33,8
fia fn: [atyad]*fy*a 35:49,20; [anyad]*fy*(a) 35:49,20
fogan i: [fj](o)*gontam* 36:50,7
fut i: *fw*[ch] 35:49,18
gonosz fn: *gonozok*:[at] 14:35,5
gyón(ik) i: *gyo*[nok] 12:34,18
gyónás fn: *gyonas*[-nak] 22:41,5
gyűlik i: [ezwe g](y)*elte*[nek] 30:46,10
gyűlöl i: (g)*yw*[-leltek] 12:34,19
háborgat i: (ha)*borgach* 24:42,5
hadakozó in: [ha]*dakozok* 42:55,3
hajlék fn: *hailako*(k)[ba] 41:54,16
hal i: [meg]*hala*[nd] 33:48,18
hallgat i: [meg]*ha*[lgat] 41:54,20
hamisság fn: *hamisa*:[gomat] 4:31,5
ható 'hatalmas' in: *hato* 38:51,3
hátra hsz: *hatra* 35:49,17
ház fn: *haza*(n)[ak] 33:48,17
hegy fn: *hegy* 'hegye' 14:35,7
hint i: l. **el** ik. a.
hirdet i: *hirdet*[em] 41:54,18; *hyr*(d)[eti] 37:50,17; *hyr*[-detek] 'hirdeték'
24:43,2
hít mn: *hit*[-ok] 32:48,11
hív i: l. **meg** ik. a.
hogy ksz: *hogy* 19:39,13; *HOgy* 7:32,19; *hog* 21:40,12
hozat i: *hozat*[-nak] 28:44,16; *hoz*[-atnak] 28:44,16
igaz fn: *I*[gazak] 5:32,1
igazság fn: *igassagath* 34:49,6
imád i: [yma]*dyad* 28:44,12
irgalmasság fn: *yrgal*(m)[assagodat] 31:47,10; *yrgal*[massagodba] 2:30,17
írómester fn: *yro m*(e)[ster] 27:44,2
Isten fn: *isten* 29:45,6; *Isten* 33:48,16; *ysten* 30:46,8; *ysten*[-ben] 22:41,6;
[y](s)*tenben* 24:42,5; *yste*[nenknek] 31:47,9; *is*(t)[ennek] 29:45,5
jár i: *iaronkv*(a)[la] 41:54,15
jön ~ jó i: *Iq̄q̄n* 41:54,16
jutalom fn: [yw]*talmat* 32:48,9
kelt ~ költ i: *kewlch*[fel] 21:40,11
kérd i: *kerd*[nek] 11:34,11
ki¹ nm: *kyk* 10:34,3; *kyk* 16:36,9 **ki²** ik: *ky me*(n)[ted] 1:30,8; *ky* [ragadya] 8:33,8

kintornál i: *kyntornalya*[tok] 30:46,7; [*kynto*]rnalyatok 30:46,7;
 [*Kyntornal*](y)atok 30:46,7
király fn: *kyrally lea*:[nyanak] 28:44,14; *Kyral*[nak] 28:44,14
követ i: *kewesed* 9:33,15
közepette nu: *kezep*[ette] 31:47,10
lakozik i: *lakozyal* 18:36,27
lát i: *lat*[onk] 31:47,9; *lat*[hatnam]; 19:39,13; *lassatok* 8:33,9
leány fn: l. **király** a.
lélek fn: *lelkeke*[t] 7:32,19; *lelkem*-[nek] 10:34,3; *lelke*-[met] 20:40,5
magad nm: l. **tennenmagad**
meg ik: *meg* [...] yndul] 29:45,6; *meg* 32:48,8; *meg* [halgata] 8:33,7; *megh*
 37:50,16; *megh* [forgatad] 20:40,4; *megh* [hagya] 19:39,13; *me*[g]
 33:48,16; [*m*]eg hy[ia] 6:32,10; [*m*](e)g elewenyty 20:43,19
megy i: *menth* 26:43,19
ment i: l. **ki**²
mert ksz: *merth* 28:44,12; *Merth* 1:30,8; *mert(h)* 7:32,20; [*M*]erth 18:36,28
mester fn: l. **írómester**
mi¹ nm: *m*[y] 30:46,7; *my* 31:47,9
mi² nm: *myre* 23:41,12; *my*[re] 23:41,12
mikor hsz: *Mikoro*[n] 23:41,11
mind nm: *mynd* 18:36,28; *Mend* 42:55,6; *myn*[d] 5:31,11; [*m*]end 42:55,3;
 42:55,2 [*me*](n)d
minden nm: *mynden* 28:44,13;
mindenkor hsz: [*my*](n)denkor 34:49,8
mond i: *mond*[ottam] 3:30,23
művelkedik i: *my(w)*[elkettenek] 15:35,13
naponként hsz: *napon*[ked] 23:41,11
ne msz: *n(N)e* 33:48,17
nehéz mn. *nehez* 12:34,18
nekem hsz: [*ne*]kem 10:34,4
neki hsz: *neky* 20:40,4
nem msz: *nem* 18:36,28; *nem* 32:48,8; *ne(m)* 21:40,12
nép fn: *nepek*-[nek] 6:32,10; *nepem* 34:49,7
név fn: *new(e)*[dbe] 25:43,9
nyavalyás mn: *nyava*[lyasth] 11:34,10
orca fn: [*or*]chadath 2:30,17
ott hsz: *Ot* 15:35,13
ő nm: *ew* 20:40,3; 29:45,5; 32:48,7; *eteth* 8:33,7; *ewteth* 28:44,12;
 (w)teth 20:40,3
örökké hsz: *erewk(k)*[e] 31:47,9; *ewr(e)*[wkke] 27:44,3; [*er*](e)kke 6:32,11;
 [ewre](k)ke 32:48,12

örökség fn: *ereks[egék]* 17:36,18
örül i: *ewre(w)[ly]* 13:34,25
örvend i: *[erwen]dyetek* 5:31,11
pedig ksz: *kedeg* 14:35,5; *[ke]deg* 21:40,11
pogány fn: *poganok-[on]* 30:46,9; *pog(a)[nok]* 29:45,7
ragadó in: *ragado[ktwl]* 11:34,10
rajtam hsz: *ra(y)[tam]* 21:40,12
rám hsz: *Rey[am]* 21:40,10
reménykedik i: *[re](m)enketté* 42:55,5
sok szn: *sok(a)[k]* 41:54,19
szabadít i: *[meg] zab(a)[dyta]* 41:54,19
száll i: *zal* 33:48,18
szégyenül i: *[Z]ege(n)[wlyenek]* 13:34,26; *Zeg[enwlyenek]* 19:39,15
szellet fn: *zellet[bol]* 40:54,9
szenvedő in: *[z](e)nwedek* 16:36,9
szerencse fn: *zerenche-[m]* 2:30,16
szeret i: *[z]ereteth* 30:46, 5
szó fn: *za(w)[ath]* 29:45,7
szomorú mn: *[z]omorw* 22:41,6
tanú fn: *tano[k]* 11:34,11
távozik i: *[elt]awoztam* 40:54,8
te nm: *te* 31:47,11; *(T)e* 14:35,7; *the* 4:31,5; *the el-[etted]* 36:50,6
téged nm: *teged* 26:43,18; *[tege]deth* 12:34,18
teljes mn: *tel(y)[es]* 31:49,11
teljesség fn: *telyefe(g)* 25:43,8
teneked nm: *ten[eked]* 39:53,8
tesz i: *tezek* 34:49,7
tevő in: *[gonoz] tewek[en]* 9:33,17
ügy hsz: *vgy* 31:47,9
úr fn: *vr* 8:33,7; 17:36,18; 18:36,28; 30:46,6; *vram* 39:53,8; *vr[a]* 29:45,8;
URN[ak] 9:33,17; *(U)R* 20:40,4
üdvösség fn: *Idwes[segem]* 37:50,16
űző in: *Uzek[nek]* 26:43,17
-val rag 'cum': *[akarat]val* 41:54,15
van i: *val[a]* 11:34,12; l. **jár** a. is
város fn: *varos[ba]* 40:54,10
vele hsz: *vele* 35:49,18
vesz i: *vetted [vala]* 35:49,18
vet i: *Uessed [ky]* 10:34,3

Valószínű olvasatú szavak

ajándék fn: [ayan](d)okban 28:44,13
áldoz i: [aldo]zom 39:53,8
alkalmas mn: [alkal](m)as 4:31,6
atya fn: [at]yad-[erth] 28:44,17
atyafiú fn: [Atyaf](y)w 32:48,8
dicsér i: dy[czerem] 42:55,5
dicséret fn: d(y)[cheret] 5:32,1
el ik: e(l)[wegyek] 19:39,15
ellenkedik i: [ellen]ked-[nek] 12:34,19
ellenség fn: [ellen]segh(n)[ek] 1:30,9
előtt hsz: l. **te**
emlékezet fn. eml(e)[kezeteket] 9:33,17
emlékezik i: (e)m-[lekezem] 22:41,7
engem nm: [eng]em 2:30,16
fogyatkozik i: [fog](y)at-[kozik] 40:54,12
fordul i: [ford]vlya-[nak] 10:34,4
föld fn: [fel]deth 18:36,29; [fel](d)nek 30:46,10
gazdagság fn: [kazdagsa](g)oknak 32:48,7
gonoszság fn: [go]nosag[gal] 35:49,19; [gonos]agot 14:35,5
gyón(ik) i: [gy]onom 22:41,6
háborít i: [habo](r)ytaz 22:41,6
harag fn: [h](a)ra-[godba] 42:55,8
harmatoz(ik) i: (h)ar-[matozy] 36:50,9
hegy fn: [h]eg-[ekben] 34:49,10
holt in: [meg ho]lt 32:48,11
igaz fn: [yg]azakon 9:33,16
igazság fn: (y)ga-[sagot] 38:51,5
irgalmaz i: [yrgalma](z)y 20:40,5
Isten fn: [y](st)enem 2:30,15; [y](s)tenben 24:42,5
ítél i: I[tely] 23:42,1
kegyetlen mn: [ke]gyet-[leneknek] 18:36,28
kéz fn: k(e)[zetel] 33:48,16
kietlen mn: [kiet]lenben 40:54,8
könyörög i: ke[nyergnek] 28:44,13
lát i: [la]tek 40:54,10
lélek fn: le[lkemnek] 11:34,12
lesz i: [le]yend 33:48,17; [le](ze)n 16:36,10; [Legy](e)nek 10:34,5
ma hsz: M(a) 25:43,9
meg ik: m[eg] 39:54,3

mi¹ nm: *m[y]* 7:32,21; *M[y]* 7:32,20
miként ksz: *[my](k)ent* 38:51,4
minden nm: *[myn]den* 8:33,7
minket nm: *[myn]keth* 25:43,8; *(m)y[nketh]* 26:43,20
mond i: *[mon]gyak* 13:34,25
ne msz: *[N](e)* 15:36,1
neked nm: *[ne]kedh* 19:39,14; *[nek](e)d* 12:34,18
nekem nm: *[ne]k(e)[m]* 1:30,10
nyelv fn: *ne(l)[wem]* 37:50,16
nyomorúság fn: *nyo:[morosagabol]* 8:33,7
perem fn: *[perem](e)gben* 28:44,14
rajtam hsz: *[rayt]am* 12:34,19
rám hsz: *[rey]am* 22:41,7
reménykedik i: *[R]eme[nkedyel]* 23:41.12; *[Remenked](y)el* 22:41,6
sokaság fn: *sok-[asagaba]* 32:48,7
szégyenít i: *[meg] zeg[enytel]* 25:43,10
szégyenül i: *[ze]gen[elnek]* 17:36,19
szeplőtelen mn: *ze[pleteleneknek]* 17:36,18
tanács fn: *ta-[nachyth]* 6:32,10
tennemmagad nm: *[ten]en mag[adnak]* 36:50,6
terít i: *[be]ter-[yte]* 26:43,20
test fn: *[te](s)t* 42:55,5
titok fn: *[ty](t)kyl* 36:50,8
töredelem fn: *[tɔrɔdel]menbɔl* 39:53,9
úr fn: *v[ram]* 19:39,14; *v(r)[am]* 21:40,11
utána hsz: *[vta]na* 28:44,15
üdvösség fn: *yd[wessege]* 23:41,12;
üldöző in: *yl-[dezektel]* 2:30,16
üvölt i: *v(u)[ɔltɔttem]* 41:54,17
van i: *[v](a)gyok* 34:49,7
vesz i: *[ve]zek* 34:49,9
vet i: l. el
vigasztal i: *[wygaz]talya* 29:45,5

Bizonytalan olvasatú szavak

a ? : *a'* 38:51,4

ajak fn: *a[iakimat]* 37:50,17

akar i: *[a]ka[rtad]* 37:50,18

akla ? : *akla* 38:51,5

állít ~ állat i: *[ala]ta(d)* 1:30,9

áldozás fn: *[al]d[ozast]* 37:50,18

ártatlanság fn: *[artat]l(a)[nsagert]* 21:40,13

az¹ ne: *azt(e)* 'az te' 27:44,4

az² nm: *[azok]tol* 41:54,19

beszéd fn: *[bezedet]h* 38:51,6

bűn fn: *[bynem](n)ek* 4:31,5

bűnös mn: *[by]n[esek]* 17:36,20

csalárdság fn: *[chalard]sago[kat]* 35:49,19

dicséret fn: *d[ychereted]* 31:47,11

éhség fn: *[eh]seg[nek]* 17:36,19; *[ehseg]ben* 7:32,19

ékesség fn: *[ekesseged]eth* 28:44,12

ellened hsz: *[ellene]d* 20:40,5

ellenség fn: *[e]l-[lensegem]* 40:54,13

elől nu: *(e)[lel]* 3:30,23

ember fn: *[emb](e)r* 32:48,8

én nm: *[e](n)* 36:50,8

ének fn: *[enek](b)en* 30:46,6

engem nm: *[enge]m* 36:50,9

engesztelés fn: *[engezte](l)eseth* 32:48,8

és ksz: *[e](s)* 8:33,8; 20:40,3

fizet i: *[fyze]tem* 21:40,11

folyóvíz fn: *F[o]lyo vyznek]* 29:45,5

gondolat fn: *(g)o[ndolaty]* 6:32,11

gonosz fn: *[g]o[nozymnak]* 13:34,26; *[gono]zt* 36:50,6

gyón(ik) i: *[gyo](n)om* 24:42,5

gyönyörködő in: *[gyenerked]eknek* 22:41,5

gyötrő in: *g[yetrektwl]* 25:43,8

gyülekezet fn: *[gywlekezet](b)en* 12:34,18

hajlék fn: *[haylokaba]n* 14:35,5

hallgat i: *H[algasd meg]* 39:54,2

hosszúság fn: *[hoziusaga]tol* 42:55,4

idegen fn: *[ydege](n)e[knek]* 32:48,11

Isten fn: *[yst]hen[enk]* 26:43,21; *[iste](n)ben* 42:55,5

ítél i: *[ytelt](e)tel* 36:50,6

ítélet fn: *y[teletyderth]* 31:47,12
jön ~ jó i: *[yey]en* 20:40,7; *y[wz]* 25:43,10
ki¹ nm: *(K)[yk]* 32:48,7; *[k]yt* 24:43,2; *[k](y)* 38:51,3
király fn: *[kyral]a* 30:46,8
lélek fn: *[le](l)ke-[met]* 42:55,7
meg ik: *[m](e)g* 20:40,3
ment i: *[ky mente]tte* 8:33,7
mert ksz: *m[erth]* 39:53,8; *M[erth]* 36:50,7
mikor hsz: *n[ykoron]* : □ *m[ykoron]* 3:30,23
minden nm: *[myn]d[en]* 9:33,18
mond i: *M[ondottam]* 4:31,5; *[mondya]d* 10:34,3; *[mondo](t)ak* 20:40,6
nagy mn: *[nag](y)* 14:35,7
neki nm: *n[eky]* 23:41,12
nekik nm: *(n)[ekyk]* 21:40,11
nem msz: *(n)[em]* 29:45,6
nemzet fn: *[nemzetr]e* 6:32,11
név fn: *[newe]b[e]* 7:32,21
nyom fn: *[ńom](a)t* 42:55,7
oltalom fn: *[oltal]mo[nk]* 7:32,20
orca fn: *[orcha]ya* 3:30,23
ő nm: *[etet](h)* 8:33,8
örvend i: *[erwen]dyetek* 5:31,11
ösvény fn: *[eswene](n)ket* 26:43,19
panaszló in: *[Panazl]onak* 26:43,17 vö. **szidalmazó**
pedig ksz: *[kedy]g* 6:32,10
pirít i: *[porytass](a)nak* 10:34,4
pogány fn: *[pogano](k)nak* 6:32,10
pokol fn: *[pokol]nak* 33:48,16
reménykedik i: *[remen](k)e-[dyk]* 8:33,9
segedelem fn: *[segedelm]re* 10:34,2
sem msz: *(s)[em]* 1:30,9
sötét mn: *[sete](t)h-* 10:34,6
száll i: *[zalya]nak* 41:54,16
szégyenül i: *[zegen]elyek* 2:30,18; *[zegen]wl[enek]* 2:30,18
szégyentelen mn: *[zegen]telenwl* 26:43,18
szék fn: *[zek](y)n* 30:46,9
szent mn: *[zentyt]h* 18:36,28
szentel i: *[meg zent]ele* 29:45,5
szépség fn: *[zepsege]dd(e)[l]* 27:44,5 vö. **szín**
szeret i: *(Z)[eressetek]* 3:30,24; *[zerett]el* 36:50,8
szidalmazó in: *[Zydalmaz]onak* 26:43,17 vö. **panaszló**

szín fn: [zyne]dd(e)[l] 27:44,5 vö. **szépség**
szó fn: [zawatw]l 26:43,17
szomorodik i: [zomoro]d(a)[m] 39:54,3 vö. **törekedés**
támad i: th[amady] 27:44,5
tanács fn: [tanacho]kath 6:32,10
te nm: t[e] 21:40,13
téged nm: [tege]deth 12:34,18
tekint i: t[ekented] 1:30,8
törekedés fn: [toreke]d(e)[seme] 39:54,3 vö. **szomorodik**
töredelmez i: [torodelme](z)et 42:55,2
unszolat fn: [onzolato]ma[t] 39:54,2
úr fn: (U)[rnak] 17:36,20; [vr](a)m 40:54,10; [vr]hoz 41:54,17; [vrna]k 10:34,5
üdvösség fn: [ydwesse]ghed 10:34,3
üdvözít i: [vduozy](t)e 40:54,9; [ydwezyt]ez 14:35,7
van i: v[ağon] 41:54,20
végzés fn: [wegzes]edben 26:43,18
vész i: [el w]ez 18:36,28
veszedelem fn: w[ezedelmeth] 32:48,11
vet i: [wettetne](k) 16:36,9
vigasság fn: [Wygassagna]k 22:41,5

Egyesített szójegyzék

a ? : a' 38:51,4
ajak fn: a[iakimat] 37:50,17
ajándék fn: [ayan](d)okban 28:44,13
akar i: [a]ka[rtad] 37:50,18
akla ? : akla 38:51,5
áldoz i: [aldo]zom 39:53,8
áldozás fn: [al]d[ozast] 37:50,18
alkalmas mn: [alkal](m)as 4:31,6
állhat i: al(h)[atanak] 15:35,13
állít ~ állat i: [ala]ta(d) 1:30,9
anya fn: anyam 36:50,7
ártatlanság fn: [artat]l(a)[nsagert] 21:40,13
átkoztatik i: atkozta-[ssal] 16:36,8
atya fn: [at]yad-[erth] 28:44,17
atyafiú fn: [Atyaf](y)w 32:48,8
az¹ ne: azt(e) 'az te' 27:44,4
az² nm: azoke(r)[th] 27:44,3

[azok]tol 41:54,19
bánat fn: *[ba](n)atyanak* 20:40,4
be ik: *Be* 1:30,9
benn hsz: *Ben* 42:55,7
beszéd fn: *bezeded-[be]* 36:50,6
[bezedet]h 38:51,6
boldog mn: *bodogga* 20:40,3
bűn fn: *[bynem](n)ek* 4:31,5
bűnös mn: *[by]n[esek]* 17:36,20
csalárdság fn: *[chalard]sago[kat]* 35:49,19
csorda fn: *chor-[daydbol]* 34:49,9
dicsér i: *dicher[enk]* 25:43,9
dy[czerem] 42:55,5
dicséret fn: *d(y)[cheret]* 5:32,1
d[ychereted] 31:47,11
egybe hsz: *egy[be]* 19:39,15; *eg(b)[e]* 13:34,26
éhség fn: *[eh]seg[nek]* 17:36,19; *[ehseg]ben* 7:32,19
ékesség fn: *[ekesseged]eth* 28:44,12
él i: *eel* 32:48,10
el ik: *el* hymch[ed] 39:53,7; *el* ve[tettem] 3:30,23
e(l)[wegyek] 19:39,15
eleven mn: *ele(v)[enen]* 41:54,16
elevenít l. **meg** ik a.
elől nu: *(e)[lel]* 3:30,23
előtt hsz: l. **te**
ellen nu: 10:34,3 *ellen*
ellened hsz: *[ellene]d* 20:40,5
ellenem hsz: *ellenem* 4:31,5; *elle-[nem]* 42:55,6
ellenkedik i: *[ellen]ked-[nek]* 12:34,19
ellenség fn: *ellenseg-[nek]* 26:43,17; *ellense-[gymnek]* 2:30,16; *ellens[egemet]* 39:53,9
[ellen]segh(n)[ek] 1:30,9
[e]l-[lensegem] 40:54,13
ember fn: *ember[ek]* 27:44,3
[emb](e)r 32:48,8
emlékezet fn: *eml(e)[kezeteket]* 9:33,17
emlékezik i: *(e)m-[lekezem]* 22:41,7
én nm: *en* 3:30,23; 10:34,3; 20:40,5; 22:41,7; 24:42,5 (két adat); 37:50,16; 37:50,17; *En* 20:40,5; *E(N)* 27:44,2 (két adat); *(e)n* 42:55,6; *[e]n* 34:49,7
[e](n) 36:50,8
ének fn: *[enek](b)en* 30:46,6

engem nm: *engemet* 42:55,2; *enge*^t 40:54,9; *Enghe(m)* 25:43,7; [*eng*]emet 40:54,11
 [*eng*]em 2:30,16
 [*enge*]m 36:50,9
engesztelés fn: [*engezte*](l)eseth 32:48,8
erdő fn: [*er*]deknek 34:49,10
erő fn: *ereyben* 29:45,4; *ereyek*-[*ben*] 32:48,7
erősít i: [*meg*]erews[*yth*] 17:36,17
és ksz: *es* 4:31,5; 8:33,7; 9:33,15; 9:33,18; 14:35,6; 20:40,6; 22:41,5; 23:41,12
 (két adat); 24:42,5; 26:43,17; 30:46,6; 31:47,12; 32:48,8; 32:48,10;
 36:50,8; 36:50,9; 40:54,10; *Es* 16:36,10; (*e*)s 16:36,10; 40:54,9; [*e*]s 22:41,7
 [*e*](s) 8:33,8; 20:40,3
est fn: *estig* 42:55,3; *estik* 42:55,2; *estyk* 38:51,4
este hsz: *Eswe* 41:54,18
ez nm: *e(z)*[*eketh*] 35:49,21
fegyed i: [*fe*](g)yedlek 34:49,8
fej fn: *feymne*[*k*] 19:39,13
fél i: *felek* 42:55,4; *fel*[*y*] 33:48,17
félő in: *felek*-[*nek*] 8:33,8
fia fn: [*atyad*]fya 35:49,20; [*anyad*]fy(a) 35:49,20
fizet i: [*fyze*]tem 21:40,11
fogan i: [*ff*](o)gontam 36:50,7
fogyatkozik i: [*fog*](y)at-[*kozik*] 40:54,12
föld fn: [*fel*]deth 18:36,29; [*fel*](d)nek 30:46,10
folyóvíz fn: *F[olyo vyznek]* 29:45,5
fordul i: [*ford*]vlya-[*nak*] 10:34,4
fut i: *fw[ch]* 35:49,18
gazdagság fn: [*kazdagsa*](g)oknak 32:48,7
gondolat fn: (g)o[*ndolaty*] 6:32,11
gonosz fn: *gonozok*:[*at*] 14:35,5
 g[o]*[nozymnak]* 13:34,26; [*gono*]zt 36:50,6
gonoszság fn: [*go*]nosag[*gal*] 35:49,19; [*gonos*]agot 14:35,5
gyón(ik) i: *gyo[nok]* 12:34,18
 [*gy*]onom 22:41,6
 [*gyo*](n)om 24:42,5
gyónás fn: *gyonas*-[*nak*] 22:41,5
gyönyörködő in: [*gyenerked*]eknek 22:41,5
gyöttrő in: g[*yetrektwl*] 25:43,8
gyülekezet fn: [*gywlekezet*](b)en 12:34,18
gyúlik i: [*ezwe g*](y)elte[*nek*] 30:46,10

gyűlöl i: (g)yw-[leltek] 12:34,19
háborgat i: (ha)borgach 24:42,5
háborít i: [habo](r)ytaz 22:41,6
hadakozó in: [ha]dakozok 42:55,3
hajlék fn: hailako(k)[ba] 41:54,16
 [haylokaba]n 14:35,5
hal i: [meg]hala[nd] 33:48,18
hallgat i: [meg]ha[lgat] 41:54,20
 H[algasd meg] 39:54,2
hamisság fn: hamisa:[gomat] 4:31,5
harag fn: [h](a)ra-[godba] 42:55,8
harmatoz(ik) i: (h)ar-[matozy] 36:50,9
ható 'hatalmas' in: hato 38:51,3
hátra hsz: hatra 35:49,17
ház fn: haza(n)[ak] 33:48,17
hegy fn: hegy 'hegye' 14:35,7
 [h]eg-[ekben] 34:49,10
hint i: l. el ik. a.
hirdet i: hirdet[em] 41:54,18; hyr(d)[eti] 37:50,17; hyr-[detek] 'hirdeték'
 24:43,2
hít mn: hit-[ok] 32:48,11
hogy ksz: hogy 19:39,13; HOgy 7:32,19; hog 21:40,12
holt in: [meg ho]lt 32:48,11
hosszúság fn: [hoziusaga]tol 42:55,4
hozat i: hozat-[nak] 28:44,16; hoz-[atnak] 28:44,16
idegen fn: [ydege](n)e[knek] 32:48,11
igaz fn: I[gazak] 5:32,1
 [yg]azakon 9:33,16
igazság fn: igassagath 34:49,6
 (y)ga-[sagot] 38:51,5
imád i: [yma]dyad 28:44,12
irgalmasság fn: yrgal(m)[assagodat] 31:47,10; yrgal[massagodba] 2:30,17
irgalmaz i: [yrgalma](z)y 20:40,5
írómester fn: yro m(e)[ster] 27:44,2
Isten fn: isten 29:45,6; Isten 33:48,16; ysten 30:46,8; ysten-[ben] 22:41,6;
 yste[nenknek] 31:47,9; is(t)[ennek] 29:45,5
 [y](st)enem 2:30,15; [y](s)tenben 24:42,5
 [yst]hen[enk] 26:43,21; [iste](n)ben 42:55,5
ítél i: I[tely] 23:42,1
 [ytelt](e)tel 36:50,6
ítélet fn: y[teletyderth] 31:47,12

jár i: *iaronkv(a)[la]* 41:54,15
jön ~ jó i: *İoio[n]* 41:54,16
[yey]en 20:40,7; *y[wz]* 25:43,10
jutalom fn: *[yw]talmat* 32:48,9
kegyetlen mn: *[ke]gyet-[leneknek]* 18:36,28
kelt ~ költ i: *kewlch[fel]* 21:40,11
kérd i: *kerd[nek]* 11:34,11
kéz fn: *k(e)[zetel]* 33:48,16
ki¹ nm: *kyk* 10:34,3; *kyk* 16:36,9;
(K)[yk] 32:48,7; *[k]yt* 24:43,2; *[k](y)* 38:51,3
ki² ik: *ky me(n)[ted]* 1:30,8; *ky [ragadya]* 8:33,8
kietlen mn: *[kiet]lenben* 40:54,8
kintornál i: *kyntornalya[tok]* 30:46,7; *[kynto]rnalyatok* 30:46,7;
[Kyntornal](y)atok 30:46,7
király fn: *kyraly lea:[nyanak]* 28:44,14; *Kyral[nak]* 28:44,14
[kyral]a 30:46,8
könyörög i: *ke[nyergnek]* 28:44,13
követ i: *kewesed* 9:33,15
közepette nu: *kezep[ette]* 31:47,10
lakozik i: *lakozyal* 18:36,27
lát i: *lat[onk]* 31:47,9; *lat[hatnam]*; 19:39,13; *lassatok* 8:33,9
[la]tek 40:54,10
leány fn: l. **király** a.
lélek fn: *lelkeke[t]* 7:32,19; *lelkem-[nek]* 10:34,3; *lelke-[met]* 20:40,5
le[lkemnek] 11:34,12
[le](l)ke-[met] 42:55,7
lesz i: *[le]yend* 33:48,17; *[le](ze)n* 16:36,10; *[Legy](e)nek* 10:34,5
ma hsz: *M(a)* 25:43,9
magad nm: l. **tennenmagad** a.
meg ik: *meg [... yndul]* 29:45,6; *meg* 32:48,8; *meg [halgata]* 8:33,7; *megh*
37:50,16; *megh [forgatad]* 20:40,4; *megh [hagya]* 19:39,13; *me[g]*
33:48,16
m[eg] 39:54,3
[m]eg hy[ia] 6:32,10 *[m](e)g* elewenyty 20:40,3
megy i: *menth* 26:43,19
ment i: l. **ki²** ik.
[ky mente]tte 8:33,7
mert ksz: *merth* 28:44,12; *Merth* 1:30,8; *mert(h)* 7:32,20; *[M]erth* 18:36,28
m[erth] 39:53,8; *M[erth]* 36:50,7
mester fn: l. **írómester** a.
mi¹ nm: *my* 30:46,7; *my* 31:47,9

m[y] 7:32,21; *M[y]* 7:32,20
mi² nm: *myre* 23:41,12; *my[re]* 23:41,12
miként ksz: *[my](k)ent* 38:51,4
mikor hsz: *Mikoro[n]* 23:41,11
n[ykoron] :o *m[ykoron]* 3:30,23
mind nm: *mynd* 18:36,28; *Mend* 42:55,6; *myn[d]* 5:31,11; *[m]end* 42:55,3;
42:55,2 *[me](n)d*
minden nm: *mynden* 28:44,13;
[myn]den 8:33,7
[myn]d[en] 9:33,18
mindenkor hsz: *[my](n)denkor* 34:49,8
minket nm: *[myn]keth* 25:43,8; *(m)y[nketh]* 26:43,20
mond i: *mond[ottam]* 3:30,23
[mon]gyak 13:34,25
M[ondottam] 4:31,5; *[mondya]d* 10:34,3; *[mondo](t)ak* 20:40,6
művelkedik i: *my(w)[elkettenek]* 15:35,13
nagy mn: *[nag](y)* 14:35,7
naponként hsz: *napon[ked]* 23:41,11
ne msz: *n[N]e* 33:48,17
[N](e) 15:36,1
nehéz mn: *nehez* 12:34,18
neked nm: *[ne]kedh* 19:39,14; *[nek](e)d* 12:34,18; l. még **teneked**
nekem nm: *[ne]kem* 10:34,4
[ne]k(e)[m] 1:30,10
neki nm: *neky* 20:40,4
n[eky] 23:41,12
nekik nm: *(n)[ekyk]* 21:40,11
nem msz: *nem* 18:36,28; *nem* 32:48,8; *ne(m)* 21:40,12
(n)[em] 29:45,6
nemzet fn: *[nemzetr]e* 6:32,11
nép fn: *nepek-[nek]* 6:32,10; *nepem* 34:49,7
név fn: *new(e)[dbe]* 25:43,9
[newe]b[e] 7:32,21
nyavalyás mn: *nyava[lyasth]* 11:34,10
nyelv fn: *ne(l)[wem]* 37:50,16
nyom fn: *[nom](a)t* 42:55,7
nyomorúság fn: *nyo-[morosagabol]* 8:33,7
[etet](h) 8:33,8
[orcha]ya 3:30,23
oltalom fn: *[oltal]mo[nk]* 7:32,20
orca fn: *[or]chadath* 2:30,17

ott hsz: *Ot* 15:35,13
ő nm: *ew* 20:40,3; 29:45,5; 32:48,7; *eteth* 8:33,7; *ewteth* 28:44,12; *(w)teth* 20:40,3
örökké hsz: *erewk(k)[e]* 31:47,9; *ewr(e)[wkke]* 27:44,3; *[er](e)kke* 6:32,11; *[ewre](k)ke* 32:48,12
örökség fn: *ereks[egek]* 17:36,18
örül i: *ewre(w)[ly]* 13:34,25
örvend i: *[erwen]dyetek* 5:31,11
ösvény fn: *[eswene](n)ket* 26:43,19
panaszló in: *[Panazl]onak* 26:43,17 vö. **szidalmazó**
pedig ksz: *kedeg* 14:35,5; *[ke]deg* 21:40,11
[kedy]g 6:32,10
perem fn: *[perem](e)gben* 28:44,14
pirít i: *[porytass](a)nak* 10:34,4
pogány fn: *poganok-[on]* 30:46,9; *pog(a)[nok]* 29:45,7
[pogano](k)nak 6:32,10
pokol fn: *[pokol]nak* 33:48,16
ragadó in: *ragado[ktwl]* 11:34,10
rajtam hsz: *ra(y)[tam]* 21:40,12
[rayt]am 12:34,19
rám hsz: *Rey[am]* 21:40,10
[rey]am 22:41,7
reménykedik i: *[re](m)enketté* 42:55,5
[R]eme[nkedyel] 23:41,12; *[Remenked](y)el* 22:41,6
[remen](k)e-[dyk] 8:33,9
segedelem fn: *[segedelm]re* 10:34,2
sem msz: *(s)[em]* 1:30,9
sok szn: *sok(a)[k]* 41:54,19
sokaság fn: *sok-[asagaba]* 32:48,7
sötét mn: *[sete](t)h-* 10:34,6
szabadít i: *[meg] zab(a)[dyta]* 41:54,19
száll i: *zal* 33:48,18
[zalya]nak 41:54,16
szégyenít i: *[meg] zeg[enytel]* 25:43,10
szégyentelen mn: *[zegen]telenwl* 26:43,18
szégyenül i: *[Z]ege(n)[wlyenek]* 13:34,26; *Zeg[enwlyenek]* 19:39,15
[ze]gen[elnek] 17:36,19
[zegen]elyek 2:30,18; *[zegen]wl[enek]* 2:30,18
szék fn: *[zek](y)n* 30:46,9
szellet fn: *zellet[bol]* 40:54,9
szent mn: *[zentyt]h* 18:36,28

szentel i: [meg zent]ele 29:45,5
szenvedő in: [z](e)nwedek 16:36,9
szeplőtelen mn: ze[pleteleneknek] 17:36,18
szépség fn: [zepsege]dd(e)[l] 27:44,5 vö. **szín**
szerencse fn: zerenche-[m] 2:30,16
szeret i: [z]ereteth 30:46, 5
 (Z)[eressetek] 3:30,24; [zerett]el 36:50,8
szidalmazó in: [Zydalmaz]onak 26:43,17 vö. **panaszló**
szín fn: [zyne]dd(e)[l] 27:44,5 vö. **szépség**
szó fn: za(w)[ath] 29:45,7
 [zawatw]l 26:43,17
szomorodik i: [zomoro]d(a)[m] 39:54,3 vö. **törekedés**
szomorú mn: [z]omorw 22:41,6
támad i: th[amady] 27:44,5
tanács fn: ta-[nachyth] 6:32,10
 [tanacho]kath 6:32,10
tanú fn: tano[k] 11:34,11
távozik i: [elt]awoztam 40:54,8
te nm: te 31:47,11; (T)e 14:35,7; the 4:31,5; the el-[etted] 36:50,6
 t[e] 21:40,13
téged nm: teged 26:43,18;
 [tege]deth 12:34,18
tekint i: t[ekented] 1:30,8
teljes mn: tel(y)[es] 31:49,11
teljesség fn: telyefe(g) 25:43,8
teneked nm: ten[eked] 39:53,8
tennenmagad nm: [ten]en mag[adnak] 36:50,6
terít i: [be]ter-[yte] 26:43,20
test fn: [te](s)t 42:55,5
tesz i: tezek 34:49,7
tevő in: [gonoz] tewek[en] 9:33,17
titok fn: [ty](t)kyl 36:50,8
töredelem fn: [tørødel]menbøl 39:53,9
töredelmez i: [tørødelme](z)et 42:55,2
törekedés fn: [tørøke]d(e)[seme] 39:54,3 vö. **szomorodik**
 (U)[rnak] 17:36,20; [vr](a)m 40:54,10; [vr]hoz 41:54,17; [vrna]k 10:34,5
 [ydwesse]ghed 10:34,3
ügy hsz: vgy 31:47,9
unszolat fn: [onzolato]ma[t] 39:54,2
úr fn: vr 8:33,7; 17:36,18; 18:36,28; 30:46,6; vram 39:53,8; vr[a] 29:45,8;
utána hsz: [vta]na 28:44,15

üdvösség fn: *Idwes[segem]* 37:50,16
üdvözít i: *[vduɔzy](t)e* 40:54,9; *[ydwezyt]ez* 14:35,7
üldöző in: *yl-[dezektel]* 2:30,16
URn[ak] 9:33,17; *(U)R* 20:40,4
üvölt i: *v(u)[ɔltɔttem]* 41:54,17
űző in: *Uzek[nek]* 26:43,17
v[ram] 19:39,14; *v(r)[am]* 21:40,11
yd[wessege] 23:41,12;
-val rag 'cum': *[akarat]val* 41:54,15
van i: *val[a]* 11:34,12; l. **jár** a. is
[v](a)gyok 34:49,7;
v[aɡon] 41:54,20
város fn: *varos[ba]* 40:54,10
végzés fn: *[wegzes]edben* 26:43,18
vele hsz: *vele* 35:49,18
vész i: *[el w]ez* 18:36,28
vesz i: *vetted* [vala] 35:49,18
ve]zek 34:49,9
veszedelem fn: *w[ezedelmeth]* 32:48,11
vet i: *Uessed* [ky] 10:34,3
l. **el** ik. a.
[wettetne](k) 16:36,9
vigasság fn: *[Wygassagna]k* 22:41,5
vigasztal i: *[wygaz]talya* 29:45,5

A SZÓPÁROK

1. szópár: *beterít ~ befed, befedez* 'cooperio'

A kódex 26. lapján találjuk a 43. zsoltár 19–21. verseinek töredékes szavait, köztük a 20. versből a *[be]ter-[yte]* kifejezést. A sor megfelelője a Vulgatában: „*cooperuit nos umbra mortis*”: „minket halálnak árnya *be fedeze*” (DöbrK. 99) – „*bel fedemýnketh halálnak arneka*” (KeszthK. 111).

A *cooperio* ige a Concordantia szerint hússzor fordul elő a Bibliában, ezek közül kétszer a zsoltárookban. Egyikük a mi idézett adatunk, a másik szintén a 43. zsoltárban, a 16. versben található: „et confusio faciei meae *cooperuit me*” (V.): „es en orcámnak zemerme *be fedøze* engem” (DöbrK. 99) – „ees een orchámnak zemeremsege *be<l> fedeze* engemeth” (KeszthK. 111). E rész fordításának az Apok. 25. lapján kellett lennie, de ezen a lapon a töredékek között – bár tételünk igazolása szempontjából bizonyító erejű lehetne – nem maradt meg.

A *cooperio* ige fordítását a BécsiK.-ben ötször találjuk, mindenütt *fed ~ fedez* alakban: Jud 2,11: „qui *cooperuerunt* faciem terrae, sicut locustae” (V.): „*bèfedèc* földn^c ozáiat mikèt falkac” (BécsiK.13); Jud 5,13: „ita aquis *coopertus est*” (V.): „vgfèdèztètècbè vizzèl” (BécsiK.18); Jud 16,5: „equi eorum *cooperuerunt* valles” (V.): „plouac *bèfedèzèc* a vølgèkèt” (BécsiK. 45); Dán 13,32: „erat enim cooperta: mert *bèfedèztètètvala*” (BécsiK. 170); Hab 2,17: „iste coopertus est auro et argento: *bèfedèztètèt* èzüftèl τ arañhal” (BécsiK. 273).

Az újszövetségi könyvekben 7-szer fordul elő a *cooperio* ige, ezekből 6-nak van fordítása a MünchK.-ben, pl.: Mt 6,29: „nec Salomon in omni gloria sua *coopertus est* sicut unum ex istis” (V.): „mezt falamon mēd ø di.øfegebèn nē *fedeztètèt* vgan mikèt èzek køzøol èg” (MünchK. 12vb); Mt 25,36: „nudus, et *cooperuistis me*” (V.): mēzeitèlen valec τ *megruházatoc* ('felruháztatok') èngemèt” (MünchK. 31va); Mk 16,5: „*coopertum* stola candida” (V.): *be fedeztètèuen* fèier stolaul” (MünchK. 53 rb).

Az idézett adatokból egyértelműen kiderül, hogy a *cooperio* igének (*be*)*fed*, (*be*)*fedez*, ill. egyszer *megruház* a magyar megfelelője. A töredékesen maradt *[be]ter[te]* adat biztosan *be* igekötős volt, mert a *terít*-nek igekötő nélkül nem használatos a 'takar' jelentése. A *ter-* szótöredék a latin szöveg alapján csak *terít*-nek egészíthető ki.

A latin igének CAL., MA. és PP. szótárai alapján számos szinonimája van: *adoperio, advelo, contego, obtego, operio, persterno, stratus ~ sterno, tego, velo*. Ezeknek az igéknek a következő megfelelői vannak szótárainkban: *beborít, befed, befedez, befedezget, betakar, beterít, bezár, fed, meghint, oltalmaz, takar*.

Azzal az érdekes megállapítással zárom a szópár vizsgálatát, hogy a sok adat között még csak egyetlen helyen találtam (a *sperno* megfelelőjeként) *terít* magyar fordítást nem 'befed', hanem 'szór' jelentésben: Mt 21,8: „turba straverunt vestimenta sua in via” (V.): „A foc gölekezét ke' *tezeiti* uala o ruhait az vtban” (MünchK. 26va).

2. szópár: *fegyed* ~ *fegy*, *fedd* 'arguo'

A Concordantia tanúsága szerint az *arguo* a Bibliában 58-szor fordul elő, ebből hétnek van fordítása a Huszita Bibliában. Az Apork.-ben – töredékes volta miatt – nincs meg a Ps 6,2, a 37,2 és a 49,21 versek fordítása; a 49,8 versében (AporK. 34) töredékesen van meg a szavunk: *[fe](g)yedlek*. A Vulgataban és a párhuzamos zoltárfordításokban így találjuk: „Non in sacrificiis tuis *arguam te*” : „The aldozasidba nem *feglek* teged” (DöbrK. 106) – „Nem *fegylek* meg tegedeth the aldozatydba” (KeszthK. 125). A 93. zoltár 10. verse kódexünkben a következő: „Qui corripit gentes non *arguet*” (V.) : „Ki poreit nemzeteket nem *meg fed e*” 'megfedd-e' (AporK. 96) – „ki nemzeteket reiaogat nem *meg fedd e*” (DöbrK. 171) – „Ky nemzeteketh reyagath nemde *meg fegy*e” (KeszthK. 251).

Az Ószövetség egyéb könyveiben is előfordul az *arguo* ige: például Oz 4,4: „unusquisque non iudicet et non *arguatur* vir” (V.): „egmenden ne itellen 7 ferfiu ne *fègettèllecmeğ*” (BécsiK. 185) (az ige kétféleképpen értelmezhető: vagy: *fegyettetik* vagy *fegyed-tetik* formának. Szerintem ez utóbbi a helyes.) | Hab 2,1 „quid respondeam ad *arguentem* me” (V.): „mit fèlèllèk èngemèt *megfèddønèk*” (BécsiK. 271).

Az Újszövetségben csak János evangéliumában fordul elő a szó: Jn 3,20 „non venit ad lucem, ut non *arguantur* opera eius” (V.): „nem iö a fenèllefèrè hog megne *feddèllèn*^c o müelkèdeti” (MünchK. 87ra) | Jn 8,46: „Quis ex vobis *arguet* me de peccato” (V.): „Ki *fèğ meğ* èngemèt tüközzöllètèc bünröl” (MünchK. 94va) | Jn 16,8 „Et cum venerit ille, *arguet* mundum de peccato” (V.): „7 micor a iouènd *megfèddi* è uilágot bünröl” (MünchK. 102va).

Fegyed alakkal az ismert párhuzamos kódex-szövegekben nem találkozunk. A TESz. példái között levő *fegyed* alak a mi adatunk; én a -d gyakorító képzőt vélem megtalálni benne annál is inkább, mert van *fegyedez* igealakunk (Mt 27,44: JordK. 448) és *fegyedelem* főnevünk (BécsiK. 104), valamint az előbb idézett *fegyettetik* igealak¹.

Az *arguo* igének a latin nyelvben számos szinonimája van; ezek: *adiurgo*, *carpo*, *castigo*, *coarguo*, *concastigo*, *corrigo*, *corripio*, *culpo*, *culpito*, *impropero*, *increpo*, *obiorgo*, *redarguo*, *reprehendo*, *retaxo*. E latin igéknek magyar

¹ Másolási hiba következtében a Ps 96,2-ben (AporK. 99) *segedelem* van *fegyedelem* helyett (HADROVICS 1994: 76).

megfelelői CAL. MA. és PP. szerint: *(meg)fedd*, *(meg)dorgál*, *szid*, *szidalmaz* – és más jelentésűek, pl. *emendál* 'igazít', *jobbít*, *szermére hány vmit*, *vétkesít*; *megragad*, *zörget*.

Ezek a latin igék három csoportba oszthatók.

1. Nem fordulnak elő a Bibliában: *adiurgo*, *coarguo*, *concastigo*, *culpito*, *encrepito*, *obiurgito*, *retaxo*.

2. Előfordulnak a Bibliában, de a HtB.-ban nem, ezek: *carpo*, *castigo*, *culpo*, *obiorgo*, *redarguo*.

3. Ebbe a csoportba azok az igék tartoznak, amelyek a HtB.-ban is előfordulnak. Lássunk néhány példát: *corrigo*: Ps 95,10: „Etenim *correx*it orbem terrae” (V.): „Es mert ő *megfeddette* földnec vilagát” (AporK. 99) – „Mert bizon földnec zelet *meg fedde*” (DöbrK. 174) – „Merth bizonyaua *meg fegyee* ez vylagoth” (KeszthK. 256) | Eszt 8,5: „veteres Aman litterae ... *corrigan*tur” (V.): „Amānak ... o [!] lèvèli *m̃gfègèttèllèn*” (BécsiK. 65) || *corripio*: Ps 93,10 „Quo *corripit* gentes non arguet” (V.): A példákat ld. az *arguo* igénél | Ps 89,10: „quoniam supervenit mansuetudo, et *corrip*iemur” (V.): „Mert fellől reia iöt egügöseg: es *meg fegettettönk*” (AporK. 91) – „Mert el iö az : zelidseg : és *meg rothadonk*” (DöbrK. 167) – „Merth elewe yw zeledseeg ees *meg rotadonk*” (KeszthK. 242) | Ps 104,14 „et *corripuit* pro eis reges” (V.): „es *meg fedde* ő ertek kiralokat” (AporK. 111) – „es ő irettek kiral'okot *reia*gata” (DöbrK. 185–186) – „ees kyalokath *meg tere* w eretek” (KeszthK. 280) | Ps 140,5: „*Corrip*iet me justus in misericordia” (V.): „*Meg feg* engemet igaz irgalmassagban” (AporK. 154) – „Igaz engem irgalmba *fedd*” (DöbrK. 219) – „**Meg** *fegy* engemeth ygaz yrgalmassagba” (KeszthK. 388–389) | Rút 2,16: „et colligentem nemo *corrip*iat” (V.): „τ a gýytöt fenki *mègnè poreha*” (BécsiK. 5) | Oz 10,10 „Iuxta desiderium meum *corrip*iam eos” (V.): „En keuālagom zerent *megfègem* ökèt” (BécsiK. 195) | Mt 18,15: „vade et *corripe* eum inter te et ipsum solum” (V.): „meñ τ *fedm̃g* ötet teköztötèd τ lak öñon köztötö” (MünchK. 24rb) | Lk 3,19: „cum *corrip*eretur ab illo de Herodiade” (V.): „micoz *m̃g feddetnec* ő tollö hezodiadifezt” (MünchK. 57va) || *impropero*: Ps 73,18: „inimicus *improper*avit Domino” (V.): „ellenseg *panazol* vrnak” (AporK. 71) – „ennek ellensege *panazla* vrnak” (DöbrK. 140, KeszthK. 187) | Ps 73,22: „memor esto *improper*iorum tuorum” (V.): „emlekeziel *meg te bozzusagodrol*” (AporK. 71) – „emlekeziel *bozzoidrol*” (DöbrK. 140) – „emlekezyel *meg the bozwsagydro*l” (KeszthK. 188) | Mt 27,44: „latrones ... *improper*abant ei” (V.): „tolvaioK ... *kazomlācu*ala ötèt” (MünchK. 35ra) | *increpo*: Ps 67,31: *Increpa* feras arundinis” (V.): „**Meg porehad** a nadnak vadatyt” (AporK. 59) – „**Fègged** *meg* naadnak vadit” (DöbrK. 128–129) – „*Fegyed* *meg* naadnak vadyth” (KeszthK. 166) | Ps 118,21: „*Increpasti* superbos” (V.): „**Meg poreitottad** a kevel'eket” (AporK. 129) – „**Kevileket** *meg feddjl*” (DöbrK. 55) – „**Meg fegyteel** keweletH” (KeszthK. 328) || Zak 3,2: „*Increpet* Dominus in te, satan, et *increpet* Dominus in te” (V.): „Vr

porehon te bèled Sathan · τ vr *porehon* te bèled” (BécsiK. 297) || Mt 16,22: „Petrus coepit *incredare* illum” (V.): „Pèter kèzde ɔtèt *m̃g fèddèni*” (MünchK. 23ra) | Mk 8,32: „Et apprehendens eum Petrus coepit *incredare* eum” (V.): „Es ragaduā ɔtet peter kezde ɔtet *m̃g fèddèni*” (MünchK. 44rb) | Lk 8,24: „ille surgens *incredavit* ventum” (V.): „τ ɔ fel keluē *megporeita* a-žèlèt” (MünchK. 63vb) | Lk 18,15: „Quod cum viderent discipuli, *incredabant* illos” (V.): „Kit micor latnanac a taneituañok *meǵpozeitacuala* azokat” (MünchK. 77ra) || *reprehendo*: Jud 8,28: „non est in sermonibus tuis ulla *reprehensio*” (V.): „τ ñl te bèzèdidbèn sem eg*m̃gfèddès*” (BécsiK. 29) | Lk 20,26: „Et non potuerunt verbum eius *reprehendere*” (V.): „τ nē *foǵhatacm̃g* ɔ igèièert” (MünchK. 79rb).

Összegezve a példatár adatait, azt tapasztaljuk, hogy forrásaink az *arguo* igét, illetve szinonimáit igen változatos magyar igékkel fordítják, gyakori a *(meg)fegy*, *(meg)fedd*, *megporeit* ’megszégyenít’, *reiagat* ’ijesztget’, ritkább a *káromol*, *panaszol*, *megfenyít*, *megfog* ’rajtakap’, *megtör* igékkel való fordítás. A *fegyed* igével csak töredékes példánkban találkozunk. Ezen kívül a BécsiK. 185-ön előforduló, korábban idézett *fègèttèllecmeǵ* adatának egyik lehetséges olvasatával azonosítható. Valószínű tehát, hogy ezt a szövegrészt más fordította, mint az AporK. egyéb részeit, vagy a töredékesen maradt részek másolója megváltoztatott egyes szavakat.

3. szópár: *gyón(ik)* ~ *vall* ’confiteor’

Kódexünk töredékes részében háromszor fordul elő a *gyónik* ige és egyszer a *gyónás* főnév, latin megfelelőjük a *confiteor* ige és a *confessio* főnév: Ps 34,18: „*Confitebor* tibi en ecclesia magna” (V.): „[Tenek](e)d *gyo[nok]*” (AporK.12) – „Nag̃ g̃vlekezesbe · neked *vallok*” (DöbrK. 84) – „*Vallak* tegedeth nagy egyházba” (KeszthK. 82) | Ps 41,6: „quoniam adhuc *confitebor* illi” (V.): *[gy]onom* (AporK.22) – „mert meg is ṽ neki *vallok*” (DöbrK. 96) – „merth meg ees *vallok* vneky” (KeszthK. 105) | Ps 42,5: „quoniam adhuc *confitebor* illi” (V.): *[gyo](n)om* (AporK. 24) – „mert meeg es ṽ neki *vallok*” (DöbrK. 97) – „merth meg ees wteth *vallom*” (KeszthK. 108) | Ps 41,5: „in voce exsultationis et *confessionis*” (V.): „es *gyonas-[nak]*” (AporK. 22) – „*Orvendesnek* zovaba : es *vallasnak*” (DöbrK. 96) – „Vygassagnak zavaba ees *vallasnak*” (KeszthK. 104).

A *confiteor* ige a teljes Bibliában 127-szer fordul elő, kétféle jelentésben: 1. (általában) ’megvall, elismer’; 2. (bünt) ’megvall, beismer’. A három töredékes adatban a *gyón(ik)* ige maradt meg, az épen maradt részben 45-ször a *vall* a *confiteor* fordítása. Lássunk néhány példát ebből a részből is: Ps 56,10: „*Confitebor* tibi in populis, Domine” (V.): „*Vallok* teneked nepekben vram” (AporK. 44) – „Vram nepek közöt neked *vallok*” (DöbrK. 115) – „*Vallak* tegedeth nepek kezeth vram” (KeszthK. 143) | Ps 70,22: „Nam et ego *confitebor* tibi” (V.): „*Mert* es en *vallom* teneked” (AporK. 65) – „*Mert* im en es

diŁoseitoknek edeńeben *vallom* neked” (DöbrK. 135-136) – „Merth een ees *vallak* tegedeth” (KeszthK. 178) | Ps 73,19: „Ne tradas bestiis animas *confitentes* tibi” (V.): „Ne agád vadnak te neked *valloknak* lelkeket” (AporK. 71) – „Te neked *vallo* lelkeket Ne hági bestiáknak” (DöbrK. 140) – „Ne agy bystyáknak lelkeket” (KeszthK. 187) | Ps 85,12: „*Confitebor* tibi, Domine Deus meus” (V.): „*Vallok* teneked vram en istenem” (AporK. 83) – „En vram istenem en neked *vallok*” (DöbrK. 159) – „*Vallak* tegedeth vram een istenem” (KeszthK. 226) | Ps 98,3: „*Confiteantur* nomini tuo magno” (V.): „*Vallanak* te náğ névédnek” (AporK. 101) – „*Vallanak* te náğ nevednek” (DöbrK. 176) – „*Vallyatok* w nagy neweeth” (KeszthK. 261) | Ps 104,1: „*Confitemini* Domino, et invocate nomen eius” (V.): „*Vallatok* vrnak es kaialchatok o neuet” (AporK. 111) – „*Vallatok* vrnak · es kiallatok v nevet” (DöbrK. 185) – „[V]r**rnak** *valyatok* ees hyatok w neweeth” (KeszthK. 278) | Ps 139,14: „Verumtamen *confitebuntur* nomini tuo” (V.): „*Valo* bizon igazak *Valnak* teneked” (AporK. 153–154) – „Demaga bizon igazak te nevednek *vallonak*” (DöbrK. 219) – „De maga bizonyawal ygazak *valyak* the newedeth” (KulcsK. 352)².

Az ószövetségi szövegekben is a *vall* igét találjuk a *confiteor* magyar megfelelőjeként. Pl. Jud 7,20: „noli tradere *confitentes* te populo, qui ignorat te” (V.): „ne akaziad adnod tēgedet *vallokat* āněpn^e ki tegedet nē tud” (BécsiK. 25) | Eszt 8,1: „*Confessa* est enim ei Esther” (V.): „Mezt Ešter *mēgualla* nēki” (BécsiK. 64) | Dán 2,23: „Tibi Deus patrum nostrorum, *confiteor*” (V.): „Tenēked *valloc* mū aťainknac iťtēne” (BécsiK. 121).

Az Újszövetség könyveiben 11-szer fordul elő a *confiteor* ige, például Mt 7,23: „Et tunc *confitebor* illis” (V.): „Es tahat *valloc* azocnac” (MünchK. 13va) | Mt 10,32: „Omnis ergo qui *confitebitur* me coram hominibus, *confitebor* et ego eum coram Patre meo” (V.): „Azezt mēden ki *valland* ěngemēt ěmbērēc ělōt / *vallom* es ěn oťēt aťam ělōt” (MünchK. 16vb) | Lk 2,38: „superveniens *confitebatur* Domino” (V.): „oda iutuā *valuala* vžnac” (MünchK. 56va) | Jn 1,20: „Et *confessus* est et non negavit” (V.): „Es *mēgualla* τ nē tağadameğ” (MünchK. 85rb). – Van két *gyónik* adatunk is: Mt 3,6: „baptizabantur ab eo ... *confitentes* peccata sua” (V.): „megkēzēťtelkednēcuala o tōllo ... o būņokēt *mēgunuan*” (MünchK. 9va) ~ Mk 1,5: „baptizabantur ... *confitentes* peccata sua” (V.): „megkēzēťtelkedn^e vala ... *mēgunuan* o būņokēt” (MünchK. 36rb).

Korai szótáraink (CAL., MA., PP.) a *confiteor* igének a következő latin szinonimáit közlik: *affirmo*, *assero*, *fateor*, *perhibeo*, *profiteor*. Ezeknek az igéknek *bizonyít*, *mond*, *vall*, *megvall* a magyar megfelelőik. PP. szótárában a *fateor* igének *megvallani* *bűneit* értelmezése is van. MA. és PP. szótárainak magyar–latin részben megtaláljuk a *gyónik* igét: *Gyonom* ~ *Gyónom*.

² A KeszthK. 387-en a vers közepe másolási hiba folytán hiányzik.

4. szópár: *könyörög* ~ *unszol* 'deprecor'

A kódex 28. lapján vannak a 44. zsoltár 12–17. verseinek töredékes szavai. Ezek között van a 13. vers *ke[nyeregnek]* szava. A latinban a következő szöveget találjuk: „Et filiae Tyri in muneribus vultum tuum *deprecabuntur*”. A DöbrK.-ben: „Es tyrvsnak leańi aiandekokban ... te orcadnak *kõhõrgnek*” (101); a KeszthK.-ben: „Ees tyrwsnak leany ayandokkal tegedeth *ayandokoznak*” (111).

Bár a töredék csak a *ke* szótagot őrzi, másképp nem egészíthető ki, mint a *könyörög* ige illabiális változatára.

A szó latin megfelelőjéről a Concordantia alapján megállapíthatjuk, hogy a Bibliában 99-szer fordul elő. A zsoltárok közül négyben fordul elő a *deprecor* ige: Ps 63,2: „Exaudi, Deus, orationem meam cum *deprecor*” (V.): „Halgasd meg isten en ymadsagomat mikor *onzollak*” (AporK. 51) – „Isten hallad meg en imalagom · mi idõn *kõhõrgõnk*” (DöbrK. 122) – „[H]algassad meg ysten een ymadsagomath mykoron teneked *kenyergek*” (KeszthK. 155) | Ps 118,58: „*Deprecatus* sum faciem tuam” (V.): „*Onzollottam* te orczadat” (AporK. 132) – „En te zinedet telles zivembõl *igen kirtem*” (DöbrK. 61) – „Een kertelek tegedeth” (KeszthK. 334) | Ps 134,14: „et in servis suis *deprecabitur*” (V.): „es õ zolgaiban *onzollatic*” (AporK. 147) – „es õnõn zolgain *kõhõrõl*” (DöbrK. 213) – „ees wnen zolgayn *kenyerwl*” (KeszthK. 373) | Ps 141,2: „voce mea ad Dominum *deprecatus* sum” (V.): „en zommal *onzollottam* vrat” (AporK. 155) – „en zommal vrra *kõhõrgek*” (DöbrK. 220) – „een een zomal wrnak *kenyergeek*” (KeszthK. 390).

Az Ószövetség egyéb könyveiben is van példánk a *deprecor* igére, illetõleg magyar fordításaira, pl.: Jud 4,15: „Ad hanc igitur exhortationem eius *deprecantes* Dominum” (V.): „Azezt èz õ onzollaftáza vzat *onzoluan*” (BécsiK. 16) | Jud 9,17: „exaudi me miseram *deprecantem*” (V.): „halgalmg èngemèt nauolaft *onzollot*” (BécsiK. 31) | Eszt 4,8: „et *deprecaretur* eum pro populo suo” (V.): „onzollana ötèt õnèpèièt” (BécsiK. 58) | Dán 9,3: „rogare et *deprecari* in ieiuniis” (V.): „kernè τ *onzollanõ* bõitõkbèn” (BécsiK. 154).

Az újszövetségi könyvek közül csak Márk evangéliumában fordul elő – hétszer – a *deprecor* ige, pl. Mk 1,40: „Et venit ad eum leprosus *deprecans* eum” (V.): „Es iõuõ õ hogia eg poclos τ *onõoluan* ötèt” (MünchK. 37ra) | Mk 5,23: „et *deprecabatur* eum multum dicens” (V.): „τ igen *onõollauala* ötèt monduan” (MünchK. 40rb) | Mk 6,56: „in plateis ponebant infirmos et *deprecabantur* eum” (V.): „az vácaba vètic vala a · bètegekèt τ *kezic vala* ötèt” (MünchK. 42rb) | Mk 7,32: „et *deprecabantur* eum, ut imponat illi manum” (V.): „τ *onõollácuala* ötèt hog vètne õ kezèt õ reia” (MünchK. 43rb).

A *könyörög* ige kétszer fordul elő az AporK. épen maradt részében, de nem *deprecor* a latinja: Ps 105,30: „Et stetit Phinees, et *placavit*” (V.): „Es allot finees es meg *kõhõrgette*” (AporK. 116) – „Es phines elõ alla · es *kegelmet lele*”

(DöbrK. 190) – „Ees elewe alla fynes ees *meg engezteele*” (KeszthK. 289) | „Conditor alme siderum ... exaudi preces *supplicum*”: „Czllagoknak zent zerzöje ... Halgasmeg *könörgöknek* onzollatíókat” (AporK.170).³

Mielőtt a többi latin igét elemeznénk, a *deprecor* igéből képzett főnév fordítását is meg kell vizsgálnunk. Ugyanis a 39. lapon találunk egy veláris hangrendű *ma* szótöredéket. A párhuzamos szövegekkel való összevetés révén a szó teljes alakját és helyét biztonsággal meg lehet állapítani: Ps 54,2: „et ne despexeris *deprecationem* meam” (V.): [onzolato]ma[t] (AporK. 39) – „es meg ne vtlad en *könrgesemet*” (DöbrK. 111) – „ees ne wtalyad megh een *kenyergesemeth*” (KeszthK. 135).

A kódex ép részeiben még négyszer fordul elő a *deprecatio* főnév fordítása: Ps 60,2: „Exaudi, Deus, *deprecationem* meam” (V.): „Halgashad meg isten én *onzollatomat*” (AporK. 48) – Ps 65,19: „Propterea exaudivit Deus, et attendit voci *deprecationis* meae” (V.): „Azert halgatot meg vr : es úgekezet en *onzollatomnak*” (AporK. 55) – Ps 144,19: „Voluntatem timentium se faciet; et *deprecationem* eorum exaudiet” (V.): „Ötet felöknek akaratíókat tezi : es ö *onzollatíókat* meg halgatíá” (AporK. 160) – Gloria: „suscipe *deprecationem* nostram”: „fogadyad my *kenyergesewnket*” (AporK.176).⁴

A *deprecor* igének számos szinonimája van a latin nyelvben. Ezek: *comprecor*: CAL., MA., PP. szótáraiban *könyörög*; a Bibliában nem fordul elő | *obteslor* a három szótárban: *esedezik, igen kér, igen reménykedik*; a Bibliában nem fordul elő | *oro*: a szótárakban *könyörög, kér, imádkozik*, a Bibliában gyakori az előfordulása, elsősorban alakban és értelemben: *imádkozik*, pl. Jud 7,4: „Filii autem Israel ... unanimes *orantes*” (V.): „İfıl fiay keđ ... egakazattal *ymadkozanac*” (BécsiK. 23) | Mt 6,5: „cum *oratis*, non eritis sicut hypocritae” (V.): „micoz *imadkožandotoc* nê legetek žomozoc miként kepmutaloc” (MünchK. 12ra) | Ps 108,7: (főnévként): „et *oratio* ejus fiat in peccatum” (V.): „es ö *imadsaga* legen bñnné [o: bñnné]” (AporK. 123) – „es ú *imaLaga* legen bñnre” (DöbrK. 196) – „ky ees wneky *ymathsaga* legyen bynre” (KeszthK. 303) || *peto*: CAL., MA., PP.: *kér, kérdez, könyörög*, PPB.: *csap, üt, hozzá kap* is; a Bibliában pl. Jud. 6,21: „oraverunt *petentes* auxilium” (V.): „ymadkozanac *kéz-vén* fègedèlmèt” (BécsiK. 23) – Jn 15,7: „quodcumque volueritis *petetis*” (V.): „valamèlfèkèt akarandotoc *Kèziètèc*” (MünchK. 101vb) – Ps 77,18: „ut *peterent* escas” (V.): „hoğ *kernenek* etkeket” (AporK. 77) || *placo*: CAL., MA., PP.: *(meg)engesztel, csendesít*; Dán 9,19: „Exaudi, Domine, placare, Domine” (V.):

³ Ez a zsoltosmákhoz tartozó rész, a kódex 2., a zsoltárok jelentős részét másoló kéz munkája. Párhuzamos szövege: „**Hvágak** Felseges zerzöje ... **halład** *könörgök kerelmet*” (DöbrK. 235) – „[H]wgýaknak kegýes teremteýe ... halgassad || meg *ajyeýtatosoknak* ýmatsaghýth” (KeszthK. 50–51), vö. SZENTGYÖRGYI 2014: 49.

⁴ A Gloria már a 3. kéz munkája.

„Halgas meg vrā èngèzteltè/lèlmeq vram” (BécsiK. 157) – Jn 4,9: „tu Iudaeus cum sis, bibere a me *poscis*” (V.): „te fido valud *kèzž*’èn tòllèm inod” (MünchK. 87vb) || *precor*: CAL., MA., PP.: *kér, kíván, könyörög*; a HtB.-ban nem fordul elő || *rogo*: CAL., MA., PP.: *kér, könyörög*; pl.: Dán 1,8: „et *rogavit* eunuchorum praepositum” (V.): „*kere* a · mèddòknèc fèdèlmet” (BécsiK. 117); Lk 10,2: „*Rogate* ergo Dominum messis” (V.): „*kerietec* azezt az aratnak vrat” (MüchK. 67ra).

Megállapíthatjuk tehát, hogy az AporK. töredékes részében az 1. kéz másolta részben a fordító a *deprecor* igét *könyörög*-gel fordítja, míg a 2. (BÉ. számozása szerint a 4.) kéz másolta részben, valamint a BécsiK.-ben és a MünchK.-ben *unszol* a latin ige megfelelője.

5. szópár: *megfizet* ~ *forbátol* 'retribuo'

A latin *retribuo* ige és a belőle képzett *retributio* főnév a Bibliában 50-szer, fordításuk a HtB.-ban 29-szer fordul elő. Ezekből az AporK. töredékesen maradt 21. lapján találjuk a *[fyz]tem* adatot (Ps 40,11). Valószínű, hogy a töredék ígéhez hozzátartozik a *meg* igekező is, mind a jelentést, mind a betűk számát tekintve. A vesszor latin szövege a következő: „et resuscita me, et *retribuam* eis” (V.). A zsoltárokat tartalmazó kódexek párhuzamos szövegei: „es tamazi megfel · es *meg fizetem* nekjk” (DöbrK. 95) – „ees tamaz fel engemeth ees *meg fyzetem* nekjk” (KeszthK.103).

Az AporK. épen maradt szövegeiben a latin igrének és főnévnek a következő fordításait találjuk. **Igék:** Ps 102,10: „neque secundum iniquitates nostras *retribuit* nobis” (V.): „es mʹ hamissagonk zerent nem *meg forbatlot* mʹnekõnk” (AporK. 107) – „es mi hamissagonkent nem *fizete* nekõnk” (DöbrK. 181) – „sem my kegyetlensegenk zerenth *fyzethe* nekenk” (KeszthK. 271) | Ps 137,8: „Dominus *retribuet* pro me” (V.): „**Vr** *meg forbatl* en ertem” (AporK. 150) – „**Vr** en eretem *meg fizecʹ*” (DöbrK. 216) – „**Vr** *fyzeth* een erettem” (KeszthK. 380) | Ps 141,8: „me exspectant iusti donec *retribuas* mihi” (V.): „engemet uarnak igazak mignem *meg forbatlad* ennekem” (AporK. 156) – „igazak engem varnak mignem *fizecʹ* en nekem” (DöbK. 221) – „merth engemeth ygazak waarnak myg nem *fizech* ennekem” (KeszthK. 391) – **Főnevek:** Ps 68,23: „Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum et in *retributiones*, et in scandalum” (V.): „Legen o aztalok o elõttek tõrben : es *megforbatlatban* es meg gonozbolatba” (AporK. 62) – „legén nekik kõtelle es *meg fizetesre* : es tevelgesre” (DöbrK. 131) – „Legen w aztalok w elettek vezedelmre ees *fyzetesekre* ees veethkezetre” (KeszthK. 171) | Ps 90,8: „et retributionem peccatorum videbis” (V.): „es meglatod bünõsõknek *forbatlatfát*” (AporK. 93) – „es bünõsõknek *fizetest* meg lacʹ” (DöbrK. 168) – „ees byneseknek *fyzeteseeth* meg lathod” (KeszthK. 245) | Ps 93,2: „redde retributionem superbis” (V.): „meg aggád a *forbatlatot* a keueleknek” (AporK.

95) – „*fizes meg keveléknek*” (DöbrK. 171) – „*ees agyad meg kewelyeknek jwthalmyth*” (KeszthK. 250) | Ps 102,2: „*et noli oblivisci omnes retributiones ejus*” (V.): „*es ne akariad el feledned mend o forbatlatit*” (AporK. 106) – „*es el ne felegged · mind v fizetesit*” (DöbrK. 181) – „*ees ne akaryad el feledny mynd w adasath*” (KeszthK. 269) | Ps 130,2: „*sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea*” (V.): „*Mikent emtetet o añnan vgan forballat en lelkemben*” (AporK. 144) – „*Mikent emlötöl meg fogot : vgan meg fizetes en lelkembe*” (DöbrK. 210) – „*Mykeppen w anyanak emleyetwl elegendeth gyermek azonkeppen lezen meg fizetees een lelkembe*” (KeszthK. 366) || **Ige és főnév:** Ps 136,8: „*Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis*” (V.): „*bodog ki megforbatla teneked te forbatlatodat : kit forbatlottal mvnekönk*” (AporK. 149) – „*bodog ki neked meg fizeti · te fizetesedet · kit nekönk fizettel*” (DöbrK. 108r) – „*bodog ky meg telyeseyty teneked the fizetesedeth melyeth fizettel nekenk*” (KeszthK. 379).

Az Ószövetség egyéb könyvei közül két helyen fordul elő a *retribuo* ige fordítása a HtB.-ban: Bár 6,33: „*Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni poterunt retribuere*” (V.): „*7 ha valami iot zènvèdnèc valakitöl nem forbatlhatfac meg fem zerezhètnèc kiralt fem èlnè vèhètic*” (BécsiK. 113) | Bár 6,34: „*Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere*” (V.): „*Azonkeppèn fem adhatnac kazdaglagokat fem forbatlhatnac meg gonozt*” (BécsiK. 113). A Bibl. 73 következőképpen fordítja a latin szöveget: „*Akár jót, akár rosszat tesznek velük, nem képesek viszonzni. Királyt nem állíthatnak és nem tehetnek le. Hasonlóképpen nem adhatnak gazdagságot és nem ajándékozhatnak pénzt*” (Bár 6,33–34).

Az újszövetségi szövegek közül Lukács evangéliumában fordul elő a *retribuo* ige és a *retributio* főnév: Lk 14,12: „*ne forte te et ipsi reinvitent, et fiat tibi retributio*” (V.): „*nétalantal ok es èfmeg még vèndèglèn^c tegedèt 7 legen tenèked mefozbatlat*” (MünchK. 73ra) | Lk 14,14: „*Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum*” (V.): „*7 bodog lèz mèt nīL honnan megforbatlhaflac tenèkèd mezt tenèkèd mefozbatlatic az igazacnac felkèlètecben*” (MünchK. 73ra).

6. szópár: *örvend* ~ *vigad* 'exulto'

A kódex 5. lapján találjuk a 31. zsoltár 11. versének töredékesen megmaradt szavait, köztük a vers *örvend* szavát: [*erwen*]*dyete(k)*. A zsoltárvers a Vulgátában: „*Laetamini in Domino et exultate, iusti*”. Fordítása a DöbrK.-ben: „*Igazak öröletek : es örvengetek vrban*” (79); a KeszthK.-ben „*Erwlyetek wrba ees vygadyatok ygazak*” (72).

A kódex ép részeiben 29-szer fordul elő az *exulto* ige. Pl. Ps 58,17: „*et exultabo mane misericordiam tuam*” (V): „*es vigadom holual te irgalmassago-*

dat” (AporK. 47) – „es te irgalmadot holval *fel magasztalom*” (DöbrK. 118) – „ees *fel magasztatom* holwal the yrgalmadath” (KeszthK. 148) | Ps 66,5: „Laetentur et *exsultent* gentes” (V.): „Vigagǵanak es *orǵllenek* nemzetek” (AporK. 56) – „Nemzetek *orǵlenek* · es *vigagǵanak*” (DöbrK. 126) – „Erwlyenek ees *vygadyanak* nemzetek” (KeszthK. 161) | Ps 67,4: „*exsultent* in conspectu Dei” (V.): „*vigagǵanak* istennek zemelé elǵt” (AporK. 56) – „es *orǵlenek* ... istennek elǵtte” (DöbrK 126) – „Es ... *erwlyenek* ystennek elette” (KeszthK. 162) | Ps 70,23: „*Exsultabunt* labia mea” V.: „*Orǵlnek* en aiakim” (AporK. 66) – „en aiakim *orvendeznek*” (DöbrK. 135) – „Meg *erwendnek* een ayakym” (KeszthK. 178) | Ps 91,5: „et in operibus manuum tuarum *exsultabo*” (V.): „es te kezeidnek mvuelkedetiben *vigadok*” (AporK. 94) – „es en te kezeidnek mvnkaiban *vrvendek*” (DöbrK. 169) – „een *erwlek* the kezeydnek mwkaiban” (KeszthK. 247) | Ps 149,2: „Laetetur Israel ... et filii Sion *exsultent* in rege suo” (V.): „Orǵllǵn Israel ... es sionnak ľani *vigagǵanak* v kiralokban” (AporK. 164) – „Israel *orǵllǵn* ... es sion leańi *orvengenek* [!] ǵnǵn kiralǵokban” (DöbrK. 229) – „Erwlyen yzdrael ... ees syonnak leany *vygadyanak* w kyralyokba” (KeszthK. 407).

Az Ószövetség más könyveiből is vannak példáink az *exulto* ige fordításaira, pl. Oz 9,1: „Noli laetari, Israel, noli *exultari* sicut populi” (V.): „NE akarih *orǵlnǵd* Iľĩl ne akarih *vigadnod* mikent nepěc” (BécsiK. 192) | Joel 2,21: „Noli timere, terra, sed *exulta* et laetare” (V.): „Ne akarih felned föld de *vigag* ǵ *orǵl*” (BécsiK. 207) | Zak 10,7: „et *exultabit* cor eorum in Domino” (V.): „ǵ ǵuǵoc *orǵl* vrban” (BécsiK. 309).

Az *exulto* ígét 8 helyen az újszövetségi könyvekben is megtaláljuk. Pl. Mt 5,12: „gaudete et *exsultate*” (V.): „ǵǵǵľfětec ǵ *vigagǵatok*” (MűnchK. 10vb) | Lk 1,41: „*exsultavit* infans in utero eius” (V.): „*vigada* a· gezmec ǵ mēhebēn” (MűnchK. 54vb) | Lk 10,21: „In ipsa hora *exsultavit* Spiritu Sancto et dixit” (V.): „Azon idǵbēn *vigada* ľzent źellětbēn ǵ monda” (MűnchK 67va) | Jn 5,35: „voluistis ad horam *exsultare* in luce eius” (V.): „akazatoc eg iděǵ *vigadnotoc* ǵ feněľfegebēn” (MűnchK. 89vb).

Nézzük meg a latin ige szinonimáinak problematikáját. Korai szótáraink szerint 13 rokon értelmű kifejezés van a latinban. Ezek a következők: *congratulator*, *delecto(r)*, *exgaudio*, *gaudeo*, *gestio*, *grator*, *gratulator*, *iubilo*, *laeto(r)*, *ovo*, *pergaudeo*, *plaudo*, *praegestio*. Jelentésük: ’örül’, ’örvend’, ’vigad’, ’gyönyörködik vmiben’, ’tapsol vminek’. Néhányukra nincs példa a Bibliában, ezek: *exgaudeo*, *grator*, *ovo*, *pergaudeo*. A következők a Bibliában előfordulnak, de a BécsiK.-ben, a MűnchK.-ben és az AporK.-ben nem: *gestio*, *gratulator*, *praegestio*. A többi ige a HtB.-ban is előfordul. Lássunk ezekre az ígésekre néhány példát: *congratulator*: Rút 4,17: „Vicinae autem mulieres *congratulantes* ei” (V.): „Zomzědľagběli nēmbeiěc keđ egbě *ǵzuěndězněkualala*” (BécsiK. 10) | Lk 1,58: „et *congratulabantur* ei” (V.): „ǵ egěmbě *ǵzuěndězněc*

vala o nêki” (MünchK. 55ra) || *delecto(r)*: Ps 67,4: „*delectentur* in laetitia” V.: „es *oruerdezienek* [o: *oruendezienek*] *vigasagban*” (AporK. 56) – „es *orombe góórpkógenek*” (DöbrK. 126) – „ees *vygagyanak* *vygasaagba*” (KeszthK. 162) | Ps 89,14: „*delectati* sumus omnibus diebus nostris” (V.): „*oruendezették* *vaónk* mend mý napinkban” (AporK. 92) – „es *góórpkódttónk* [!] minden napinkban” (DöbrK. 167) – „ees *gyenerkettenk* mynd my napynkba” (KeszthK. 243) | Ps 91,5: „Quia *delectasti* me, Domine” (V.): „**Mert** *oruendezettettel* engemet vram” (AporK. 94) – „**Mert** vram engem titemeñidbe *vigasztala*” (DöbrK. 169) – „**Merth** *gyenerkettettel* engemeth wram” (KeszthK. 247) | Ps 103,34: „ego vero *delectabor* in Domino” (V.): „de en *oruendezek* vrban” (AporK. 110) – „mert en vrban *góórpkódom*” (DöbrK. 184) – „een kedeeg *gyenerkedem* wrba” (KeszthK. 278). Sem a BécsiK.-ben, sem a MünchK.-ben nem fordul elő a *delecto* ige fordítása. || *gaudeo*: Az ige a zsoltárokbán kétszer fordul elő. Az egyik a 40. zsoltár 12. versében; ennek a szövegnek az AporK. kitépott lapjai egyikén kellett lennie. A másik adat: Ps 95,12: „*gaudebunt* campi, et omnia quae in eis sunt” (V.): „*orólnék* mezók es mendenek mellek o benne vadnak” (AporK. 99) – „mezók mind benne valokkal **Ozve** *vigadnak*” (DöbrK. 174) – „*erwlýenek* mezek ees mýndenek kýk vannak w benne” (KeszthK. 252).

A Huszita Biblia egyéb könyveiben is előfordul a *gaudeo*: Bár 4,12: „Nemo *gaudeat* super me” (V.): „Senki ne *oróllon* èn raitam” (BécsiK. 106) | Bár 5,5: „in verbo sancti *gaudentes* Dei memoria” (V.): „a • scèntnèc igeiebèn *vigadoc* istènnèc *èmlèkezètebèn*” (BécsiK. 109) | Hab 3,18: „Ego autem in Domino *gaudebo*” (V.): „Èn kèdeg *oróllók* vrban” (BécsiK. 275) || Mt. 2,10 „Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valde” (V.): „Latuan ke • a: Lillagot *oróltènèc* vala igèn nag o₂pmèl” (MünchK. 8vb) | Mk 14,11: „Qui audientes gavisi sunt, et promiserunt ei pecuniam se daturus” (V.): „Kic haluan o₂olenèc τ pèzt ígezenèc neki adouol” (MünchK. 50va) | Lk 19,6: „Et festinans descendit et excepit illum *gaudens*” (V.): „τ lèzalla fiètuē τ bèfogada otèt o₂oluèn” (MünchK. 77va) | Jn 11,15: „et gaudeo propter vos ut credatis” (V.): „τ o₂olók tū èztetec hog higgètec” (MünchK. 97rb) || *iubilo*: Ps 65,1: „*Jubilate* Deo, omnis terra” (V.): „**Enekletek** istennek menden föld” (AporK. 54) – „**Minden** föld : lelki edes ineket : *inekellèn* istennek” (DöbrK. 124) – „**[E]rwendyetek** ystenbe mynden felden valok” (KeszthK. 158) | Ps 94,2: „et in psalmis *jubilemus* ei” (V.): „es enekletben *eneklónk* o neki” (AporK. 97) – „es di₂oseitesben *inekellónk* v neki” (DöbrK. 172) – „ees dycherethben *dycheryek* wteth” (KeszthK. 254) | Ps 99,1: „*Jubilate* Deo, omnis terra” (V.): „**Enekletek** istennek menden föld” (AporK. 102) – „**Minden** föld *vigaggon* lelekben” (DöbrK. 177) – „**[V]igadýutok** wrba mýnden felden valok” (KeszthK. 262–263). Még két adat van az Ószövetségben a *iubilo* ígére: Zof 3,14: „Lauda, filia Sion: *iubila* Israel” (V.): „Syonnac leaña di₂lery • te Ihrlmn^c leaña enekel Irl^l *oról*” (BécsiK. 283) | Zak 9,9: „Exsulta satis, filia Sion: *jubila*, filia Jerusalem” (V.): „Igen oról Syonnac

leaña *vigag*” (BécsiK. 307). Az Újszövetségben nem fordul elő a *iubilo* ige fordítása. || *laetor* Ps 57,11: „*Laetantur* justus cum viderit vindictam” (V.): *Vigad* igaz mikor latand gőzödelmet” (AporK. 45) – „Igaz · midőn · diadalmat latand *orol*” (DöbrK. 116) – „*Erwl* ýgaz wrba / mýkoron latand bozw allasth” (KeszthK. 145) | Ps 62,12: „*Rex vers laetabitur* in deo” (V.): „De kiral *vigattatik* istenben” (AporK. 51) – „Kiral’ kedeg istenbe *orol*” (DöbrK. 122) – „kyrally kedeg istenbe *erwl*” (KeszthK. 155) | Ps 65,6: „ibi *laetabimur* in ipso” (V.): „ot *vigadonk* o benne” (AporK. 54) – „ý benne *orolönk*” (DöbrK. 124) – „oth *erwlenk* w benne” (KeszthK. 159) | Ps 96,1: „*laetentur* insulae multae” (V.): „*orollének* sok zigetek” (AporK. 99) – „sok zigetek *orollének*” (DöbrK. 174) – „výgadýának sok zýgetek” (KeszthK. 257) | Ps 104,3: „*laetetur* cor quaerentium Dominum” (V.): „*vigagon* vrat keresőknek zúuók” (AporK. 111) – „vrat-keresőknek zivók *orollön*” (DöbrK. 185) – „w zenth newebe *erwlýen* zýw ký wrath keresý” (KeszthK. 279). Az Ószövetség könyveiben még három adatot találtam: Bár 3,34: „*Stellae autem dederunt lumen... et laetatae sunt*” (V.): „A · Lillagoc kèdeg attanac vilagot... *vigattattanac*” (BécsiK. 105) | Oz 9,1: „*Noli laetari*, Isreael, noli exultari sicut populi” (V.): „NE akarih *orolnød* Ifl ne akarih *vigadnod* mikent nepèc” (BécsiK. 192) | Mik 7,8: „*Ne laeteris*, inimica mea, super me” (V.): „Ne *orol* èn raitam èn èllènfegem” (BécsiK. 256). Az Újszövetségből nincsen adatunk.

Korai szótáraink szerint ide tartozik még a latin *plaudo* ige is. Ez az ige csak a zsolttárakban fordul elő és csak ’tapsol’ jelentésben. A Ps 46,2: „*Omnes gentes, plaudite manibus*” (V.): az AporK.-ből ki van tépve; a DöbrK.-ben „*Tapsolátok* kezekkel minden nemzet” (102); a KeszthK.-ben: „[M]inden nemzetek *tapsolátok* kezetekkel” (117). A másik hely: Ps 97,8: „*Flumina plaudunt manu*” (V.): „ffo’ok *tapsolnak* kezekkel” (AporK. 101) – „fo’o vizek egetembe keezzel *tapsollának*” (DöbrK. 176) – „**Folyó** výzek egyetembe *erwlnék*” (KeszthK. 260).

Összegezve: az *exulto* töredékesen maradt [*erwen*]/*dyete(k)* szavának egyéb előfordulásait az AporK.-ben később, továbbá a BécsiK.-ben és a MünchK.-ben keresve azt látjuk, hogy ez a szó egyszer sem fordul elő, a zsolttárfordítások közül pedig csak a DöbrK. adatunkkal párhuzamos verséből idézhető. Más helyeken a latin ige és szinonímáinak a fordításaként *vigad*, *örül*, *örvendez* található. A gazdag példatár is igazolni látszik azt, hogy a töredékes részt más fordította, mint az épen maradtat.

7. szópár: ? *szégyentelen* ~ *hamis* ’*iniquus*’

Kódexünk töredékes részének 26. lapján vagy egy [...] *telenwl* szóvégződés. Az adott hely megfelelője a Vulgátában „et *inique* non egimus in testamento tuo” (Ps 43,18). A verssor fordítása a DöbrK.-ben: „es te hağasodba *hamossan* nem

tvtõnk” (99); a KeszthK-ben: „ees nem mýwelkettenk *hamýssan* the ýgassagodba” (111).

A két kódexben nem fosztóképzõs és nem palatális hangrendû az *iniquus* fordítása.

Vizsgáljuk meg a latin szó elõfordulásait a Bibliában, illetve magyar megfelelõit a HtB. ránk maradt részeiben! Például Ps 62,12: „quia obstructum est os loquentium *iniqua*” (V.): „mert be rekeztetik *hamissag* bezellõknek zaiok” (AporK. 51) – „Mert be rekeztettek · *hamos* zolonak zaia” (DõbrK. 122) – „merth be dagazwtlatýk *alnoksaag* zoloknak zaýa” (KeszthK. 155) | Ps 72,3: quia zelavi super *iniquos*” (V.): „**Mert** irelkettem *hamissagra*” (AporK. 68) – „**Mert** ... *hamossakot* el kedvelek” (DõbrK. 136–137) – „**Merth** kedweleek *hamýssagoth*” (KeszthK. 181) | Ps 74,5: „Dixi *iniquis*: Nolite *iniqui* agere” (V.): „**Mondek hamisaknak** ne akariatok *hamisat* mýuelkednetek” (AporK. 72) – „**Hamossaknak** mondam : ne akariatok *hamossan* tennetek” (DõbrK. 141) – „**Een** mondottam *kegyetleneknek* ne akarýatok *kegyetlenwl* mýwelkedný” (KeszthK. 188–189) | Ps 100,7: „Non habitabit in medio domus meae ... qui loquitur *iniqua*” (V.): „**Nem** lakozik en hazam kõzõpet ki ... bezel *hamissagot*” (AporK. 103) – „**Nem** lakozýk een hazamba / ký ... *alnoksagoth* zol” (KeszthK. 264) | Ps 139,2: „Eripe me, Domine, ab homine malo; a viro *iniquo* eripe me” (V.): „**Mencz** meg engemet vram gonoz embertõl: *hamis* ferfiutol mencz engemet” (AporK. 152) – „**URam** oõg meg engem · gonoz embertõl : *hamos* embertõl oõg meg engem” (DõbrK. 218) – „**Mench** meg engemeth wram gonoz embertwl / ees *alnok* embertwl meg zabadoh engemeth (KeszthK. 385).

Az Ószövetség egyéb könyveiben is elõfordul a *iniquus* kifejezés. Például: Bár 2,12: „peccavimus, impie egimus, *inique* gessimus” (V.): „te menden ígaßfagidban *hamißlan* mýuelkettõnc” (BécsiK. 100) | Dán 3,29: „et *inique* egimus recedentes a te” (V.): „**τ** *hamißlan* mýuelkettõnc èltaozuanc tetõllèd” (BécsiK. 128) | Dán 3,32: „et tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum *iniquorum* et pessimorum” (V.): „attal münkèt mý *hamis* èllènfeginknèc **τ** mentõl gonozbaknac” (BécsiK. 128) | Joel 3,19: “pro eo quod *inique* egerint in filios Iuda” (V.): „azert hog *hamißlan* mùuelkettènèc Iuda fiaiban” (BécsiK. 211).

Az Újszövetségben is elõfordul az *iniquus* melléknév. Például: Mk 15,28: „Et cum *iniquis* reputatus est” (V.): „**τ** *kègetlèneckèl* ýamlaltatot” (MünchK. 52vb) | Lk 16,10: „et qui in modico *iniquus* est, et in maiori *iniquus* est” (V.): „Es ki a· kèuèßbèn *hitlèn* az a· nagobban is *hamis*” (MünchK. 75ra) – Lk 16,11: „Si ergo in *iniquo* mamona fideles non fuistis” (V.): „ha azezt a· *hamis* vagban hùuõc nē voltatoc” (MünchK. 75ra) | Lk 22,37: „Et cum *iniquis* deputatus est” (V.): „*hamißlackal* ýamlaltatot” (MünchK. 81va).

8. szópár: szégyell ~ áttall 'erubesco'

Az *erubesco* igének a töredékek között két fordítását is megtaláljuk. A 2. lapon a 30. zsoltár 18. versében: [zegen]wl[enek], és a 13. lapon a 34. zsoltár 26. versében: [Z]ege(n)[wlyenek]. Az első adat latin szövege: „*Erubescant impii, et deducantur in infernum*” (V.). A DöbrK. párhuzamos szövegében: „*Ziğenwlének keğetlenek · es vitessenek pokolba*” (77) – a KeszthK.-ben: „*Zegýenwlenek keğyetlenek / ees výtessenek pokolba*” (69). A másik adat: Ps 34,26: „*Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis*” (V.): „*Szeğenkeğének · es pirongianak : kik en gonozimnak orólnek*” (DöbrK. 85) – „*Zegýenwlýének / ees pýronkodyanak egýetembe kýk erwlnek een gonozymon*” (KeszthK. 83).

Az *erubesco* igének még két fordítását találjuk az AporK. nem töredékes részében: Ps 68,7: „*non erubescant in me, qui expedant Domine*” (V.): „*Ne altalkoğganak en bennem: kik varnak tegedet vram*” (AporK. 60) – „*Vram en bennem ne ziğenkeğének kik teged · vrnak [várnak helyett]*” (DöbrK. 130) – „*Ne zegýenkedýenek een bennem vram kýk varnak tegedeth*” (KeszthK. 168) | Ps 69,4: „*et erubescant qui volunt mihi mala*” (V.): „*altalkoğganak : kik akarnak ennekem gonozokat*” (AporK. 63) – „*Terienek hatra · es zigeñólenek kik nekem gonozt : akarnak*” (DöbrK. 132) – „*Terýenek hatra / ees zegýenkedýenek kýk akarnak ennekem gonozokath*” (KeszthK. 173) | Ps 69,4: „*Avertantur statim erubescantes, qui dicunt mihi*” (V.): „*El fordollánac hamar altalkoduán: kik mondnak ennekem*” (AporK. 63) | „*Terienek vizha maitan zeğenekbe : kik mongák nekem*” (DöbrK. 132) – „*El fordwlýanak legottan / ees zegýenkeğýenek kýk mondýak nekem*” (KeszthK. 173–174). A harmadik lehetséges zsoltár, a Ps 82,18 fordítását tartalmazó lap hiányzik az AporK.-ből.

Az ószövetségi könyvekből két adatunk van: Dán 13,11: „*erubescant enim indicare sibi concupiscentiam suam*” (V.): „*Mert altalkodnacuala megíellenténi egmalnác o keuanlagokat*” (BécsiK. 168) | Dán 13,27: „*Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer*” (V.): „*Mi utā azért a · uenec zolanac a · zolgal [!] igē altalkodnac*” (BécsiK. 170).

Az újszövetségi könyvek közül csak Lukács evangéliumából van adatunk: Lk 9,26: „*Nam qui me erubuerit, et meos sermones, hunc Filius homines erubescet*” (V.): „*Mezt ki engemèt τ èn bēzedemèt megutalāga ayt èmbezn^e fia mēğvtallā*” (MünchK. 65vb) | Lk 13,17: „*Et cum haec diceret, erubescabant omnes adversarii eius*” (V.): „*τ micoz èzt mōdottauolna altalkodnacuala mēd o èllènfeği*” (MünchK. 72ra) | Lk 16,3: „*fodere non valeo, mendicare erubesco*” (V.): „*nem alhatoc koldoltomat altallom*” (MünchK. 74vb).

Az *erubesco* igének szinonimáit is érdemes megvizsgálnunk, mert érdekes tanulsággal szolgálnak. Ezek a korai szótáraink szerint: *approbo, dedecoro, defarino, dehonesto, diffamo, dispudo, imminuo, inhonesto, obtrecto, opprobro, pudeo, rubesco, suppudo, verecundor*. Jelentésük: 'elpirul, pironkodik, gyaláz,

megrútít, (igen, nagyon) szégyell, szégyenkezik, megszégyenít' és 'hirdet, közelít' is. Legtöbbjük egyszersmind tranzitív és intranszítív jelentésű is. Közülük a *dedecoro*, *defamo*, *dispudo*, *obtrecto*, *pudeo*, *suppudo*, *vercunridor* nem fordulnak elő a Bibliában. Megtalálhatók viszont: *dehonesto* (Péld 25,8) és *inhonesto* (2Kir 13,2, 2Mak 9,1, Sir 37,13; 1Kor 12,23), de a HtB.-ban nem fordulnak elő.

A következő igék a HtB.-ban is előfordulnak: *approbo*: Mik 6,9: „Audite, tribus, et quis *approbabit* illud” (V.): „Halgaľlatoc nēmec τ ki *kōzēleiti* meg azt” (BécsiK. 254) || *diffamo*: Lk 16,1: „et hic *diffamatus* est apud illum quasi dissipasset bona ipsius” (V.): „e3 *megolLa2latot* o nala monnal ęlteko3lottaualna o iauit” (MünchK 74vb) || *imminuo*: Dán 3,37: „quia, Domine, *imminuti* sumus plus quam omnes gentes” (V.): „Mert vrā *ęllēnlęgec* vagonc inkab hognē mēden nēmzētec (BécsiK. 129) | Am 8,5: „ut *imminuamus* mensuram” (V.): „hog *megküllębbęhuc* a · merteket” (BécsiK. 228) || *opprobrio*: igeként nem fordul elő, főnévi alakját: *opprobrium* azonban megtaláljuk a HtB.-ban, pl. Ps 56,4: „dedit in *opprobrium* conculcantes me” (V.): „atta *bozzusagba* engemet nōmodokat” (AporK. 43) – „*zigenbe* adaa engem nōmodokat” (DöbrK. 115) – „adaa *zegęyęsegre* engem nēmorgatokath” (KeszthK. 142).

9. szópár: *pogány* ~ *nemzet* 'gens'

A kódex töredékes részében háromszor fordul elő a *gens* magyar megfelelőjeként a *pogány* szó. A 45. zsoltár 7. versében a latin szöveg a következő: „Conturbatae sunt *gentes*”. A töredék az AporK.-ben: *pog(a)[nok]* (29). A fordítás a DöbrK.-ben: „*Nemzetek* meg haborvľnak” (102), a KeszthK.-ben: „*Meg* haborodanak *nepek*” (116). – A második adatunk a 46. zsoltár 9. verséből való: „Regnabit Deus super *gentes*”. Az AporK. töredéke: *(p)oganok-[on]* (30); a DöbrK.ben: „isten *nemzeteken* orzaglando” (103), a KeszthK.-ben: „*Orzagl* įsten <mýnden feldnek> *nemzeteken*” (118). – Harmadik adatunk a 32. zsoltár 10.versében található: „Dominus dissipat consilia *gentium*”. Ez utóbbi szó fordításából csupán a rag maradt meg az AporK.-ben: *[pogano](k)nak* (6). Feltesszük, hogy itt is a *pogány* volt az alapszó, a rag ugyanis veláris hangrendű, tehát sem *nép*-re, sem *nemzet*-re, de *ember(ek)*-re sem gondolhatunk; a párhuzamos szövegű kódexekben a sor fordítása: „*Vr nemzeteknek* tanalıt meg zagatľa” (DöbrK. 80) – „*Vr semýe tezy nepeknek* tanachýth” (KeszthK. 74).

Vizsgálódásunk tanúságának levonása érdekében nézzük meg a *gens* fordításának adatait az AporK. ép részében, illetőleg a BécsiK.-ben és a MünchK.-ben. Például: Ps 56,10: „et psalmum dicam tibi in *gentibus*” (V.): „es eneket mondok teneked *nemzetekben*” (AporK. 44) – „es *nemzetek* kōzot neked diŁoseitest mondok” (DöbrK. 115) – „ees dýcherlek tegedeth *nemzetek* kezeth” (KeszthK. 143) | Ps 58,6: „Intende ad visitandas omnes *gentes*” (V.): „*Vęgekeziel*

meg latatodra menden *nemzeteket*” (AporK. 45) – „Igékeziel minden *nemzetet* meg latnod” (DöbrK. 117) – „Igyékezyél mýnden *nemzethnek* meg lathasara” (KeszthK. 146) | Ps 101,16: „Et timebunt *gentes* nomen tuum, Domine” (V.): „Es felik *nemzetek* te neuedet vram” (AporK. 105) – „Vram : es *nemzetek* felik te nevedet” (DöbrK. 179) – „Ees *nemzetek* felýk the newedeth” (KeszthK. 267) | Ps 104,1: „annuntiate inter *gentes* opera ejus” (V.): „hirdessetek *nemzetek* kozót o mvuelkedetet” (AporK.111) – „es kialatok v neuet : *nemzetek* kozót” (DöbrK. 185) – „ees hýatok w neweth *nemzetek* kezeth” (KeszthK. 278) | Ps 110,7: „ut det illis hereditatem *gentium*” (V.): „Hog agga azoknak *nemzeteknek* orokoset” (AporK. 126) – „Hog v nekik *nemzeteknek* orokokot agga” (DöbrK. 199) – „**Hogý** adýa nekýk *nemzeteknek* ereksegeeth” (KeszthK. 310) | Ps 112,4: „Excelsus super omnes *gentes* Domine” (V.): „ffel magaztatot vr menden *nemzetnek* felette” (AporK. 127) – „Vr minden *nemzet* felot · fel magaztatot” (DöbrK. 200) – „**Fel** magaztatoth wr mýnden *nemzeteknek* felette” (KeszthK. 312).

Az AporK. ép részének *gens* ~ *nemzet* szavait vizsgálva feltűnt, hogy az Adattár (JAKAB – KISS 1997: 222) szerint három esetben *pogány* felel meg a latin *gens*-nek. Megkerestem ezeket a jelzett helyen, és igen érdekes összefüggésekre leltem magában a Bibliában. Ezekben a szövegekben ugyanis nem a keresztény felfogás szerinti egy Istenről van szó, hanem pogány istenségről. Nem véletlen tehát a *nemzet* helyett a *pogány* szó használata: Ps 95,5: „quoniam omnes dii *gentium* daemonia” (V.): „**Mert** *poganoknak* minden ifteni ordogok” (AporK. 98) – „**Mert** *nemzetnek* isteni mind ordogok” (DöbrK. 173–174) – „**Merth** *poganoknak* mýnden istený erdegek” (KeszthK. 256) | Ps 134,15: „Simulacra *gentium* argentum et aurum” (V.): „**Poganoknak** kepek aran es ezust” (AporK. 147) – „**Pogan** nepnek baluani : ezýst es arań” (DöbrK. 213) – „**Poganoknak** balwaný / eswsth ees aran” (KeszthK. 373).

Az AporK.-ben még egy példánk van a *pogány* szóra: Lk 2,29: Nunc dimittis AporK.170, ld.az Újszövetség adatai között.

A zsolttárrészeknek szövegösszefüggései teszik érthetővé, hogy a *gens* szót a fordítók 'pogány'-nak értelmezték, ugyanis a bálványnak fordított *simulacra* 'kép, képmás' és a *daemonia* 'ördög' latin szavak pogány istenségre vonatkoznak, és a pogányság fogalmához kapcsolódnak.

Az Ószövetség egyéb szövegei között a következő példákat találjuk: Jud 1,1: „Arphaxat itaque, rex Medorum subjugaverat multas *gentes* imperio suo” (V.): „ES vg A2phaxat Medofoknac kizala *nèmmzètèkèt* alazot vala o vrasága ala” (BécsiK. 11) | Jud 13,31: „quoniam in omni *gente*, quae audierit nomen tuum” (V.): „mezt mēden *nèmmzètèbèn* mel te nèuèdèt hallāga” (BécsiK. 40) | Eszt 10,8: „*Gentes*, quae convenerant” (V.): „*anèmmzètèk* kic egbè gýlèkéztècuala” (BécsiK. 72) | Eszt 11,7 : „ut pugnarent contra *gentem* iustorum” (V.): „hog vionanac igazagnac *nèmmzètè* èllèn” (BécsiK. 74) | Bár 4,3: „Ne tradas alteri gloriam tuam, et dignitatem tuam *genti* alienae” (V.): „Ne aggad te diLofegedèt egèbnèc 7 te

meltofagodat idègen *nènzètènèc*” (BécsiK. 105) | Joel 2,19: „et non dabo vos ultra opprobrium in *gentibus*” (V.): „*τ* nē adlac tvtøkèt touabba *nènzètekbè* *τ* bozzofagba” (BécsiK. 207) | Mik 5,8: „Et erunt reliquiae Iacob in gentibus in medio populorum multorum” (V.): „*τ* lezn^c Iacobnac megmaradeki *ο* *nènzètibèn* floc nepèknèc kòzèpettec” (BécsiK. 253).

Az újszövetségi könyvekben is számos példát találunk a *gens*-nek *nemzet*-tel való fordítására, valamint latin és magyar szinonímáiknak az összefüggésére.

Először lássunk néhány példát a latin *gens*-nek a *nemzet* szóval történő fordítására: Mt 28,19: „Euntes ergo docete omnes *gentes*, baptizantes eos” (V.): „Meñhètek azezt *τ* tanohatoc mēdz *nēzètekèt* megkèzèžteluetec *ο*ket” (MünchK. 36ra) | Lk 7,5: „Diligit enim *gentem* nostram” (V.): „mezt mù *nēzètøkèt* žèzèti” (MünchK. 61vb) | Jn 11,50: „et non tota *gens* pereat” (V.): „*τ* mēd è *nemzèt* èl ne vèžien” (MünchK. 98ra) | Jn 18,35: „*Gens* tua et pontifices tradiderunt te mihi” (V.): „Te *nēmzèt*id *τ* tè pŭlpokid attanak ènnèkem” (MünchK. 105ra) | Mt 24,7: „consurget enim *gens* in *gentem* et regnum in regnum” (V.): „Mezt tamad *nēzèt nēzèt* èllèn / *τ* ožzag ožzag èllèn” (MünchK. 29vb) ~ Mk 13,8: „Exsurget enim *gens* contra *gentem* et regnum super regnum” (V.): „mezt tamad *nemzèt nemzèt* èllèn / *τ* ožzag ožzag èllèn” (MünchK. 49va).

Az Újszövetségben is van a *gens*-nek *pogány* fordítása ’istentelen, pogány nép’ értelemben: Mt 10,5–6: „In viam *gentium* ne abieritis ... Sed potius ite ad oves quae perierunt domus Israel” (V.): „*Poganocnac* vtaba ne meñhètec ... de incab meñhètec a *ι* uhochož kic èltheuèhèttec ižlènèc hazat” (MünchK. 16ra) | Mt 20,19: „et tradent cum *gentibus* ad illudendum” (V.): „*τ* aggac *ο*tèt a *poganocnac* megkazhozatni” (MünchK. 26ra) ~ Mk 10,33: „et tradent cum *gentibus*” (V.): „*τ* aggac *ο*tet a *poganocnac*” (MünchK. 46vb) | Lk 2,32: „lumen ad revelationem *gentium*, et gloriam plebis tuae Israel” (V.): „Vilağot *poganocnac* megiełenetera *τ* diłořegèt te nepedn^c ižlènèc” (MünchK. 56rb) ~ „Vilagoth *poganoknak* meg ielenetera : es diłořeget te nepednek isrlnek” (AporK. 170) | Lk 21,24: „et Jerusalem calcabitur a *gentibus* donec impleantur tempora nationum” (V.): „*τ* ihzlm̃ meğnomottatic *poganoctol* miglè bètèłlèfeggèn^c *nēzètec*n^c idèieç” (MünchK. 80rb) | Jn 7,35: „numquid in dispersionem *gentium* iturus est et docturus *gentes*” (V.): „minē *poganocnac* himlètibè menènd *τ* taneitādo *poğanocat*” (MünchK. 92vb).

A *pogány* szóra vonatkozó feltevésem az újszövetségi szövegeket illetően is érvényesnek tűnik. Első adatunk (Mt 10,5) úgy is értelmezhető, hogy Jézus ezúttal nem pogány népekhez irányítja tanítványait. A Bibl. 73 így fordítja a latin szöveget: „A pogányokhoz vivő utakra ne térjete rá!” Második adatunk (Mt 20,19) arról szól, hogy Jézust az istentelen pogány rómaiak kezére adják árulói. A harmadik adat (Lk 2,32) idézett szövege az agg Simeonnak a kisdéd Jézussal való találkozását örökíti meg: Simeonnak a „Nunc dimittis – Bocsásd el most, uram” kezdetű és a katolikus liturgiában gyakran előforduló

imáját írja le: Jézus világosság lesz a pogányok megvilágosítására. Negyedik (Lk 21,24) figyelmeztet, nehogy Jeruzsálem a szomszédos, nem istenhívő népek kezére jusson. Ötödik példánk (Jn 7,18) arról szól, hogy Jézus a hitetlenek megvilágosítására jött a világra, és tanítványainak is a hitetlenek megtérítése a feladata. A pogány szónak tehát mind az öt esetben pejoratív jelentése van.

A *gens* szónak CAL. szótára szerint három szinonimája van: *generatio*, *natio* és 'nép, község' értelemben *populus*.

Az AporK.-ben a *generatio* magyar megfelelője a *nemzet*. Lássunk néhány példát: Ps 77,4: „Non sunt occultata a filiis eorum in *generatione* altera” (V.): „Nem reitettek el ő fiaitól masod *nemzetbe*” (AporK. 76) – „v fioktól ninlenek el titkolvan · masod · *nemzedbe*” (DöbrK. 144) – „El nem enyēztettenek w nekȳk fȳaȳtwl masod *nemzethbe*” (KeszthK. 195) | Ps 77,6: „cognoscat *generatio* altera” (V.): „meg esmerie a mas *nemzet*” (AporK. 76) – „hog mas *nemzet* es meg ismerie” (DöbrK. 144) – „hogȳ meg ȳsmerye masod *nemzeth*” (KeszthK. 196) | Ps 88,2: „in *generationem* et *generationem* annuntiabo veritatem tuam” (V.): „*Nemzetekbȳl nemzetekbe* : hirdetē te igassagodat” (AporK. 86) – „Te bizonšagodat en zamba hirdetem : minden *nemzetrȳl nemzetre*” (DöbrK. 161) – „*Nemzetrel ees nemzetre* meg hȳrdetem the bȳzonsagodath een zammal” (KeszthK. 232) | Ps 99,5: „et usque in *generationem* et *generationem* veritas ejus” (V.): „*nemzetekbȳl nemzetekbe* ő igassaga” (AporK. 103) – „es minden *nemzerȳl nemzetre* v bizonšaga” (DöbrK. 177) – „ees *nemzetrel nemzetre* w bȳzonsaga” (KeszthK. 263) | Ps 111,2: *generatio* rectorum benedicetur” (V.): „igazaknak *nemzetek* meg aldatik” (AporK. 126) – „igazaknak *nemzettē* aldatik (DöbrK. 200) – „ees ȳgazaknak *nemzete* meg aldatȳk” (KeszthK. 311).

Az Ószövetség más könyveiben is megtaláljuk a *generatio* kifejezést. Ezt mindig *nemzet* szóval fordítják, leggyakoribb a *nemzetrȳl nemzetre* kifejezés. Lássunk néhány példát: Rút 4,18: „Hae sunt *generationes* Phares” (V.): Ezēc phazēfn^c *nēmzēti*” (BécsiK. 10) | Eszt 10,13: „in cunctas deinceps *generationes* populi Israel” (V.): „touabba Ifl̄l népēn^c mēden *nēmzētibē*” (BécsiK. 73) | Dán 4,31: „et regnum ejus in *generationem* et *generationem*” (V.): „Es ő orzaga *nēmzētekbȳl nēmzētekbē* (BécsiK. 139) | Joel 2,2: „et post eum non erit usque in annos *generationis* et *generationis*” (V.): „τ ő vtanna nem lezen · mend *nēmzēteknēc τ nēmzēteknēc* ēztēndēiekiglēn” (BécsiK. 205).

Az Újszövetségben is gyakran előfordul a szó: Mt 16,4: „*Generatio* mala et adultera signum quaerit” (V.): „Gonoȳ — — [több betűnyi törlés] *nemȳet τ tȳzueñ tȳzȳ iēlenšeget kēr*” (MünchK. 22va) | Mt 23,36: „Amen dico vobis, venient haec omnia super *generationem* istam” (V.): „Bizoñ mōdom tūnēctec hog mēd ēzec ipn^c è *nemȳetȳē*” (MünchK. 29va) | Mk 8,12: „si dabitur *generationi* isti signum” (V.): „nē adatic è *nēȳetn^c* iēlenšeg” (MünchK. 43vb) | Mk 13,30: „non transibit *generatio* haec” (V.): „nem mulic èl è *nemȳet*” (MünchK. 50ra–rb)

| Lk 22,18: „quod non bibam de *generatione* vitis, donec regnum Dei veniat” (V.): „hog nē izom è žolovèžžonèc *nemzèlèbøl* mignē ioyon ištènn^c ozžaga” (MünchK.81ra).

Nézzünk néhány példát a *natio* magyar megfelelőire: Ps 105,27: „et ut dejiceret semen eorum *nationibus*” (V.): „Hog : es leuetne o magzatfókat *nemzetek* kőzzolt” (AporK. 116) – „es hog magzatfókot · *nemzetek* kőzot · le vetneie” (DöbrK. 190) – „Ees hogý el vetheneýe w magzatýokath *nemzetek* kezeth” (KeszthK. 289) | Ps 107,4: „Confitebor tibi in populis, Domine, et psallam tibi in *nationibus*” (V.): „Vallok teneked nepekben vram : es eneklek teneked *nemzetekben*” (AporK. 121) – „Vram nepek kőzot : neked vallok : es *nemzetek* kőzot neked diŁoseitek” (DöbrK. 195) – „Vallok teneked wram nepek kezeth -ees dýchereteth mondok teneked *nemzetek* kezeth” (KeszthK. 300) | Ps 109,6: „Judicabit in *nationibus*; implebit ruinas” (V.): „Itel *nemzetekben* be tólt romlasokat” (AporK. 125) – „*Nemzetek* kőzot itil : tőreseket be tólt” (DöbrK. 199) – „Iteel *nemzetek* kezeth bee teewth romlasokath (KeszthK. 308) | Ps 147,20: „Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis” (V.): „Nem tőt e keppen menden *nemzetnek* : es o iteletit nem ielenette meg azoknak” (AporK. 162-3) – „Nem tőn ekkeppen minden *nemzetnek* : es v iteletit nekik nem ielente” (DöbrK. 227) – „Nem teth ezkeppen mýnden *nemzethnek* ees w ýteltýth meg nem ýelenthee wnekýk” (KeszthK. 405) | Ps 149,7: „ad faciendam vindictam in *nationibus*” (V.): „Gőzodelm tenni *nemzetekben*” (AporK. 164) – „*Nemzetek* kőzot diadalmat tenniek” (DöbrK. 229) – „Hogy tegýenek dýadalmath *nemzetek* kezeth” (KeszthK. 408).

Az Ószövetség egyéb könyveiben is előfordul a *natio*, fordítására a BécsiK.-ben több példát találunk: Jud 5,22: „exterminati sunt praeliis a multis *nationibus*” (V.): „viadalnac miatta ki iztatanac fok *nènzètèctøl*” (BécsiK. 19) | Hózs 8,8: nunc factus est in *nationibus* quasi vas immundum” (V.): „ma łot *nènzètècbè* monnal fertežètès èden” (BécsiK. 191) | Joel 2,17: „et ne ... dominantur eis *nationes*” (V.): „t ne vřalkogganac *nènzètèc* őraitoc” (BécsiK. 207) | Amos 9,12: „ut possideant reliquias Idumaeae, et omnes *nationes*” (V.): „hog biriac Ydumeanac maradekit t mendē *nènzètèkèr*” (BécsiK. 231).

Az Újszövetségben egyetlen egyszer fordul elő a *natio* szó. Szerencsére ennek megvan a fordítása a MünchK.-ben: Lk 21,24: „et Jerusalem calcabitur a gentibus donec impleantur tempora *nationum*” (V.): „t ihzlīm megnómottatic poganoctol / miglè bètèllefeggen^c *nèžžetecn^c* idèiec” (MünchK. 80rb).

Összegezve példáink tanúságát megállapíthatjuk, hogy a kódex töredékes részében megmaradt két biztos és egy valószínű *pogány* adat a *gens* fordításaként nem egyezik az ép részek *nemzet* fordításával. Bár az AporK.-ben a *pogány* fordítással is találkozunk, ezek nem általában népet, nemzetet jelentenek, hanem nem istenhívőket vagy több istenhívőket. A három adattőredék tehát ismét más fordítóra utal, mint az épen maradt részeké.

10. 'testamentum'

Utolsóként a latin *testamentum* magyar megfelelőjét kellene megvizsgálnunk. A feltételes mód használata azért helyénvaló, mert a magyar szó helyén csak egy *-ben* ragot találunk a töredékek között – így még problematikusabb a töredék föloldása. A latin szöveg a következő: Ps 43,18: „et inique non egimus in *testamento* tuo” (V.): „[...]*jedben*” (AporK. 26) – „es te *hałasodba* hamossan nem tvtõnk” (DõbrK. 99) – „ees nem mÿwelkettenk hamÿssan the *yğassagodba*” (KeszthK. 111).

Elsõ megállapításunk, hogy a latin szónak az AporK. ép részeiben mindenütt *testamentom* a fordítása. Például Ps 73,20: *Respice in testamentum tuum*” (V.): „Tekencz te *testamentomodra*” (AporK. 71) – „TekenL te *hałasodra*” (DõbrK. 140) – „Tekench the *testamentomodra*” (KeszthK. 187) | Ps 77,10: „Non custodierunt *testamentum* Dei” (V.): „Nem õriztek istennek *testamentoma*” (AporK. 76) – „Istennek *hałasat* nem õriztek” (DõbrK. 145) – „Nem erÿzeek ÿstennek *hagÿasath* (KeszthK. 196) | Ps 88,4: „Disposui *testamentum* electis meis” (V.): „Zerzettem *testamontomat* en valasztottimnak (AporK. 86) – „En *hałas* zerzettem en valasztottimnak” (DõbrK. 161–162) – „Een zerzettem *hagÿasth* een valasztottÿmnak” (KeszthK. 233) | Ps 88,40: Evertisti *testamentum* servi tui” (V.): „El fordeitottad te zolgaðnak *testamentoma*” (AporK. 89) – „El fordeitottad te zolgaðnak *hałasat*” (DõbrK. 165) – „El fordeÿtaad the zolgaðnak *hagÿasath*” (KeszthK. 238) | Ps 104,10: „et statuit illud ... Israel in *testamentum* aeternum” (V.): „Es zerzette ... isrÿnek õrøk *testamentoma*” (AporK. 111) – „tøkelle : es israelnek · õrøk *hałasba*” (DõbrK. 185) – „Ees tekellee ... ÿzraelnek erek *hagÿasra*” (KeszthK. 279–280) | Ps 131,12: „Si custodierint filii tui *testamentum* meum” (V.): „Ha õrizendik te fiaid en *testamentomoma*” (AporK. 145) – „Ha te fiaid en *hałasimot* õrizendik” (DõbrK. 211) – „Ha erÿzendÿk the fÿaÿd een *hagÿasÿmath*” (KeszthK. 368).

A második kézenfekvõ megállapítás az, hogy a *-ben* rag palatális hangrendû, tehát az alapszónak is ilyennek kell lennie.

A BécsiK. adatai szerint a *testamentum* fordítása ott is *testamentom*. Nézzük a példákat: Bár 2,35: „et statuam illis *testamentum* alterum sempiternum, ut sim illis in Deum” (V.): „Es zerzec azoknac mas õrøk *teřamentomot* hog legèc azoknac vrok” (BécsiK. 102) | Dán 3,34: „et ne dissipas *testamentum* tuum” (V.): „ne tekozlada el te *teřamõtomodat*” (BécsiK. 129) | Dán 11,28: „et cor ejus adversum *testamentum* sanctum” (V.): „t õzùuø a · řcèt *teřamentom* èllèn” (BécsiK. 164) | Zak 9,11: „Tu quoque in sanguine *testamenti* tui emisisti vinctos tuos” (V.): „Te kèdeg te *teřamentomodnac* verebèn ki erètztetted te foglidat” (BécsiK. 308).

Az Újszövetség könyveiben csak négyszer fordul elő a *testamentum* szó. Ezek: Mt 26,28 és Mk 14,24: „Hic est (enim) sanguis meus novi *testamenti*” (V.): „mēt èz èn vèzē vȳ *tōruēnēc*” (MünchK. 32va) – „Ez èn vezèm vȳ *tōzueñe*” (MünchK. 51ra) | Lk 1,72: „et memorari *testamenti* sui sancti” (V.): „ṭ hog m̄g èmlèkeznec ȳ s̄cent *tēftamentoma zol*” (MünchK. 55va) | Lk 22,20: „Hic est calix novum *testamentum* in sanguine meo” (V.): „Ez a· kèleh vȳ *tōzueñ* èn vèrèmbè” (MünchK. 81ra). Itt tűnik fel először a latin *testamentum törvény* szóval való visszaadása.

A latin *testamentum* magyar megfelelőjét keresve első helyen a *hagyás* szót kell megemlítenünk. Ezt a szót a Döbrentei, Kulcsár és Keszthelyi kódexekben ’*testamentum*’ értelemben számos helyen megtaláljuk (ld. a példatárat). Noha ez a szó biztosan a *testamentum* fordítása említett kódexeinkben, nem palatális hangrendű, tehát töredékünk alapja nem lehet. A NySz.-ban a *hagyás* alcímszó jelentésének nem *testamentum* a megfelelője, hanem ’figyelmen kívül hagyás’, illetőleg ’parancs’.

A TESz.-ben nincs is *hagyás* címszó. A *hagy* ige származékai között szereplő *hagyás* alcímszóhoz tartozó FestK.-beli adat (Ps 131,12 „Si custodierint filii tui *testamentum* meum, et *testimonia* mea haec” (V.) : FestK.129: „Ha ewryzendȳk the fȳayd een *hagȳasomath* : ees een *hagȳasȳm* ezek”) a *testamentum* fordítása. A DöbrK. *hagyás* adata alapján vég(e)zés vagy *rendelés* szóra gondolhatunk.⁵

A *testamentum* mai *végrendelet* megfelelője a kódexek korában még nem ismert.

* * *

⁵ Mindkét szónak ez lenne az első ismert adata (vö. TESz.). A vég(e)zés eddigi legkorábbi előfordulása esik időben közelebb kódexünkhöz: SzékK. 137: „Felel az ȳras az doktoroknak *végezesek zerēt*”.

Végezetül a szópárok bemutatása kapcsán tett megállapítások alapján néhány összefüggést célszerű kiemelni.

A szókincs vizsgálata fényt derít a töredékek rekonstrukciójának módszertanára. A párhuzamos szoltárfordítások, különösen is a DöbrK. megfelelő szavai sokszor segítenek a Töredékekben előforduló szómorzsák megfejtésében. Ilyen például a latin *exsulto* örvend alapszóhoz való kiegészítése az *[erwen]dyete(k)* töredéke esetében. A latin *deprecor* könyörög-ként való azonosítása a megmaradt *ke-* szókezdet és a DöbrK. megegyező fordítása alapján jól érthető. Ha mindkét párhuzamos kódexben ugyanaz a szó található a kérdéses helyen, a kiegészítés még megnyugtatóbb. Bár csak az utolsó szótag, a toldalék maradt fenn a töredékes részben (*-tem*), a két szoltárfordítás megfelelő helyének *megfizetem* adata alapján az Apork. töredéke is kiegészíthető.

Olykor a szoltárfordítások azonos szava sem segít, ha a fennmaradt toldalék hangrendje a lehetséges megfelelővel nem egyezik (pl. a *testamentom* hagyás fordításai és az *...edben* töredék). Hasonló a helyzet az *iniquus* esetleges *[szégyen]telenül* feloldásával kapcsolatban: a párhuzamos szövegek *hamis* fordításával a palatális toldalék itt sem egyeztethető. A töredéknek a palatális hangrendű *kegyetlen, éktelen* adatokkal való azonosítása bizonytalan. Ezek, és ezekhez hasonló megfontolások vezettek a szókészletet bemutató szójegyzékben a biztos, valószínű és bizonytalan olvasatú csoportosítók létrehozásához.

A Töredékek fordításának az ép részekkel való összehasonlítása azt mutatta, hogy a vizsgált szavakat ott más szinonimákkal adták vissza. Pl. a *retribuo* fordítása a töredékes részben *megfizet*, az ép részekben *forbátl*. További összehasonlítás során az is kiderült, hogy az ép részek és a HtB. másik két kódexe között szoros kapcsolat mutatkozik: mind az Ószövetség könyveit tartalmazó BécsiK., mind az evangéliumokat tartalmazó MünchK. a latin igét a *forbátl* szóval fordítja. Hasonló összefüggés látszik a töredékes részek *gyón(ik)* és az ép részek továbbá a HtB. további kódexei között: ez utóbbiakban a *confiteor* fordítása *vall*. A fordításokkal kapcsolatos érdekesség, hogy a DöbrK. és a KeszthK. szerint is a *confiteor* magyar megfelelője *vall*.

A latin *deprecor* fordításának már említett *ke[nyereg]* töredékes adatán kívül a 39. lapon, ahol a latin szó megfelelőjének lenne a helye, *ma* szótöredék is található. Ennek feloldását az ép részekkel való összehasonlítás alapján lehet megfejteni: ott (és a HtB. másik két kódexében) a *deprecor* igének, valamint főnévi származékának a *deprecatio*-nak *unszol, unszolat* a fordítása. Így lehet a *ma* szótöredéket az *unszolatomat* szóalakba illeszteni. Ezt a megfejtést az is alátámasztja, hogy a 39. lap már annak a kéznek a munkája, amelyik a kódex további részeit egészen a 176. lap közepéig másolta.

Az elemzésekből kiderül, hogy a 39. laptól kezdve nemcsak más kéz másolta a kódexet, hanem más helyesírású, más fordítású szövegből is dolgozott. H. BOTTYÁNFY ÉVA korábban erről így vélekedett: „Az a nézetem, hogy egy

tüzetes jelentéstani vizsgálat lehetővé tenné annak megállapítását is, hogy a teljes bibliafordítás munkája hogyan oszlott meg a két fordító – nevezzük őket Tamásnak és Bálintnak – között” (1973a: 78). Meglehet, hogy itt a korai zsoltárfordítások más összefüggéseiről is szó lehet. Ez azonban további vizsgálatokat igényel.

Irodalomjegyzék

ABAFFY CSILLA – T. SZABÓ CSILLA – MADAS EDIT 1995. *Döbrentei-kódex 1508*. Régi Magyar Kódexek 19. szám. Budapest, Argumentum Kiadó – Magyar Nyelvtudományi Társaság.

BENKŐ LORÁND (főszerk.) 1967–1984. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* I–IV. Budapest, Akadémiai Kiadó. (=TESz.)

Biblia Sacra juxta Vulgatam Clementinam divisionibus, summariis et concordantiis ornata. 1956. Romae – Tornaci – Parisiis, Desclée et Socii.

Bibl. 73 = Biblia. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás. 1973. Budapest, Szent István Társulat

BOÉR HUNOR 2009. Adatok az Apor-kódex és a Csereyné-kódex kutatástörténetéhez. In: GÁBOR CSILLA – LUFFY KATALIN – SIPOS GÁBOR (szerk.), *Erdély reneszánsza: a 2008. október 8–11. között tartott konferencia előadásai*. (Szerv. Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület.) Kolozsvár, EME, 267–285.

BOGNER MIHÁLY 1912. *A Bécsi, Müncheni- és Apor-kódex mondattana*. Zombolya, Perlstein-féle könyvnyomda.

BOROS ALÁN 1903. *Zsoltárfordítás a kódexek korában*. Budapest, Stephaneum.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 1973a. Adalékok az Apor-kódex töredékeinek jelentéséhez. *Magyar Nyelv* 69: 75–78.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 1973b. Néhány rokon értelmű ige az Apor-kódexben. In: E. ABAFFY ERZSÉBET – NAGY FERENC – ZELLIGER ERZSÉBET (szerk.), *Adalékok a magyar nyelv életrajzához*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 45–54.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 1991. A *fedd* ige szinonimikája korai bibliafordításainkban. *Magyar Nyelv* 87: 422–430.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 1994. A *gyűlöl* ige szinonimikája korai bibliafordításainkban. *Magyar Nyelv* 90: 308–317.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 1997. A *bocsát* ige szinonimikája korai bibliafordításainkban. *Magyar Nyelv* 93: 28–43.

H. BOTTYÁNFY ÉVA 2003. A mozgást kifejező igék szinonimikája korai bibliafordításainkban. *Magyar Nyelv* 99: 94–112, 242–246, 375–380, 502–504.

CAL. = Calepinus latin – magyar szótára 1585-ből. Sajtó alá rendezte Melich János. Budapest, 1912.

HAADER LEA – KOCSIS RÉKA – KOROMPAY KLÁRA – SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. *Apor-kódex. 15. század első fele / 15. század vége és 1520 előtt*. Régi Magyar Kódexek 33. szám. Budapest, Székely Nemzeti Múzeum –

Országos Széchényi Könyvtár – Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet.

HAADER LEA – KOROMPAY KLÁRA 2014. A kódex scriptorai és helyesírásuk. In HAADER–KOC SIS–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014. *Apor-kódex. 15. század első fele / 15. század vége és 1520 előtt*. Régi Magyar Kódexek 33. szám. Budapest, Székely Nemzeti Múzeum – Országos Széchényi Könyvtár – Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet 61–80.

HAADER LEA – PAPP ZSUZSANNA 1994. *Horvát-kódex 1522*. Régi Magyar Kódexek 17. szám. Budapest, Benkő Loránd.

HAADER LEA – PAPP ZSUZSANNA 1999. *Kulcsár-kódex 1539*. Régi Magyar Kódexek 23. szám. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.

HAADER LEA 2006. *Keszthelyi-kódex 1522*. Régi Magyar Kódexek 30. szám. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.

HAADER LEA 2012. *Érsekújvári Kódex 1529–1531*. Régi Magyar Kódexek 32. szám. Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete – a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára – Tinta Könyvkiadó.

HADROVICS LÁSZLÓ 1994. *A magyar Huszita Biblia német és cseh rokonsága*. Nyelvtudományi Értekezések 138. szám. Budapest, Akadémiai Kiadó.

HORVÁTH KÁROLY 1942. Széjjegyzetek az Apor- és Döbrentei-kódexhez. In: *Emlékkönyv Melich János hetvenedik születésnapjára*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 168–176.

JAKAB LÁSZLÓ – KISS ANTAL 1997. *Az Apor-kódex ábécérendes adattára*. Számítógépes nyelvtörténeti adattár 7. Debrecen, KLTE.

KOVÁCS ZSUZSA 2007. *Tihanyi Kódex 1530–1532*. Régi Magyar Kódexek 31. szám. Budapest, Pharma Press – Magyar Nyelvtudományi Társaság.

MA. = SZENCZI MOLNÁR ALBERT 1604. *Dictionarivm Latinovngaricvm*. [2. rész:] *Dictionarivm Vngarico–Latinvm*. Nürnberg

MELICH JÁNOS 1912. *Calepinus latin–magyar szótára 1585-ből*. Budapest.

MÉSZÖLY GEDEON 1916. *Bécsi-kódex 1416 u./1450 k.* Új Nyelvemléktár 1. Budapest.

NYÍRI ANTAL 1971. *A Müncheni Kódex 1466-ból*. Codices Hungarici 7. Budapest, Akadémiai Kiadó.

PP. = PÁPAI PÁRIZ FERENC 1708. *Dictionarium manuale Latino–Ungaricum et Ungarico–Latinum*. [I. rész.] *Dictionarium Latino–Hungaricum* [II. rész.] *Dictionarium Hungarico–Latinum*. Lőcse.

PUSZTAI ISTVÁN 1988. *Winkler-Kódex 1506*. Codices Hungarici 9. Budapest, Akadémiai Kiadó.

RAJSLI ILONA 1996. *Az Apor-kódex szótára*. Budapest, Betli Bt.

SZABÓ DÉNES 1942. *Apor-kódex*. Codices Hungarici 2. Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet.

SZABÓ DÉNES 1963. Az Apor-kódex zsoldártöredékei. In: BENKŐ LORÁND – LIGETI LAJOS – PAIS DEZSŐ (szerk.), *Tanulmányok a magyar nyelv életrajza köréből*. Nyelvtudományi Értekezések 40. szám, Budapest, Akadémiai Kiadó. 339–344.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF 2014. Az Apor-kódex zsoldároskönyve és liturgikus szövegei. In HAADER–KOC SIS R.–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014. *Apor-kódex. 15. század első fele / 15. század vége és 1520 előtt*. Régi Magyar Kódexek 33. szám. Budapest, Székely Nemzeti Múzeum – Országos Széchényi Könyvtár – Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, 31–57.

TOLDY FERENC 1872–1873. *A magyar irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig rövid előadásban*. I–II. Pest, Athenaeum.

VOLF GYÖRGY 1878–1881. *Apor-kódex*. Nyelvméltár 8. XXXIV–XXXIX, 157–251.

VOLF GYÖRGY 1890. *Batthyány-kódex* 1541-1563. Nyelvméltár 14. XVIII–XLVIII, 123–298.

ZELLIGER ERZSÉBET 2014. A töredéklapok sajátos kérdései. In HAADER–KOC SIS R.–KOROMPAY–SZENTGYÖRGYI 2014. *Apor-kódex. 15. század első fele / 15. század vége és 1520 előtt*. Régi Magyar Kódexek 33. szám. Budapest, Székely Nemzeti Múzeum – Országos Széchényi Könyvtár – Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, 59–61.